

UNIVERZA V MARIBORU

FILOZOFSKA FAKULTETA

Oddelek za slovanske jezike in književnosti

DIPLOMSKO DELO

Sabina Božič

Maribor, 2013

UNIVERZA V MARIBORU
FILOZOFSKA FAKULTETA
Oddelek za slovanske jezike in književnosti

Diplomsko delo

OBRAVNAVA VEJICE V SLOVENSKIH PRAVOPISIH
MED LETOMA 1899 IN 2001

Graduation thesis

PRESENTATION OF THE COMMA IN SLOVENE ORTHOGRAPHIC
CODES BETWEEN 1899 AND 2001

Mentorica:
doc. dr. Natalija Ulčnik

Kandidatka:
Sabina Božič

Maribor, 2013

Lektorica: Sabina Jevšenak, profesorica angleščine in slovenščine

Prevajalka: Sabina Jevšenak, profesorica angleščine in slovenščine

ZAHVALA

Iskreno se zahvaljujem mentorici doc. dr. Nataliji Ulčnik za skrbno spremljanje diplomskega dela. Hvala za strokovno pomoč, dosledno vodenje, dobronamerne nasvete, ustrežljivost, prijaznost in veselje do raziskovanja.

Iskrena hvala tudi staršem, ki so mi omogočili čudovita študijska leta, mi na poti brezpogojno pomagali, me spodbujali in bili veseli vsakega uspeha.

Andrej, tudi tebi se zahvaljujem za vso skrb, spodbudne besede in bratsko ljubezen.

Špela, hvala ti za vse trenutke, ki so najina študijska leta obogatili z nepozabnimi izkušnjami in modrostmi, ter za čudovito prijateljstvo.

In seveda, Jure, ker mi brez tebe ne bi uspelo, sem ti neizmerno hvaležna za vso ljubezen, potrpežljivost in podporo. Cenim tvojo skrb in iskreno veselje ob mojih uspehih.

Univerza v Mariboru

Filozofska fakulteta

IZJAVA

Podpisana Sabina Božič, rojena 8. 4. 1987, študentka Filozofske fakultete Univerze v Mariboru, smer Angleški jezik s književnostjo in Slovenski jezik s književnostjo, izjavljam, da je diplomsko delo z naslovom *Obravnava vejice v slovenskih pravopisih med letoma 1899 in 2001* pri mentorici doc. dr. Nataliji Ulčnik avtorsko delo.

V diplomskem delu so uporabljeni viri in literatura korektno navedeni; teksti niso prepisani brez navedbe avtorjev.

Sabina Božič

Kraj: Maribor

Datum: junij 2013

POVZETEK

Diplomsko delo z naslovom *Obravnava vejice v slovenskih pravopisih med letoma 1899 in 2001* prikazuje razvoj normativnih določil stave vejice in raziskuje rabo ponazoritvenih zgledov ob pravopisnih določilih stave vejice v šestih pomembnejših izdajah slovenskega pravopisa, in sicer v *SP 1899*, *SP 1920*, *SP 1935*, *SP 1950*, *SP 1962* in *SP 2001*.

Osnovni namen diplomskega dela je predstaviti in analizirati rabo vejice v slovenskih pravopisih v obdobju od najstarejše do najmlajše izdaje, nadalje pa preveriti dopolnitve ali popravke stave vejice, predstaviti ponazoritvene zglede, jih umestiti v literarni kanon ter se opredeliti do njihove aktualnosti in številčnosti za vsak pravopisni priročnik posebej. Kot zanimivost je analizirana še stava vejice v izbranih pravopisnih priročnikih, predstavljene in primerjane pa so tudi kritike in polemike rabe vejice v omenjenih pravopisih. Hkrati so obravnavana še aktualna pereča vprašanja o zapisu vejice, kjer stava še ni dovolj natančno utemeljena.

KLJUČNE BESEDE: vejica, *SP 1899*, *SP 1920*, *SP 1935*, *SP 1950*, *SP 1962*, *SP 2001*

ABSTRACT

The thesis *Presentation of the comma in Slovene orthographic codes between 1899 and 2001* shows the development of norm-regulating codes of the comma. It also researches the use of illustrative examples that substantiate orthographic codes of the comma in six major orthographic reference books: *SP 1899*, *SP 1920*, *SP 1935*, *SP 1950*, *SP 1962* and *SP 2001*.

The thesis presents and analyzes the use of the comma in Slovene orthographic codes from the oldest to the youngest orthographic publication. Further, it outlines additions or corrections of orthographic codes of the comma and presents illustrative examples, which are mainly classified into the literary canon. It also defines topicality and numerosity of orthographic codes of the comma for each orthographic reference book. In addition, this work also analyzes the use of the comma in other selected orthographic reference books. It presents and compares reviews and polemics about the use of the comma. It also discusses current topical issues in transcriptions of the comma, where orthographic codes are not clearly explained.

KEY WORDS: comma, *SP 1899*, *SP 1920*, *SP 1935*, *SP 1950*, *SP 1962*, *SP 2001*

KAZALO VSEBINE

0 UVOD	1
0.1 RAZISKOVALNE HIPOTEZE	3
0.2 RAZISKOVALNE METODE	3
1 SLOVENSKI PRAVOPISI MED LETOMA 1899 IN 2001	4
1.1 PRAVILA RABE VEJICE V LEVČEVEM <i>SLOVENSKEM PRAVOPISU</i> (1899).....	7
1.2 PRAVILA RABE VEJICE V BREZNIKOVEM <i>SLOVENSKEM</i> <i>PRAVOPISU</i> (1920)	11
1.3 PRAVILA RABE VEJICE V BREZNIK-RAMOVŠEVEM <i>SLOVENSKEM PRAVOPISU</i> (1935)	14
1.4 PRAVILA RABE VEJICE V <i>SLOVENSKEM PRAVOPISU</i> (1950).....	17
1.5 PRAVILA RABE VEJICE V <i>SLOVENSKEM PRAVOPISU</i> (1962).....	21
1.6 PRAVILA RABE VEJICE V <i>SLOVENSKEM PRAVOPISU</i> (2001).....	26
1.6.1 Skladenjska raba vejice	27
1.6.2 Neskladenjska raba vejice	34
2 ZGLEDI RABE VEJICE V SLOVENSKIH PRAVOPISIH MED LETOMA 1899 IN 2001	38
2.1 ZGLEDI RABE VEJICE V LEVČEVEM <i>SLOVENSKEM PRAVOPISU</i> (1899).....	38
2.2 ZGLEDI RABE VEJICE V BREZNIKOVEM <i>SLOVENSKEM</i> <i>PRAVOPISU</i> (1920)	42
2.3 ZGLEDI RABE VEJICE V BREZNIK-RAMOVŠEVEM <i>SLOVENSKEM</i> <i>PRAVOPISU</i> (1935)	45
2.4 ZGLEDI RABE VEJICE V <i>SLOVENSKEM PRAVOPISU</i> (1950)	47
2.5 ZGLEDI RABE VEJICE V <i>SLOVENSKEM PRAVOPISU</i> (1962)	51
2.6 ZGLEDI RABE VEJICE V <i>SLOVENSKEM PRAVOPISU</i> (2001)	54
3 KRITIKE RABE VEJICE V SLOVENSKIH PRAVOPISIH MED LETOMA 1899 IN 2001	58

4 PRAVILA RABE VEJICE V IZBRANIH PRAVOPISNIH PRIROČNIKIH.....	72
4.1 PRAVILA RABE VEJICE V <i>MALEM SLOVENSKEM PRAVOPISU</i> STANKA BUNCA (1977).....	72
4.2 PRAVILA RABE VEJICE V <i>PRAVOPISU</i> JOŽETA SKAZE (2003)	76
5 SKLEP	81
6 VIRI IN LITERATURA	86
7 PRILOGE.....	98

0 UVOD

Ob koncu leta 2012 se je v slovenskem prostoru zaključil projekt digitalizacije starejših slovenskih pravopisov.¹ Dostopnost pomembnih dokumentov slovenske kulturne dediščine na spletu je tako pripomogla k lažjemu raziskovanju razvoja slovenskega jezika. S pomočjo digitaliziranih dokumentov in knjižnih izdaj smo se zato v diplomskem delu podrobneje ukvarjali z raziskovanjem ožjega problema, in sicer normativnih določil rabe vejice v šestih pomembnejših izdajah slovenskega pravopisa.

V prvem delu smo najprej predstavili nekaj bistvenih podatkov ob izdaji vsakega izmed šestih pomembnejših slovenskih pravopisov. Nato smo podrobno in natančno razčlenili normativna določila rabe vejice, začenši s *Slovenskim pravopisom* Frana Levca (1899). Sledila je obravnava rabe vejice v *Slovenskem pravopisu* Antona Breznika (1920), *Slovenskem pravopisu* Antona Breznika in Frana Ramovša (1935), *Slovenskem pravopisu* Inštituta za slovenski jezik in Zavoda za kulturo slovenskega jezika (1950) ter *Slovenskih pravopisih* (1962 in 2001) Pravopisne komisije Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Pravopisna pravila stave vejice smo med poglavitnimi pravopisi primerjali, izpostavili pravopisne pomanjkljivosti, nasprotja ter dvojnično rabo, utemeljevali pravopisne podobnosti in potrjevali normativnost pravopisnih določil stave vejice. Nazadnje smo navajali še aktualna pereča vprašanja o zapisu vejice, ki so povzeta po spletnih forumih, se do njih opredelili in razlagali morebitno ustrezno rabo.

V drugem delu smo se osredotočili predvsem na rabo ponazoritvenih zgledov, ki so se v slovenskih pravopisih večkrat ponavljali, jih uvrščali v literarni kanon ali jih razvrščali k rekom, pregovorom, vsakdanjemu izrazju ipd. Pri rabi navedkov iz literarnega kanona smo raziskovali, po katerih literarnih delih književnih ustvarjalcev so sestavljavci pravopisov najraje posegali, predstavili pa smo tudi zglede, ki so se skozi zgodovino slovenskih pravopisov ohranjali, a bili pri mlajših

¹ Projekt je izvedla Trojina, zavod za uporabno slovenistiko.

izdajah slogovno posodobljeni. Presojali smo še o aktualnosti in številčnosti zgledov za vsak pravopisni priročnik posebej in ugotovitve med pravopisi primerjali.

V tretjem delu smo raziskovali kritike in polemike pravopisnih pravil rabe vejice, ki so se pojavljale po izidu vsakega pravopisnega priročnika. Podrobneje smo obravnavali in analizirali ugotovitve Helene Dobrovoljc (2004), ki preučuje razvoj rabe vejice od Levčevega pravopisa (1899) pa do *SP* 2001. Natančno smo preučili tudi razpravo Toma Korošca (2003), ki se osredotoči predvsem na pravila skladske vejice v *SP* 2001, a povzema pravila tudi po predhodnih pravopisih. Nadalje pa smo povzemali še poglavja stave vejice po Marti Kalin Golob (2001), ki na preprostejši način navaja pravopisna pravila stave vejice po *SP* 2001. Med drugim smo v raziskovanje vključili tudi razprave Špele Arhar Holdt (2012), Alenke Gložančev (1977), Jakoba Šolarja (1957/58), Jožeta Toporišiča (1987, 2007, 2011) in drugih.

V četrtem delu smo kot zanimivost predstavili stavo vejice v izbranih pravopisnih priročnikih, in sicer pravopisna pravila rabe vejice v *Malem slovenskem pravopisu* Stanka Bunca (1977) in *Pravopisu* Jožeta Skaze (2003). Pri prvem smo primerjali pravila stave vejice s pravili v *SP* 1962 in hkrati navajali pravopisne podobnosti ter izpostavili pravopisne pomanjkljivosti ali dopolnitve. Pri slednjem pravopisnem priročniku pa smo pravila stave vejice primerjali s pravili v *SP* 2001, kjer smo prav tako povzemali podobnosti pri določitvah, opozarjali na dvojnično rabo vejice in podajali pravopisne razlike. Pri obravnavi pravopisnih pravil obeh jezikoslovnih priročnikov smo na podlagi zahtevnosti navedbe določil in morebitne dodatne razlage strokovnega izrazja predvideli tudi ciljnega raziskovalca.

V splošnem smo torej s primerjavo in analizo normativnih določil skušali uokviriti obravnavo vejice v slovenskih pravopisih med letoma 1899 in 2001, nakazati na morebitne izboljšave in odpravo nepotrebnih določil. Hkrati pa smo skušali poudariti še vlogo ustreznih ponazoritvenih zgledov, ki so ne le funkcionalni, temveč tudi aktualni in zato za uporabnika pravopisa primernejši.

0.1 RAZISKOVALNE HIPOTEZE

Z vsako novejšo izdajo nosilnih slovenskih pravopisov naj bi se pravila rabe slovenskega jezika dopolnjevala in bila glede na prejšnje zapise po potrebi ustrezno popravljena oz. dopolnjena. Pravila naj bi z novimi izdajami postala kompleksnejša. Predvidevamo, da so se z jezikovnozvrstnim razvojem razvijala tudi normativna določila, vezana na rabo vejice. Z vsakim novim pravopisom naj bi bila pravila rabe vejice natančnejša in obsežnejša. Predvidevamo tudi, da je ponazoril rabe vejice v mlajših pravopisih vedno več, hkrati pa naj bi sestavljavci pravopisov v novejše izdaje vključevali tudi aktualnejše zglede rabe. Kritik in polemik naj bi bilo po izidu kasnejših pravopisov manj ali pa bi bile te bolj skope in osredotočene le na drobce v pravilih rabe vejice.

0.2 RAZISKOVALNE METODE

Diplomsko delo je zasnovano na podlagi dveh raziskovalnih metod:

- a) Deskriptivna ali opisna metoda – temo smo proučevali na nivoju opisovanja dejstev, in sicer opisovanja ter povzemanja normativnih določil rabe vejice in njihovih ponazoritvenih zgledov v šestih pomembnejših izdajah slovenskega pravopisa. Opisovali in povzemali smo še kritike stave vejice v poglavitnih slovenskih pravopisih ter nato tudi normativna določila rabe vejice v izbranih pravopisnih priročnikih. Z opisom smo predstavili tudi aktualna pereča vprašanja rabe vejice.
- b) Komparativna ali primerjalna metoda – temo smo proučevali na nivoju primerjave dejstev, in sicer primerjave normativnih določil rabe vejice in njihovih ponazoritvenih zgledov v šestih pomembnejših izdajah slovenskega pravopisa. Primerjali smo še kritike stave vejice v poglavitnih slovenskih pravopisih ter nato tudi normativna določila rabe vejice v izbranih pravopisnih priročnikih s predhodnima pomembnejšima slovenskima pravopisoma.

1 SLOVENSKI PRAVOPISI MED LETOMA 1899 IN 2001

Začetki slovenskega knjižnega jezika segajo v 16. stoletje, vendar pa takrat še ne moremo govoriti o enotnem knjižnem jeziku. Primož Trubar je zasnoval koncept osrednjeslovenskega jezika, v 18. stoletju je Števan Küzmič razvil samostojen knjižni jezik, prav tako izhajajoč »iz govornega in predknjižnega izročila, središčnih narečij in pokrajinske govornice«, v 19. stoletju pa je Peter Dajnko s somišljeniki oblikoval vzhodnoštajersko različico knjižnega jezika (Jesenšek 2008–2009: 201). Nastal je vzhodnoslovenski prekmurski jezik. Sredi 19. stoletja so se vendarle uresničila prizadevanja o poenotenju slovenskega knjižnega jezika, govorimo o t. i. novoslovenščini, ki je bila sprejemljiva »za celoten slovenski jezikovni prostor« (Jesenšek 2008–2009: 207). Po poenotenju slovenskega knjižnega jezika smo dobili slovnice, ki so že upoštevale t. i. nove oblike (npr. Janežičeva, Murščeva), dobili smo slovensko-nemški slovar (avtorja Maksa Pleteršnika) in ob koncu stoletja še *Slovenski pravopis* (1899), ki ga je izdal Fran Levec.

Slovenski pravopisi kot jezikovni priročniki predstavljajo pomembne in hkrati najustreznejše vire za preučevanje zapisa, izreke, pregibanja ter skladenjske rabe slovenskega jezika skozi čas. Vsak pravopis sestoji iz teoretičnega dela, in sicer pravopisnih pravil, ter slovarskega dela. Za nastanek slovenskih pravopisov so bili ključni tudi pred njimi zapisani jezikoslovni priročniki, slovnice in slovarji. Slovenščina je tako do danes dobila šest pomembnejših izdaj slovenskih pravopisov, začenši s *Slovenskim pravopisom*² Frana Levca iz leta 1899.³ Sledili so *SP* Antona Breznika (Ljubljana 1920), *SP* Antona Breznika in Frana Ramovša (Ljubljana 1935), *SP* Inštituta za slovenski jezik in Zavoda za kulturo slovenskega jezika (Ljubljana 1950) ter dva *SP* iz leta 1962 in 2001, ki sta deli Pravopisne

² V nadaljevanju bomo z uradno kratico *SP* označevali besedni zvezi *Slovenski pravopis* ali slovenski pravopis.

³ Izšel je v Cesarski kraljevi založbi šolskih knjig na Dunaju.

komisije pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti v Ljubljani (Dobrovoljc 2010).

Alenka Gložančev (1997: 86) trdi, da je *Slovenski pravopis* Frana Levca iz leta 1899 pomemben iz dveh vidikov, in sicer »je kot prvi uradni slovenski pravopis konkretni prispevek k inventarju vsakega kultiviranega jezika, ki naj ima svoj jezik popisan v slovnici, slovarju in pravopisu«, kot »uradno predpisani jezikovni priročnik« pa je bil »s svojo normo uzakonjevalec različnih jezikovnih prvin, veljaven za slovenščino oz. njeno ožjo strokovno in širšo javnost«.

Helena Dobrovoljc (2004: 55) ugotavlja, da je »Levčev pravopis kljub polemikam zelo pripomogel k ustalitvi slovenskega pisanja«, čeprav gre za individualno delo. Prav tako je »delo posameznika« tudi naslednji normativni priročnik, in sicer *Slovenski pravopis* Antona Breznika iz leta 1920 (Dobrovoljc 2004: 54).⁴ Leta 1916 je že izdal *Slovensko slovnico*, zato je v *Slovenskem pravopisu* »nadaljeval z opisovanjem norme, vendar pa je uvodni del pravopisa skrčil na obravnavo pravopisnih pravil v ožjem smislu« (Dobrovoljc 2004: 53).

V nasprotju z omenjenima pravopisoma, ki sta bila deli posameznikov, je naslednji *Slovenski pravopis* iz leta 1935 »skupinsko delo«, namreč izdala sta ga dva pomembna jezikoslovca, Anton Breznik in Fran Ramovš (Toporišič 2006: 103). Je prvi slovenski pravopis, ki ga je izdala ustanova, in sicer pravopisna komisija Znanstvenega društva v Ljubljani (Dobrovoljc 2004: 59).⁵ Pri obravnavi *SP* 1935 je potrebno pod drobnogled postaviti tudi izdajo *Slovenskega pravopisa* iz leta 1937, ki pa naj bi predstavljala le »skrajšan in prirejen šolski ponatis *SP* 1935 (Dobrovoljc 2004: 68). Kritike *SP* 1935 so Breznika in Ramovša spodbudile k odpravi pomanjkljivosti, Kraljevska banska uprava pa je nato potrdila izjavo Slavističnega društva Slovenije, da se Breznik-Ramovšev *Slovenski pravopis* iz leta 1935 sprejme kot osnova »slovenskemu pisanju s popravki očitnih napak in

⁴ Založila ga je Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani.

⁵ Založilo ga je prav tako Znanstveno društvo v Ljubljani.

nekaterih nedoslednosti, ki so se vrnile v izdajo« (*SP* 1935: 1). Popravki iz leta 1937 so dodani tudi digitalizirani obliki *SP* 1935.

Po trinajstletnem premoru je leta 1950 slovenski knjižni jezik postal bogatejši za nov normativni priročnik, *Slovenski pravopis*, ki sta ga po prvi izdaji Breznik-Ramovševega *SP* priredila Inštitut za slovenski jezik in Zavod za kulturo slovenskega jezika (Dobrovoljc 2010).⁶ Uredniški odbor so sestavljali F. Ramovš, O. Župančič, A. Bajec, R. Kolarič, M. Rupel, M. Šmalc in J. Šolar. *SP* 1950 je prvi »povojni pravopis« z do tedaj najboljšežnejšim slovarskim delom (Verovnik 2004: 243).

Dobrovoljc (2004: 77) navaja, da so se jezikoslovci zaradi vedno večjih razlik »med jezikovnim predpisom in dejansko jezikovno rabo« v *SP* 1950 odločili izdati nov priročnik. Novi *Slovenski pravopis* je izšel leta 1962 pod okriljem uredniškega odbora, ki so ga sestavljali A. Bajec, R. Kolarič, L. Legiša, J. Moder, M. Rupel, A. Sovrè, M. Šmalc, J. Šolar in F. Tomšič.⁷ Gložančev (1997: 95) pa kljub temu opozarja, da se *SP* 1950 in *SP* 1962 bistveno ne razlikujeta niti po obsegu niti po pravopisnem delu.

Zahteva po sodobnejšem priročniku je med drugim leta 1981 privedla do izida publikacije z naslovom *Načrt pravil za novi slovenski pravopis*,⁸ ki je bila po rezultatih javne razprave dobro sprejeta in normativno potrjena (Dobrovoljc 2004: 93). Pripomogla je tudi k izidu najnovejšega normativnega priročnika, v katerem so bila pravila iz *Načrta pravil za novi slovenski pravopis*⁹ le deloma dopolnjena oz. popravljena (Dobrovoljc 2004: 99).

Leta 2001 je tako izšel najsodobnejši *Slovenski pravopis* kot delo uredniškega odbora za pravopisni slovar in uredniškega odbora za pravopisna pravila. Slednjega so sestavljali J. Toporišič, F. Jakopin, J. Moder, J. Dular, S. Suhadolnik,

⁶ Izdala ga je Slovenska akademija znanosti in umetnosti, založila pa Državna založba Slovenije.

⁷ Gl. opombo 6.

⁸ Gl. opombo 6.

⁹ Naslov publikacije *Načrt pravil za novi slovenski pravopis* bo v nadaljevanju iz praktičnih razlogov naveden kot *Načrt*.

J. Menart, B. Pogorelec, K. Gantar in M. Ahlin. *SP 2001* je doslej najobsežnejši pravopisni priročnik pri Slovencih, sestavljen iz pravopisnega slovarja in pravopisnih pravil (Dobrovoljc 2004: 98).

1.1 PRAVILA RABE VEJICE V LEVČEVEM *SLOVENSKEM PRAVOPISU* (1899)

Levčev *Slovenski pravopis* (1899) obsega 167 strani in je razdeljen na dva dela. Prvi del, kjer so zapisana Pravila, je znatno obsežnejši od drugega, saj slednji kot slovarski del vključuje le 40 strani. Levec je Pravila na 124 straneh slovniško opredelil, in sicer jih je razvrstil k sledečim naslovom poglavij: Glasoslovje, Oblikoslovje, Debloslovje, Besedni red v stavku, Pravopisna pravila ter Ločila. Pri slednjem poglavju je šest strani namenil predstavitvi pravil rabe vejice, kjer problematiko vejice razlaga v 22 paragrafih (§ 698–720). Nekatera določila pa vključi tudi v pravila rabe ostalih ločil (§ 571, 740, 751, 779, 786, 789, 794–796). V pravopisu pravilom rabe vejice v primerjavi s pravili rabe ostalih ločil nameni največ členov, kar nakazuje na najkompleksnejšo rabo med vsemi ločili.

Levec (§ 698–702) je zapisal, da se vejica uporablja v »prostih stavkih«:¹⁰

- za in pred zvalnikom¹¹ z namenom ločevanja poimenovanega oz. ogovorjenega od stavka in kadar stoji zvalnik sredi stavka;¹²

¹⁰ Sklicuje se na rabo vejice v prostih stavkih, a v nadaljnjih določilih, ki spadajo k tej točki, navaja tudi ponazorila v povedih.

¹¹ Lazar (1996: 94) podaja, da Škrabec, katerega pravopisna prizadevanja so vplivala tudi na Levčev pravopis, zavrača zvalnik kot sklon, saj njegovo vlogo nadomešča imenovalnik. Za Toporišiča pa navaja, da t.i. zvalnik raje poimenuje kot »ogovorni imenovalnik«.

¹² Gl. Sliko 1 v poglavju Priloge.

- pred in za pristavkom,¹³ kadar pristavek ni povezan s pojasnjujočo besedo¹⁴ v en pojem;
- pred besedami in kraticami, ki nakazujejo naštevaje (*n. pr.*,¹⁵ *kakor, in sicer, in to*);
- za samostojnimi medmeti, vzkliki in rotitvami, kadar je na koncu »stavka« zapisano glavno ločilo, a ne za medmeti (*o, oj, i*), ki v besedilu niso posebej poudarjeni.¹⁶

Nadalje navaja, da se vejica uporablja tudi v »skrčenih stavkih« (§ 704), in sicer:

- med »istovrstnimi stavkovimi členi«,¹⁷ ki niso vezani z vezniki.

To pravilo še natančneje določa s členi, ki potrjujejo, da se vejica uporablja:

- med pridevnikoma, ki stojita pred samostalnikom, sta v vlogi prilastka in ju lahko povežemo z veznikom;
- a ne med pridevnikoma, kjer je drugi pridevnik združen s samostalnikom v en pojem, prvi pridevnik pa ta pojem pojasnjuje samo kot prilastek;
- v stavku, kjer se s postavitvijo vejice spremeni pomen stavka.

Levec (§ 708) nadalje utemeljuje rabo vejice:

- med »istovrstnimi stavkovimi členi«, ki so med seboj povezani z vezalnimi vezniki (*tudi, ni, niti, niti – niti, ne – ne, ne le – ampak tudi, potem, nato, »vrhutega«, zdaj – zdaj, časih – časih, nekaj – nekaj, nekoliko – nekoliko ...*).

¹³ Že Janežič (1857: 162) navaja, da so *pristavki* prilastki, sestavljeni iz samostalnikov ali skrajšanih stavkov, ki služijo natančnejšemu opisu predhodnih samostalnikov. Zapisani so v istem sklonu.

¹⁴ Lahko tudi besedno zvezo, saj zgledi po večini vključujejo prav besedne zveze.

¹⁵ Okrajšavo *npr.* so v *SP* 1899, 1920, 1935, 1950 zapisovali kot »n. pr.«.

¹⁶ Gl. Sliko 2 v poglavju Priloge.

¹⁷ Izraz »istovrstni stavkovi členi« označuje besede oz. besedne zveze, ki spadajo k istemu stavčnemu členu.

Podaja pa tudi, da vejice ne zapisujemo pred:

- vezniki, kadar se takšni »istovrstni stavkovi členi« povezujejo med seboj z *in*, *ter*, *ali*, *pa*, *i – i*, *ravnotako – kakor* (§ 709);
- veznikom *in*, kadar se dva »skrčena stavka« z njim povezujeta, a sta odvisna od podrednega veznika ali oziralnega zaimka (§ 710);¹⁸
- veznikom *in*, čeprav sta z *in* povezana stavka samostojna, ker vključujeta v vsakem stavku isti podredni veznik ali oziralni zaimek;
- primerjalnimi členicami¹⁹ *ko*, *kot*, *kakor*, *nego*, kadar imamo v nasebniku²⁰ ali primerniku po skrčenju primerjalnega stavka le primerjani predmet.

V razdelku o rabi vejice se Levec (§ 713–715) posebej osredotoči tudi na priredja, in sicer navaja rabo vejice:

- med krajšimi glavnimi stavki, ki so deli priredja;²¹
- pred *in* za vrinjenimi kratkimi glavnimi stavki, prav tako tudi v podredjih;
- v premem govoru pred *in* za »napovednim stavkom«, prav tako tudi pred »napovednim stavkom«, ki je zapisan na koncu premega govora;²²
- kadar se »napovedni stavek« nahaja za premim vprašalnim ali klicalnim stavkom, tedaj pred njim ne zapisujemo vejice, temveč vprašaj ali klicaj.

Natančneje opredeli tudi rabo vejice v podredjih (§ 717, 718), in sicer jo zapisuje:

- med glavnimi in odvisnimi stavki ter med podrednimi odvisnimi in nadrednimi odvisnimi stavki;²³

¹⁸ Levec (1899: § 281–283) natančneje opredeli oziralne zaimke, izpostavi pravilni obliki *kakršen* in *kolikršen*, nadalje pa zapiše tudi ustrezno sklanjatev zaimkov *kdor* in *kar*.

¹⁹ Izraz »primerjalne členice« glede na zglede poimenuje veznike, ki se uporabljajo pri primerjavi besed, besednih zvez ali stavkov.

²⁰ Toporišič (2006: 393) ugotavlja, da se tudi v Janežič-Sketovi *Slovenski slovnici* iz 1900 pojavlja izraz »nasebnik«, ki ustreza osnovniku.

²¹ Navaja le zglede povedi vezalnega, protivnega in stopnjevalnega priredja.

²² Izraz »napovedni stavek« ustreza spremnemu stavku. Gl. Sliko 4 v poglavju Priloge.

²³ Pravilo utemeljuje z zgledi s prilastkovim, krajevnim, osebnim, vzročnim, časovnim ali predmetnim odvisnikom v povedi.

- v posledičnih priredjih pred veznikom *da* ali *tako da*.

Nadalje omenja stavo vejice tudi:

- v »skrajšanih stavkih« (§ 719), kjer vejica loči »skrajšani odvisnik« in glavni stavek;²⁴
- v »periodah« (§ 720) med stavki prvega in drugega dela.

Levec v nekatere razdelke o pravilih rabe ostalih ločil vnese tudi določila o ustrezni rabi vejice. V razdelku o pravilih rabe vprašaja doda člen, ki določa zapis vejice, kadar posamezno zapisana vprašalna beseda nadomešča celoten odvisni vprašalni stavek (§ 740). Pri določilih rabe klicaja pa se v povezavi z rabo vejice sklicuje na 571. paragraf, ki sodi k pravopisnim pravilom o veliki začetnici. S ponazorili skuša prikazati ustreznjšo rabo vejice, ki zamenjuje klicaj in obratno. Utemeljuje, da se lahko vzklik ali ogovor brez večjega poudarka ali premora loči od »stavka« z vejico in ne s klicajem.

V paragrafih 786 in 789 poudarja še, da vprašaj in klicaj nikoli ne stojita pred ali za vejico. Levec tu ne govori več o skladijski rabi vejice, temveč opredeli ustrezno postavitve vejice v povedi. *SP* 1920, 1935, 1950, 1962, 2001 tovrstnih pravil o postavitvi vejice v povedi ne navajajo, najverjetneje zaradi logičnosti pravil, saj tudi zgledi v celotnem pravopisu nikoli ne ponazarjajo takšne rabe.

Določila za ustrezno postavitve vejice v povedi pa Levec (1899: 121) uvrsti tudi k razdelku na koncu ločil, k Dodatku, kjer v 779. paragrafu navaja, da vejico z vidika strukture zapisa povedi zapisujemo na koncu prejšnje vrste, kadar ne moremo celotnega »stavka« zapisati v isti vrsti, ampak moramo vsaj del prenesti v drugo vrsto.²⁵ Hkrati pa se vrača k 751. paragrafu, ki natančneje določa ustreznost rabe vejice v »stavku«, ki vsebuje »vgozdeni stavek«.²⁶ Levec navaja, da

²⁴ Zgledi ponazarjajo polstavčne tvorbe. Tudi Dobrovoljc (2004: 194) trdi, da Levčevi »skrajšani stavki« predstavljajo polstavke.

²⁵ Določilo velja vzporedno z že prej zapisanimi določili skladijske rabe vejice, upoštevajoč paragrafe 698–720.

²⁶ Izraz »vgozdeni stavek« v zgledih ponazarja vrinjeni stavek in pastavek.

pomišljaj tovrstni stavek močnejše ločuje od celotnega »stavka« kot vejica. S tem potrjuje, da lahko po lastni presoji vključimo vejico in tako vseeno zapišemo pravopisno ustrezno poved. Trdi še, da v navedenem primeru vejice nikoli ne zapisujemo pred ali za pomišljajem (§ 796).

Levec pri nadaljnji členitvi določil za ustrezno postavitve vejice v povedi navaja, da vejica vedno stoji na koncu »stavka« pred drugim delom narekovaja. Izjeme so le naslovi, ki jih želimo zapisati v narekovajih – vejico zapišemo za drugim delom narekovaja (§ 794). V nadaljevanju pa poudarja še, da pri rabi oklepaja v »stavku« vejico postavimo za in nikoli pred zaklepajem (§ 795). Za lažje razumevanje bralcu ob členih o rabi vejice v Dodatku ponudi tudi napačna ponazorila, s čimer bralcu omogoči primerjavo med ustrezno in neustrezno postavitvijo vejice v povedi.

1.2 PRAVILA RABE VEJICE V BREZNIKOVEM SLOVENSKEM PRAVOPISU (1920)

Slovenski pravopis Antona Breznika iz leta 1920 se je uveljavil kot normativni priročnik kljub manjšemu obsegu dela in obravnavi pravopisnih pravil le v ožjem smislu (Dobrovoljc 2004: 53). O katerih bistvenih pravopisnih sklopih govorimo, jasno prikazujejo že naslovi poglavij v uvodnem delu, kjer so na 30 straneh zapisana pravopisna pravila: O rabi velikih in malih črk, O razzlogovanju, O pisavi sestavljenih besed, O rabi naglasnih znamenj, Ločila in Kratice. Slednjemu sledi Slovar na 74 straneh. Uvodni del vključuje 58 paragrafov, od tega je šest paragrafov (§ 44–49) namenjenih rabi vejice v razdelku o vejici, vsak paragraf pa je še natančneje razdelan v nekaj členih. Stava vejice je omenjena tudi v dveh paragrafih pri pravilih ostalih ločil, kar je bistveno manj kot pri Levcu (1899).

Najprej Breznik (1920: 21) omeji zapis vejice na sredini »stavka«, ²⁷ kjer loči:

- *zvalnike, vzklike* in samostojne *medmete* od celotnega »stavka«, a ne nepoudarjenih medmetov (npr. *i, o, oj*);
- *pristavke* od pojasnjujočih besed;²⁸
- stavčne člene, ki se lahko ali se morajo povezati z veznikom *in*;
- *nedoločnike*, ki zamenjujejo odvisne stavke z *da* (*da bi, ne da bi, namesto da bi*),²⁹ a brez dodatnega pojasnila navede tudi zglede z nedoločniki, kjer vejica ne stoji.³⁰

Levec (§ 719) slednjega določila ne navaja posebej, a z zgledi ponazori stavo vejice v »skrajšanih stavkih«, ki po Toporišiču (2004: 632–633) ustrezajo polstavčnim tvorbam. Breznik (str. 21) pa izpostavi le rabo vejice pri nedoločniških polstavkih. Prvo navedeno določilo sovpada z Levčevimi določili (1899: § 103–104, 698, 702, 703), a jih slednji za lažje razumevanje navaja natančneje in predvsem z več zgledi.

Breznik (str. 22) kot Levec (§ 709) odločno nasprotujeta stavi vejice, kadar »istovrstni stavčni členi« vključujejo veznike *in, ter, pa, ali, i – i*, a k določilu vsak doda še nekaj veznikov. Levec navaja tudi *ravnotako – kakor*, Breznik pa veznik omeji le na *kakor* ali ga priredi na *tako – kakor*. Hkrati Levcu nasprotuje še pri zapisu vejice ob veznikih *ni – ni, (niti – niti), ni (niti), ne, ne – ne*,³¹ saj jo Levec (§ 708) potrjuje, Breznik pa zanika. Slednji nadalje z zgledi utemeljuje rabo vejice:

²⁷ Sklicuje se na stavo vejice v stavku oz. stavkih, čeprav zglede zapisuje tudi v povedih.

²⁸ Oz. besednih zvez, kar je razvidno iz zgledov. Gl. Sliko 6 v poglavju Priloge.

²⁹ Po Toporišiču (2004: 632) Breznikov nedoločnik sovpada z nedoločniškim polstavkom.

³⁰ V primerih, ko nedoločniki nimajo stavčnih ustreznikov, ne sodijo k polstavčnim tvorbam. Takrat tudi vejice ne zapisujemo (Toporišič 2004: 633).

³¹ Veznika *ne, ne – ne* po Brezniku (str. 23) ne narekujeta stave vejice, če pomensko ustrežata veznikom *ni, niti, ni – ni, niti – niti*.

- pri veznikih *ne le – ampak tudi, a, toda, tudi, vrh tega, nato, potem, zdaj – zdaj, nekoliko – nekoliko*;
- pred besedami in kraticami, ki napovedujejo naštevaje – *in sicer, in to, na primer, posebno, zlasti, kakor*.³²

To pravilo sovпада z Levčevim (§ 701). V nadaljevanju Breznik (str. 23–24) splošneje od Levca navaja stavo vejico za ločevanje stavkov med *priredji in podredji*, med drugim jo zanika v priredjih pred vezniki *in, ter, pa*, razen v primerih, ko vejico zahteva pred njimi zapisan stavek.

Nadalje utemeljuje, da vejica od ostalih stavčnih členov loči *deležnike*, ki nadomeščajo »zavisni stavek«.³³ Tudi Levec (§719) že piše o drobcih slednjega pravila, saj v zgledih navaja nekaj polstavčnih tvorb, ki jih sicer poimenuje kot »skrajšani stavki«. Vključi še določilo o stavi vejice pred in za vrinjenimi stavki (§ 714), a Breznik s ponazorili še podrobneje utemeljuje rabo za ločevanje *vrinjenih, vmesnih in skrajšanih stavkov* v celotnem »stavku«.

V SP 1920 (str. 24) je opozorjeno tudi na pravila, o katerih Levec še ni pisal, in sicer zanika stavo vejice pri:

- »sestavljenih prislovih«,
- »prislovnih določilih«,
- »povednih določilih«.

Pri zadnjih dveh pravilih Breznik v zgledih ponazori napačno in pravilno rabo omenjenih pravil, kjer so napačno zapisani zgledi citirani iz literarnih del slovenskih književnikov. V popravljenih povedih pa nato kot ustrezni rešitvi navaja spremenjen besedni red ali pa le izpust vejice.³⁴

Levec in Breznik vključita delež pravil stave vejice pri pravilih rabe ostalih ločil. Levec se poslužuje vključevanja bolj kot Breznik, saj slednji zapiše le dve

³² Gl. Sliko 7 v poglavju Priloge.

³³ Izraz »zavisni stavek« v zgledih ponazarja odvisni stavek.

³⁴ Gl. Sliko 8 v poglavju Priloge.

določili, kjer navaja, da se podpičje zapisuje raje kot vejica, kadar želimo krepkeje ločiti besede ali stavke (str. 27). Podpira pa občasno rabo vejice namesto pomišljaja, a nato zahteva smiselno preoblikovanje povedi (str. 29).

1.3 PRAVILA RABE VEJICE V BREZNIK-RAMOVŠEVEM SLOVENSKEM PRAVOPISU (1935)

Breznik-Ramovšev *Slovenski pravopis* iz leta 1935 »v celoti obsega 300 strani, od tega je uvodni del s pravili v 50 paragrafih na dvajsetih straneh /.../« (Gložančev 1997: 90). V poglavju Ločila dve strani namenita pravilom rabe vejice, kjer zapišeta tri paragrafe (§ 40–42), od tega pri prvih dveh vključita še člene, ki podrobneje pojasnjujejo stavo vejice. Pri pravilih rabe ostalih ločil pa je vejica omenjena še v treh paragrafih. Na koncu pravopisa so dodani še popravki iz *Slovenskega pravopisa* 1937,³⁵ od tega sta dva vezana na rabo vejice in sta v nadaljevanju tudi izpostavljena.

Breznik in Ramovš (1935: XX) v poglavju o rabi ločil najprej opredelita rabo vejice, kjer navajata, da vejica loči:

- *zvalnike, medmete* in *vzklike*;
- *pristavke* od pojasnjujoče besede,³⁶ če pristavek stoji za njo.

Prvo določilo sovpada z določili v Levčevem *SP* (§ 698, 702) in določilom v Breznikovem *SP* (1920: 21), a oba pravopisa dodajata še določilo, ki nasprotuje rabi vejice pri nepoudarjenih medmetih. *SP* 1935 to določilo opusti. Breznik (str. 21) zanika zapis vejice pri nekaterih pristavčnih tvorbah, *SP* 1935 pa tega določila posebej ne izpostavi.

³⁵ Avtorja sta prav tako Anton Breznik in Fran Ramovš.

³⁶ Oz. besedne zveze, kar je razvidno iz zgledov.

Nadalje Breznik in Ramovš (*SP* 1935: XX) utemeljujeta rabo vejice pri *nedoločnikih*,³⁷ kadar nadomeščajo odvisne stavke z vezniki *da, da bi, ne da bi, namesto da bi* itd. Že *SP* 1920 (str. 21) navaja to pravilo, hkrati pa izpostavi tudi nekaj zgledov brez vejice, a jih ne pojasnjuje. Breznik in Ramovš to pravilo še natančneje opredelita, kjer nasprotujeta rabi vejice, če:

- nedoločnik predstavlja osebek v stavku;
- nedoločnik stoji »kot dodatek za glagoli nepopolnega pomena ali kot dodatek pridevnikov, ki merijo na kako dejanje«.

Po Brezniku (1920: 21) nadalje povzameta pravilo o zapisu vejice med stavčnimi členi, ki se lahko povežejo z veznikom *in*. Tudi pred vezniki *ne le – ampak tudi, tudi, a, ali, ampak, toda, vrh tega, potem, nato, zdaj – zdaj, nekoliko – nekoliko, kajti, ker, ko, kadar, kjer, kamor, če, četudi, čeprav, temveč, marveč, da, dasi, pa vendar* zahtevata zapis vejice. K dodatku iz leta 1937 (*SP* 1935: 4) vključita še pojasnilo, ki utemeljuje stavo vejice pred veznikom *ali*, kadar ga lahko nadomešča veznik *toda*.

Breznik in Ramovš (*SP* 1935: XXI) pa v zvezi vejice in veznikov podajata novo pravilo, ki v prejšnjih pravopisih še ni bilo predstavljeno, in sicer narekujeta zapis vejice pred drugim veznikom, če si veznika (ali členek in veznik) sledita in če se z drugim veznikom pričenja nov stavek.³⁸ V zadnjem zgledu pa pravilu nasprotujeta s stavo vejice pred obema veznikoma.³⁹ V dodatku iz leta 1937 (*SP* 1935: 4) vneseta prav tak popravek in narekujeta vejico tako pred prvim kot pred drugim veznikom.

³⁷ Zgledi »nedoločnikov« ponazarjajo nedoločniške polstavke.

³⁸ *SP* 2001 (§ 327, 328) nasploh odsvetuje kopičenje veznikov, če že, narekuje zapis vejice pred prvim veznikom tako pri dveh zaporednih podrednih vezniških besedah kot tudi pri zaporednem prirednem in podrednem vezniku pred vmesnim odvisnikom.

³⁹ Gl. Sliko 9 v poglavju Priloge.

Nadalje po Breznikovem *SP* (1920) povzemata še naslednja pravila, kjer vejica loči:

- stavke, ki so med seboj v *priredu* ali *podredu* (izpostavita zapis vejice pred *in, ter, pa*, če tako narekuje pred veznikom zapisani stavek);
- *vrinjene, vmesne in skrajšane stavke* v celotnem »stavku«, a opozorita, da se vejica ne zapisuje pri sestavljenih prislovihih.

Že *SP* 1920 (str. 23) nasprotuje rabi vejice med deli povedi, kadar so povezani z vezniki *ni, ni – ni, niti, niti – niti*, a *SP* 1935 pravila ne obravnava. Hkrati ne navaja niti pravila, o katerem sta pisala že Levec (1899: § 701) in Breznik (1920: 23). Skratka, stavo vejice določata pred besedami in kraticami, ki nakazujejo naštevanje (*in sicer, in to, zlasti* itd.).

Breznik in Ramovš (*SP* 1935: XXIV) pravilom o rabi vejice pri ostalih ločilih pa po *SP* 1920 dodajata določilo, ki ponuja občasno stavo vejice namesto pomišljaja. Opredelita pa tudi rabo vejice pri premem govoru, in sicer vejico navajata za drugim delom narekovaja, če se poved nadaljuje. O zapisu vejice v premem govoru v *SP* 1920 ne zasledimo pravila, čeprav o njem piše že Levec (1899: § 715), ki vejico postavi pred *in* za »napovednim stavkom«, ⁴⁰ prav tako tudi pred »napovednim stavkom«, ki stoji na koncu premega govora. Levčevo pravilo nasprotuje pravilu v *SP* 1935, a sovpada s pravilom v *SP* 2001 (§ 473), ki narekuje zapis vejice za prvim delom dobesednega navedka, »če je spremni stavek sredi vprašalne ali vzklične povedi dobesednega navedka«.

⁴⁰ Izraz »napovedni stavek« v zgledih ponazarja spremni stavek v premem govoru.

1.4 PRAVILA RABE VEJICE V SLOVENSKEM PRAVOPISU (1950)

Slovenski pravopis iz leta 1950 je s 934 stranmi tako v pravopisnem kot tudi slovarskem delu obsežnejši od *SP* 1935 ali *SP* 1937. Prvi del na 56 straneh navaja pravopisna pravila, 878 strani pa je namenjenih slovarju. Pravopisna pravila v poglavju Ločila utemeljujejo rabo vejice na štirih straneh, kjer so zapisani trije paragrafi (§ 68–70), vsak paragraf pa vključuje še več členov, ki natančneje določajo pravila paragrafov. V pravilih rabe ostalih ločil se pojavljata še dva paragrafa, vezana na rabo vejice, sestavljavci pa vključujejo pravila stave vejice tudi v slovarskem delu, ki jih ob izbranih geslih navajajo, a se ta ne razlikujejo oz. ne dopolnjujejo pravil v pravopisnem delu.

SP 1950 določa stavo vejice pri:

- besedah in posameznih stavčnih členih,
- posameznih stavkih,
- »vrinjenih, vmesnih in okrajšanih stavkih«.

Pri besedah in posameznih stavčnih členih (§ 68) vejica loči:

- zvalnike, poudarjene medmete, samostojne trdilnice in nikalnice;
- pristavek (apozicijo) od pojasnjujoče besede, če je zapisana za njo.

K prvemu pravilu *SP* 1950 prvi dodaja še samostojne trdilnice in nikalnice. Levec (1899: §702) v zgledih že zapiše primera obeh, a ju ne poimenuje posebej.

Pri drugem pravilu pa je potrebno izpostaviti, da že Breznik (*SP* 1920: 21) navaja možnost zapisa pristavka brez vejice, a se pravilo v *SP* 1935 ne ohrani, *SP* 1950 pa ga tudi ne vključuje. A slednji prvi dopolnjuje določilo z rabo vejice pri dokumentarnem zapisu datuma. V zgledih jo zapisuje za krajem in pred datumom, kar se v rabi ohranja še danes.

SP 1950 (§ 68, 3) nadalje navaja zapis vejice med »istovrstnimi prirejenimi stavčnimi členi« brez veznika, kar podrobneje pojasnjuje v členih:

- pri izpostavljanju stavčnega člena, ki ga v stavku nadomešča zaimek ali prislov;⁴¹
- pri ponavljanju istih besed ali celih izrazov, vendar ne pri izrazih, ki se s ponovitvijo stopnjujejo;
- pri naštevanju stvari, lastnosti ali določila.

Pri slednjem nasprotuje zapisu vejice, če so stavčni členi povezani z vezalnimi vezniki *in, ter, pa, ali, ne – ne, niti – niti, tako – kakor*. Levec (1899: § 708) uvede stavo vejice pri stavčnih členih z veznikoma *niti – niti*, a jo Breznik (1920: 22) odstrani. SP 1935 pa se do določila ne opredeli. SP 1950 (§ 68, 3) pri določilu dodaja še, da pred veznikoma *kakor* in *kot*, ki ga enači z veznikom *ko*, ne stoji vejica, če sta v vlogi primerjalnih in ne dopustnih veznikov. Zapisu vejice nasprotuje tudi med prilastki ali prislovi, ki niso prirejeni, ampak povezani s samostalnikom v enoto ali pa so med seboj odvisni. Pojasnjuje še, da jih ne moremo povezati z veznikom *in*. Že Levec (1899: § 706) in Breznik (1920: 22) navajata zglede, ki potrjujejo to pravilo.

Pri posameznih stavkih po SP 1950 (§ 69, 1) vejica loči priredja, ki:

- niso povezana z vezalnimi vezniki *in, ter, pa* ali ločnim veznikom *ali*;
- vključujejo vezalne veznike *in, ter, pa*, vejico pa zahtevajo pred njimi zapisani stavki.

Slednjega lahko zasledimo že v SP (1920: 23) in SP (1935: XXI), Levčev SP (1899) pa pravila ne vključuje. Ko pa so povedi zapisane v podredjih, pa SP 1950 (§ 69, 2) določa stavo vejice:

⁴¹ Toporišič (2004: 634) razlaga podobno, ko navaja, da imamo v povedi izpostavljeni stavčni člen, »če je tisto, kar se že enkrat imenuje, v stavku povedano še s kazalnim (izjemoma osebnim zaimkom)«.

- med odvisniki in glavnimi stavki;
- med odvisniki iste stopnje, če ne vključujejo vezalnih veznikov *in, ter, pa*;
- med odvisniki različnih stopenj.

Že Levec (1899) in Breznik (1920) podajata vsa tri pravila, *SP* 1935 pa le na splošno navede rabo vejice v podredjih. *SP* 1950 še dodaja, da vsi ostali podredni vezniki narekujejo vejico; med njimi je tudi veznik *kakor*, ki vejico zahteva v popolnem odvisniku.

Ko pa sta v povedi skupaj zapisana dva veznika, se *SP* 1950 (§ 69, 4) sklicuje na rabo vejice po logični zvezi.⁴² V zgledih ponazarja rabo vejice za prirednim in pred podrednim veznikom, pri zvezi dveh podrednih veznikov pa zapisuje vejico pred obema. Že *SP* 1935 (str. XXI) določa vejico pred drugim veznikom, če se z njim prične nov stavek. Popravek nato navaja dodatek iz *SP* 1937 (*SP* 1935: 4), ki narekuje zapis vejice pred obema veznikoma. Tudi Levec (1899: § 718) omenja zapis vejice pri zvezi dveh zaporednih veznikov (*tako da*), ki predstavljata sestavljeni veznik. Vejico postavi ali pred prvim ali pred veznikom, a ne pred obema. *SP* 1950 (§ 69, 5) določilo razvije še podrobneje, in sicer nasprotuje vejici v nekaterih zvezah dveh veznikov, predvsem v začetku povedi, ki kot sestavljena veznika prevzameta pomen enotnih izrazov. Za lažje razumevanje so zgledi sestavljenih veznikov ob koncu določila tudi navedeni, med njimi so *in vendar, brž ko, potem ko, medtem ko, namesto da* itd.⁴³

Nadalje *SP* 1950 (§ 70, 1) razkriva rabo vejice pred in za vrinjenimi stavki, kjer opomni, da glagolski izrazi *kakor kaj vem kje, kdo ve kaj, ni da bi* predstavljajo prislove, zato rabi vejice nasprotuje. Naslednji člen je zapis vejice pred in za različnimi »vmesnimi dostavki /.../, če natančneje določajo, omejujejo, popravljajo, razlagajo, poudarjajo« (*SP* 1950: § 70, 1). Dodaja še zapis vejice pred besedami, ki nakazujejo naštevanje: *in sicer, kakor, npr.*

⁴² Gl. Sliko 10 v poglavju Priloge.

⁴³ Gl. Sliko 11 v poglavju Priloge.

Pravilo o rabi vejice pri nedoločniku je predstavljeno že v Breznikovem *SP* (1920: 21) in Breznik-Ramovševem *SP* (1935: XX). Slednji pravilo pojasnjuje podrobneje od obeh, tako *SP* 1920 kot 1950. *SP* 1950 (§ 70, 3) navaja zapis vejice ob nedoločniku, kadar nadomešča razširjeni odvisni prilastek z *da* s pomenom *da bi, ne da bi*. Enako kot *SP* 1935 pa poudarja, da z vejico ne ločimo nedoločnika, kadar je v stavku v vlogi osebka ali dopolnila.

SP 1950 (§ 70, 4) narekuje zapis vejice tudi v »okrajšanih stavkih«, ki jih deli na deležniške, priredne in podredne. Pri prvem vejica loči deležnike, ki imajo ob sebi prislovno ali predmetno dopolnilo ter nadomeščajo odvisnike, a ne deležnikov, ki so v vlogi prilastka ali prostega prislova. V zgledih prikazuje še zapis vejice med »okrajšanimi priredji« in »okrajšanimi podredji«. Levec (1899: § 719) že omenja »skrajšane stavke«, pri katerih zapiše zglede polstavkov. Tudi Breznik (1920: 24) zapisuje raznovrstne polstavke, a jih uvrsti k pravilom rabe vejice pri deležnikih. Le *SP* 1950 skuša zglede polstavkov razvrstiti po vrstah.

Stava vejice je omenjena tudi pri pravilih ostalih ločil, in sicer pri pravilih rabe pomišljaja nakaže na morebitno nadomestitev pomišljaja z vejico, ko skušamo ločiti »vrinjeni stavek« od celotne povedi (§ 73, 1). Pri pravilih rabe podpičja pa je opozorjeno, da vejica šibkeje loči posamezne stavke kot podpičje (§ 71).

Sestavljavci so nekatera pravila o rabi vejice dodali tudi h geselskim člankom v slovarskem delu. Skrajšana pravila so vključili pred nekaterimi zgledi oz. geselskimi stavki in s tem skušali bralcu še bolj približati pravila stave vejice.

1.5 PRAVILA RABE VEJICE V SLOVENSKEM PRAVOPISU (1962)

Po dvanajstih letih je ponovno izšel *Slovenski pravopis* (1962), ki se po obsegu in pravopisni vsebini bistveno ne razlikuje od *SP* 1950 (Gložančev 1997: 95). *SP* obsega 1054 strani, od tega jih je 91 namenjenih pravopisnim pravilom, ostalih 963 pa slovarskemu delu. Kot *SP* 1950 tudi *SP* 1962 utemeljuje rabo vejice na štirih straneh, kjer vključi zgolj tri paragrafe (§ 88–90), a zadnja dva še sistemsko razčleni in pravila pregledno prikaže. K boljši preglednosti in natančnejšim pravilom pripomorejo tudi v drobnem tisku zapisane opombe pri razdelku Pomni, ki jih *SP* 1962 prvi izmed pravopisov⁴⁴ priključi nekaterim členom. Namen razdelka je bralca opozoriti na določila, ki stavi vejice nasprotujejo. Na ustrezno rabo vejice v pravopisnem delu nakazujejo še štiri pravila ostalih ločil, v slovarskem delu pa kot *SP* 1950 ob posameznih slovarskih geslih občasno navaja rabo vejice, kar bralcu omogoča še hitrejšo priučljivost pravil.

SP 1962 (§ 88) prvi na začetku izpostavi vlogo vejice v povedi, kjer navaja rabo:

»/.../ za razčlenjevanje stavka po sestavinah na pomenske in oblikovne enote. Opozarja na smiselno povezavo besed, /.../ stavčno melodijo ter olajšuje branje. Večinoma nakazuje kratek premor, pred njim pa zvišanje glasu; zato jo zapisujemo tam, kjer v govoru delamo odmore. V slovenščini stavimo vejico nekaj po pomenu, nekaj pa po oblikovni zgradbi stavka. Drugačno vlogo ima v nezloženem, drugačno v zloženem stavku.«

Da vejica v povedi vелеva premor, so posredno nakazovali že predhodni pravopisi. Z izrazi *krepkeje*, *močneje* so določili jakost ostalih ločil v primerjavi z jakostjo vejice, in sicer že Levec (1899: § 751) trdi, da pomišljaj »močneje« loči stavek od »celotnega stavka« kot vejica. Kasneje pa *SP* 1920 (§ 52), *SP* 1935 (§ 45) in *SP* 1950 (§ 71) poročajo še o jakosti podpičja, ki prav tako »krepkeje« od vejice loči posamezne stavke ali besede.

⁴⁴ *SP* 1899, 1920, 1935, 1950.

Nadalje se *SP* 1962 (§ 89, 1) omeji na vejico v »nezloženem stavku«, kjer loči samostojne izraze, ki »niso pravi stavčni členi«:

- zvalnike;
- izraze, ki zapisane misli »povzemajo, popravljajo, dopolnjujejo ali pojasnjujejo«;
- samostojne miselne prislove in vprašalnice (a ne miselno nesamostojne);
- samostojno rabljene medmete.

Pri slednjih pa ne izpostavi nepoudarjenih medmetov, pri katerih nasprotujeta zapisu vejice že Levčev *SP* (1899: § 703) in Breznikov *SP* (1920: 21). *SP* 1950 (§ 68, 1) sicer utemeljuje vejico pri poudarjenih medmetih, a ji posebej ne nasprotuje pri nepoudarjenih medmetih. *SP* 1962 pri medmetih v razdelku Pomni vejico utemeljuje še pri medmetih iz glagolov (*lej, lejte, viš*).

Nadalje *SP* 1962 (§ 89, 2) razlaga stavo vejice za ločevanje pristavka od pojasnjujoče besede,⁴⁵ ki stoji za njo. K razdelku Pomni pa dodaja še določilo, da se vejice ne zapisuje, kadar se pojasnila nahajajo pred samostalnikom.⁴⁶ O tem določilu piše že Breznik (1920: 21), ki ga pojasnjuje le z zgledi. Ostali pravopisi (*SP* 1899, 1035, 1950) pravila ne omenjajo.

Vejica po *SP* 1962 (§ 89, 3) ločuje »istovrstne prirejene stavčne člene« pri:

- naštevanju stvari, lastnosti ali določila brez vezalnega veznika;
- izražanju nasprotnega, dopustnega ali kakega drugega razmerja z veznikom.

K temu pravilu sestavljavci dodajo razdelek Pomni, kjer nasprotujejo vejici, kadar so »istovrstni stavčni členi« zvezani z vezalnimi vezniki *ne – ne, niti – niti, in, ter, pa, ali, tako – kakor* in pred primerjalnima veznikoma *kakor* in *kot (ko)*, ko ne povezujeta »popolnih stavkov«. Enako navaja tudi *SP* 1950 (§ 68, 3).

⁴⁵ Lahko tudi besedne zveze, kar nakazujejo zgledi.

⁴⁶ Lahko tudi samostalniško besedno zvezo.

Tako *SP* 1950 (§ 68, 2, 3) kot tudi *SP* 1962 (§ 89, 3) utemeljujeta stavo vejice pri:

- ponavljanju istih besed ali celih izrazov, a ne pri ponavljanju z namenom stopnjevanja;
- (zaradi poudarka) izpostavljenem stavčnem členu, ki je v nadaljnjem stavku ponovljen z zaimkom ali prislovom;
- datumu, kadar dokumentarno zapisujemo kraj in čas.

SP 1950 (§ 89, 2) slednje določilo dodaja pravilu rabe vejice pri pristavku, *SP* 1962 pa ga obravnava samostojno in hkrati k Pomni doda zgled, ki nasprotuje rabi vejice pri zapisovanju kraja in časa v povedi.

V nadaljevanju se sestavljavci *SP* 1962 (§ 90) opredelijo do rabe vejice v »zloženih stavkih«, in sicer ločijo vejico pri priredjih, podredjih ter vrinjenih in »okrajšanih stavkih«.

Vejica v priredju (*SP* 1962, § 90, 1) loči:

- stavke brez veznika;
- stavke protivnega, sklepalnega in vzročnega priredja z vezniki.

V razdelku Pomni je navedeno še določilo, ki nasprotuje zapisu vejice v vezalnem priredju, kjer so stavki povezani z vezniki *in*, *ter*, *pa*, *ne – ne*, *niti – niti*. Tudi *SP* 1950 navaja podobna določila, a jih *SP* 1962 natančneje razlaga, namreč v določila vključi tudi vrste priredij, ki jih tako podrobno ni navajal noben pravopis.⁴⁷ *SP* 1962 še dodaja, da veznik *in* vedno ne določa vezalnega priredja, saj lahko prevzame tudi protivno, vzročno, sklepalno (posledično) vlogo; v teh primerih svetuje vejico in z zapisom *lahko* nakazuje na dvojnično rabo.

⁴⁷ *SP* 1899, 1920, 1935, 1950.

Nadalje pa vejica v *SP* 1962 (§ 90, 2) loči podredja, in sicer:

- odvisnike od glavnih stavkov (tudi odvisnik na začetku in na koncu, kadar je zapisan na sredi nadrednega stavka);
- odvisnike različnih stopenj med seboj;
- odvisnike istih stopenj med seboj, a po načelih priredja (npr. stavkov, povezanih z vezalnimi *in, ter, pa* ne ločimo z vejico);
- zvezo veznikov nadrednega in podrednega stavka.

SP 1962 pri slednjem določilu izrecno narekuje zapis vejice pred obema veznikoma, ki v podredju združujeta nadredni in podredni stavek.⁴⁸ Drugače je v *SP* 1935 (§ 41), kjer Breznik in Ramovš uvajata novo pravilo, in sicer stavo vejice pred drugim veznikom, če si dva veznika sledita in se z drugim začneja nov stavek. *SP* 1950 (§69, 4) v tem primeru predlaga zapis vejice po logični zvezi, kar glede na ponazoritvene zglede nakazuje na zapis vejice vedno pred drugim veznikom, pred prvim pa takrat, ko ne gre za priredni veznik. Predhodna določila o vejici pri podredjih v splošnem sovpadajo z določili iz *SP* 1950.

SP 1950 (§ 70, 4) se v zvezi z zapisom vejice opredeli tudi do vrinjenih in »okrajšanih stavkov«. Enako vejico navaja še *SP* 1962 (§ 90, 3):

- pred *in* za vrinjenimi stavki;
- pred *in* za »okrajšanimi stavki« (pri »okrajšanih priredjih«, »okrajšanih podredjih«, deležniških zvezah, kadar ima deležnik ob sebi daljše dopolnilo).

Pri deležniških zvezah sestavljavci v razdelek Pomni pripišejo, da vejica ne loči deležnikov, v kolikor so prilastki ali prislovi. Pri »okrajšanih podredjih« pa vključijo obsežnejši razdelek Pomni (§ 90, 3), ki nasprotuje rabi vejice:

⁴⁸ Gl. Sliko 12 v poglavju Priloge.

- pri zvezi »stavčnega člena« in istovrstnega odvisnika, kadar ju veže veznik *in*;
- v zvezi *češ da*;
- pri nedoločnikih, čeprav nadomešča osebkov, predmetni ali prilastkov stavek;
- pri sestavljenih veznikih s pomenom enotnih izrazov (*in ko, in ker, (še) prej ko, namesto da, toliko da, kljub temu da, brž ko, medtem ko, potem ko, vtem ko, tako da, še preden, že ko, še ko, s tem da*).

Določilo o stavi vejice pri sestavljenih veznikih povzemajo po *SP* 1950 (§ 69, 5), le več veznikov dodajo. A stava vejice pri nedoločnikih se razlikuje od pravil v *SP* 1950 (§ 70, 3), *SP* 1935 (str. XX) in *SP* 1920 (str. 21), ki še uvajajo možnost zapisa vejice, kadar nedoločnik nadomešča prilastkov stavek.⁴⁹

SP 1962 kot predhodni pravopisi vključuje rabo vejice tudi v pravila ostalih ločil, a pri razdelku o klicaju prvi navaja vejico, ki jo lahko za nagovorom v pisnih zapišemo namesto klicaja (§ 86, Pomni). Prvi utemeljuje tudi zapis vejice pred drugim pomišljajem, če bi se morala zapisati med obema deloma oklepajočega stavka (§ 92, Pomni). Pa vendar nadalje razlaga, da tovrstno rabo vejice po navadi opuščamo. Tako bralcu prepusti možnost lastne presoje, zato prihaja do dvojnične rabe vejice, kar ruši njeno normativnost.

SP 1962 (§ 84, 4) pri pravilih o rabi pike nameni določilo tudi rabi vejice pri zapisu ure in minut, kjer dopušča vejico namesto decimalne pike. Določilo nakazuje na neskladenjsko rabo vejice, čeprav *SP* 1962 tega izraza še ne navaja.

⁴⁹ Gl. Sliko 13 v poglavju Priloge.

1.6 PRAVILA RABE VEJICE V SLOVENSKEM PRAVOPISU (2001)

Leta 1981 sta Slovenska akademija znanosti in umetnosti ter Inštitut za slovenski jezik izdala publikacijo *Načrt pravil za novi slovenski pravopis* in jo posredovala v »javno razpravo vsem, »ki jim je /.../ jezik pri srcu«. Želela sta pridobiti jasne ugovore, mnenja in ugotovitve na pereča pravopisna vprašanja, da bi lahko nato sprejela »dokončne smernice in pravila za nov in dopolnjen slovenski pravopis s priročnim slovarjem« (Načrt 1981: Predgovor). Tako je leta 1990 izšel prvi del pravopisa, ki je bil nato večkrat ponatisnjen in tudi dopolnjen (Gložančev 1997: 98). Načrt je torej odigral bistveno vlogo pri nastanku *Slovenskega pravopisa* 2001, zato sta v nadaljevanju ponekod obe deli primerjani, podane pa so morebitne razlike in ugotovitve.

SP 2001 vključuje več kot 1700 strani, 228 je namenjenih pravopisnim pravilom,⁵⁰ od tega sedem strani pravilom stave vejice, ki jih sestavljavci utemeljujejo v paragrafih 288–352. Novost pravopisa je pri pravilih po vsaki enoti zapisan razdelek Posebnosti, ki, kot že naslove pove, uporabnika opozarja na izjeme v rabi, večkrat tudi na dvojnično rabo vejice. Posebnostim sledijo še določila drobnega tiska v razdelku Pomni, ki uporabniku v razmislek največkrat ponujajo dvojnično rabo. Več paragrafov o rabi vejice je zapisanih tudi v razdelkih o rabi ostalih ločil, ki so v nadaljevanju povzeta ob koncu skladenjske rabe vejice.

⁵⁰ V Grafikonu 1 v poglavju Priloge je prikazana primerjava obsega pravopisnega in slovarskega dela v vseh pomembnejših pravopisih, in sicer v *SP* 1899, 1920, 1935, 1950, 1962 in 2001 (ter tudi v *SP* 1937).

1.6.1 SKLADENJSKA RABA VEJICE

Slovenski pravopis (2001) po *Načrtu* (1981) pravila rabe vejice razdeli na skladenjsko in neskladenjsko rabo. *SP* 2001 (§ 290) najprej utemeljuje skladenjsko rabo, kjer v začetnem paragrafu navaja, da vejico zapisujemo med *skladdenjsko enakovrednimi deli proste ali zložene povedi*.

Določilo še natančneje opredeli, in sicer pri nestavčnih enakovrednih delih vejico zapisuje med:

- vezalnimi (pri naštevanju),
- stopnjevalnimi,
- ločnimi,
- protivnimi,
- vzročnimi in posledičnimi ter
- pojasnjevalnimi enakovrednimi deli.

Načrt (1981: 91) sicer vključuje večino zgledov, ki so nato zapisani v *SP* 2001 (§ 291–297), a delitve na dele ne pozna. V *SP* 2001 za navedenim sledijo Posebnosti, ki v paragrafih 298–300 razlagajo, da:

- vejice ne zapisujemo, kadar levi pridevnik določa celo preostalo besedno zvezo, ki se začne s pridevnikom;⁵¹
- zveze z imenom dneva v tednu in datumom redkeje pišemo brez vejic, zveze z imenom dneva v tednu in uro pa navadno brez vejic;
- enakovredne naštevane enote, ki niso zapisane v povedih, navajamo vsako v svoji vrsti v stolpcih, vejico pa lahko opuščamo.

⁵¹ Določilo po svoje razlagajo že Levec (1899: § 706), Breznik (1920: 22) in *SP* 1950 (§ 68, 3).

Sestavljavci s formulacijami »lahko opuščamo«, »redkeje« in »navadno« opozarjajo na dvojnično rabo vejice in uporabniku ponujajo možnost lastne interpretacije pravil ter zapis vejice po lastni presoji. Predhodni pravopisi (*SP* 1899, 1920, 1935, 1950, 1962) slednjega določila ne navajajo.

V nadaljevanju je posebej utemeljena stava vejice v pristavčnih delih,⁵² kjer je navedena raba na obeh straneh pristavka.⁵³ *Načrt* (1981: 91) zglede zapiše kar k ostalim nestavčnim enakovrednim delom, *SP* 2001 (§ 301–303) pa jih obravnava posebej. Razdelek Pomni pri pristavčnih delih smiselno poudarja, da na koncu pristavka druge vejice ne pišemo, postavimo le ustrezno končno ločilo. Tega določila *Načrt* ne vključuje.

Na dvojnično rabo vejice zopet opozori pravilo v razdelku Posebnosti, ki nakazuje rabo vejice, kjer zveza naslovniku samoumevno ne napoveduje lastnega imena pred njim stoječe besedne zveze (§ 303).⁵⁴ Torej uporabnik pravopisa po lastni presoji oceni ustreznost rabe vejice. Tudi *Načrt* (1891: 91) že vključuje določilo, a za dvojnično rabo navaja le zgled in ne pojasnila. Predhodni pravopisi (*SP* 1899, 1935, 1950) navajajo zapis vejice, če pristavek stoji za besedo, ki jo pojasnjuje in ne obratno, *SP* 1920 (str. 21) in *SP* 1962 (§ 89, 2) pa nasprotujeta rabi vejice, če je pojasnilo pred samostalnikom.

Pri stavčnih enakovrednih delih *SP* 2001 (§ 304–314) vejico narekuje med:

- vezalnimi,
- stopnjevalnimi,
- ločnimi,
- protivnimi,
- vzročnimi,
- posledičnimi in

⁵² Toporišič (2004: 600) povezuje pristavčnost s priredjem, le da se enakostopenjski sestavini nanašata na isti predmet, najprej z enega, v pristavku pa z drugega stališča. Pristavčne besedne zveze bi lahko pretvorili v osebek in povedek.

⁵³ Gl. Sliko 14 v poglavju Priloge.

⁵⁴ Gl. Sliko 15 v poglavju Priloge.

- pojasnjevalnimi enakovrednimi deli ter
- v bibliografskih zapisih med naštevanimi enotami.

Načrt (1891: 92) prikazuje bistveno manj zgledov in jih ne razvršča k navedenim delom. V *SP* 2001 (§ 313–314) je dodan še razdelek Pomni, kjer so za podrobnejšo analizo podobnih zgledov brez vejice navedeni paragrafi iz ostalih enot v pravilih rabe vejice.⁵⁵ K razdelku dodaja še zglede, kjer vejica od povedi loči vrinjene stavke. To pravilo *Načrt* (1891: 96) vključi k razdelku, ki določa vejico »med izrazi ali stavki, ki niso stavčni členi ali pa deli priredja ali podredja«. Predhodni pravopisi (*SP* 1920, 1935, 1950, 1962) prav tako navajajo stavo vejice, ki loči vrinjene stavke od povedi, le Levec (1899) določila ne omenja.

SP 2001 (§ 316) nadalje navaja rabo vejice, kadar združujemo nestavčne in stavčne enakovredne dele. Načeloma med njimi zapisujemo vejico, a obstajajo tudi posebnosti, in sicer je ne zapisujemo med skladenjsko enakovrednimi deli pred nekaterimi prirednimi vezniki (vezalnimi *in, pa, ter*,⁵⁶ ločnimi *ali, oziroma, bodi(si)* in pred drugim delom dvodelnih vezniških zvez *ne – ne, niti – niti, tako – kakor*).⁵⁷

Tem določilom dodaja še razdelek Pomni, ki še podrobneje seže v členitev veznikov in opozarja, da se vejica zapisuje (§ 320–324):

- pri vezalnih (*in, ter, pa*), ločnih (*ali, oziroma, bodi, bodisi*) ali pa pri stopnjevalnih (*ne – ne, niti – niti, tako – kakor*) veznikih, če jo določa vrinjeni, vmesni stavek oz. dostavek.
- pred vezalnim veznikom *in*, kadar sta osebka prirednih stavkov slabo družljiva;
- pred *ali, ne* in *niti*, če veljajo za naštevalne veznike (dopušča tudi opustitev vejice, torej dvojnično rabo).

⁵⁵ Paragrafi so: 298–300, 316–324.

⁵⁶ Za lažjo prepoznavo vezalnih veznikov je razloženo, da omenjenih veznikov ne moremo zamenjati z vezniki tipa *vendar, zato, kajti* ipd.

⁵⁷ Sledi še natančnejša razvrstitev veznikov k vezalnim, stopnjevalnim in ločnim enakovrednim delom ter pri vsakem številčna ponazorila za lažje razumevanje pravil.

Pri slednjem določilu Levec (1899: § 708) pred *niti* zahteva rabo vejice, a ji *SP* 1920 (str. 22), *SP* 1950 (§ 68, 3) in *SP* 1962 (§89, 3) nasprotujejo.

Nadalje v Posebnostih med skladijsko enakovrednimi deli utemeljuje, da vejice ne zapisujemo (§ 322–324):

- ob ponovitvi posameznih izrazov, če jih pri govoru ne ločimo s premori ali z načinom izgovora (izjema so primeri, kjer s ponovitvijo poudarjamo isti pomen);⁵⁸
- med prirednimi stalnimi besednimi zvezami, kjer sta veznika *in*, *ali* izpuščena;
- med prirednimi istovrstnimi naštevanimi prvinami, kjer bi bile vejice moteče.

Slednje pravilo spet ponuja dvojnično rabo vejice in s tem možnost interpretacije, saj lahko pisec sam presodi, ali bodo bralcu morebiti vejice moteče ali ne.

Naslednja širša enota določa zapis vejice *med nadrednim in odvisnim stavkom* in to ne glede na zaporedje stavkov (§ 325). Nadalje navaja zapis vejice tudi, kadar je povedek (ali vsaj osebna glagolska oblika) kakšnega stavka izpuščen. V Pomni nato še opozarja, da pred členkom da (torej ni v vlogi veznika) ne zapisujemo vejice (§ 326).

Enota vključuje še razdelek Posebnosti, kjer sledi še šest natančnejših pravil o rabi vejice (§ 327–332). Prvo pravilo narekuje opuščanje vejice pri dveh podrednih vezniških besedah,⁵⁹ in sicer naj bi se zapisovala pred prvim in ne pred drugim veznikom.⁶⁰ *SP* 1935 (str. XXI), *SP* 1950 (§ 69, 4) in *SP* 1962 (§ 90, 2) navajajo vejico tudi pred drugim veznikom.

⁵⁸ Določila *SP* 1950 (§ 68, 3) in *SP* 1962 (§ 89, 3) sta nasprotujoči določilu v *SP* 2001 (§ 322).

⁵⁹ Gl. Sliko 16 v poglavju Priloge.

⁶⁰ *SP* 2001 (§ 327) kopičenja veznikov ne priporoča.

Po *SP* 2001 (§ 328) vejico stavimo pred prvim veznikom, kadar sta skupaj zapisani tako priredni kot podredni veznik pred vmesnim odvisnikom.⁶¹ Med veznikoma je torej ne zapisujemo, prav tako določata tudi *SP* 1950 (§ 69, 5) in *SP* 1962 (§ 90, 3), ki sta zaporedna veznika s pomenom enotnih izrazov preimenovala v sestavljena veznika. Levec (1899: § 718) je še pred tem zapisal vejico pred veznikoma *tako da*, ki sta v posledičnem priredju in izrecno nasprotoval zapisu vejice pred obema veznikoma. *SP* 2001 (§ 328) stavo vejice še podrobneje razčleni in narekuje zapis pred obema vezniškima besedama, kadar priredni veznik nadomešča opuščeni nadredni stavek.

K Posebnostim sodijo še pravila rabe vejice:

- za vmesnim stavkom pred besedo, ki zastopa opuščeni odvisnik, enak prvemu delu priredja (§ 331);
- med izrazi, nastalimi iz stavkov, ki so na začetku povedi ali pred kakšnim notranjim stavkom izražajo razmerje govorečega do vsebine povedanega (§ 332);
- ne pišemo pa je med deli večbesednega veznika⁶² (izjeme, kjer vejico pišemo, so primeri s prenosom prvega dela prvotno večbesednega veznika v nadredni stavek) (§ 329);
- niti pred primerjalnimi *kakor*, *kot*, *ko* in stopnjevalnim *tako – kakor* v primerih, ko veznik ne uvaja odvisnika z izraženo osebno glagolsko obliko (§ 330).

*Med polstavkom*⁶³ *in drugim delom povedi* vejico zapisujemo, če je jedro polstavka samostalnik, pridevnik, deležje ali deležnik. Kadar pa pridevniški polstavek stoji levo od odnosnice, vejice ne zapisujemo. Prav tako z vejico ne ločujemo samostalniških zvez, nastalih iz odvisnika (§ 333). Slednjega določila *Načrt* (1891) ne navaja. Kot obe prejšnji enoti ima tudi ta navedene posebnosti (§

⁶¹ Gl. Sliko 16 v poglavju Priloge.

⁶² Gl. Sliko 16 v poglavju Priloge.

⁶³ Toporišič (2004: 632) poimenuje dele povedi ali celotno poved kot polstavek, če je jedro neosebna glagolska oblika ali kak pridevnik ali samostalnik iz povedka. Poznamo več skupin polstavčnih tvorb (gl. *Slovensko slovnico* 2004).

334–337), ki razrešujejo morebitne polemike o rabi ali pa še bolj nakazujejo dvom o ustreznosti vejice med polstavkom in drugim delom povedi. Kadar je deležje golo in ga razumemo kot polstavek, ob njem stoji vejica, sicer pa ne. Vejice ne zapisujemo niti:

- pri deležjih, kadar so prislovi;
- pri deležniških in pridevniških polstavkih, če so levi prilastki.

Že Levec (1899: § 719) uvaja zametek pravila stave vejice za ločevanje polstavkov⁶⁴ od povedi. Tudi Breznik (1920: 24) vključuje pravilo k »deležnikom«, kot sam poimenuje polstavke. Pravilo je v *SP* 1950 (§ 70, 4) in *SP* 1962 (§ 90, 3) še bolj dodelano, *SP* 1935 pa se do pravila ne opredeli.

SP 2001 (§ 337) se ponovno sklicuje na dvojnično rabo vejice, kadar lahko nedoločniški polstavek razvijemo v osebno glagolsko obliko. Pisec sam presodi o ustreznosti zapisa vejice, in sicer naj ravna po lastni presoji. Sestavljavci še dodajo, da vejice ne zapisujemo, če se nedoločniški polstavek zapisuje kot povedkovo določilo ali povedkov prilastek. Prvi se do rabe vejice pri nedoločniku opredeli Breznik (1920: 21), ki navaja, da vejica loči nedoločnik od povedi, kadar nadomešča odvisni stavek z *da* (*da bi*, *ne da bi*, *namesto da bi*). Zapiše tudi zglede brez vejice, a dodatnega pojasnila ne navede. Tudi *SP* 1935 (str. XX) povzema po Brezniku, a pravilo še bolj opredeli in nasprotuje rabi vejice, ko je nedoločnik osebek v stavku, ko stoji kot dodatek za nepolnopomenskimi glagoli ali kot dodatek pridevnikov. Pravilo v grobi obliki povzameta tudi *SP* 1950 (§ 70, 3) in *SP* 1962 (§ 92, 4). Tudi njuni določili si nasprotujeta, saj *SP* 1950 potrjuje rabo vejice pri nedoločnikih, ki nadomeščajo prilastkov stavek, *SP* 1962 pa jo zanika.

V *SP* 2001 (§ 338–340) je pomemben tudi zapis vejice *med izpostavkom*⁶⁵ *ali dostavkom in preostalim delom povedi ter med pastavki*⁶⁶ *in drugim besedilom* (§

⁶⁴ Poimenuje jih »skrajšani stavki«.

⁶⁵ Toporišič (2004: 490) uvršča izpostavčne tvorbe k večstavčnim sorednim povedim.

⁶⁶ Toporišič (2004: 488) navaja, da so poseben tip stavka pastavčne tvorbe, pri katerih se besede ne morejo zbirati okrog osebne ali neosebne glagolske oblike. Iz takih zvez niti ne morejo nastati. Poznamo medmetne, zvalniške in členkovne pastavčne tvorbe.

341–348). K slednjim so vključeni zvalniki in ogovori, samostojni členki in samostojno rabljeni medmeti ter medmetne zveze. V razdelku Pomni *SP* 2001 dodatno pojasnjuje, da je raba medmetov ali medmetnih zvez kot stavkov v vlogi stavčnih členov nesamostojna, zato vejice med njimi ne zapisujemo. Poudarja tudi, da se medmeti od zvalnika ne ločijo z vejico, če ga v govoru od njega ne ločimo s premorom. Tudi pri samostojnih členkih razdelek Pomni deli bralčeva mnenja, saj navaja ali zapis ali opustitev vejice pri členkih, ki jih skušamo v besedilu stilno poudariti. Že Levec (1899: § 698, 702, 703) se podrobno opredeli do tovrstne rabe, zato njegova pravila sovpadajo s pravili *SP* 2001. Breznik (1920: 21) Levčeva pravila združi v eno, a jasno zapiše, kar je navajal že Levec. *SP* 1935 (str. XX) poenostavi pravilo in navede rabo vejice pri vseh medmetih (poudarjenih in nepoudarjenih). *SP* 1950 (§ 68, 1) se še sklicuje na zapis vejice pri poudarjenih medmetih, nepoudarjenih pa ne omenja. Nato *SP* 1962 (§ 89, 1) pravilo posploši in stavi vejico le pri samostojnih medmetih.

SP 2001 (§ 348) prvič v sklopu pravil rabe vejice vključuje tudi pravilo rabe ostalih ločil – pomišljaja, kjer slednjega raje priporoča kot vejico, in to za ločevanje enega ali več vrinjenih stavkov v zapletenih povedih oz. če je zapisanih že več vejic. Piscu paragraf 358 dopušča lastno izbiro pomišljaja ali vejice, ko skuša nadomestiti dvopičje. V prejšnjem paragrafu pa pri rabi dvopičja dodaja še, da tudi vejice ne zapisujemo pred navedkom, ki je prilastek izraza pred seboj. Nadalje utemeljuje zapis vejice izjemoma še za drugim delom dvodelnega pomišljaja, kadar je vrinjeni stavek med dvema stavkoma. Tudi pri dvodelnih treh pikah podaja, da vejica ni obvezna, ko dvodelne pike ločujejo vrinjeni stavek oz. zvezo stavkov od drugega besedila (§ 408).

Pri pravilih skladske rabe pike se zadnji paragraf neposredno povezuje tudi z rabo vejice in zapisom premege govora, in sicer piko zamenjuje z vejico na koncu dobesednega navedka pred spremnim stavkom (§ 247). V podobnem primeru, kjer gre za vprašalne ali vzklične povedi, vejico, ki nadomešča vprašaj ali klicaj,

zapisujemo za prvim delom dobeseidnega navedka (§ 473).⁶⁷ Vejica pa vse pogosteje zamenjuje klicaj tudi za nagovorom v pismih (§ 283).

V razdelku o stavčnofonetičnih ustreznikih ločil še dodaja, da posameznim ločilom v skladijski vlogi ustrezajo določeni tonski poteki, in sicer vejica zaznamuje bolj zapletene tonske poteke:

V prirednih zvezah zaznamuje ali rastočo ali padajočo polkadenco: rastočo v vezalnih, stopnjevalnih, ločnih in protivnih zvezah (vendar ne v zvezah z veznikoma *samo* in *le*), padajočo pa v protivnih z veznikoma *samo* in *le*, v vzročnih, pojasnjevalnih in sklepalnih. V podredjih vejica načeloma zaznamuje rastočo polkadenco, podobno pred pristavkom (*SP* 2001: § 484).

V Dodatku pa pojasnjuje še navajanje literature v tiskanem besedilu. Kadar je na koncu besedila izpisana literatura, v tekočem besedilu ob koncu navedka v okroglem oklepaju najprej zapišemo avtorjev priimek in letnico izida ustreznega dela, temu pa sledita vejica in stran, na katero se podatek nanaša.

1.6.2 NESKLADENJSKA RABA VEJICE

Načrt (1981: 96) že uvaja pravila neskladenjske rabe vejice, ki jih predhodni pravopisi (*SP* 1899, 1920, 1935, 1950, 1962) niso obravnavali. V *SP* 2001 po *Načrtu* zasledimo zapis vejice:

- pri pisanju imen in večbesednih poimenovanj, ko jih iz tehničnih, bibliografskih in podobnih razlogov pišemo za priimkom. Hkrati podaja še utemeljitev pravila, in sicer s to vejico nakazujemo, da je pravilno zaporedje sestavin spremenjeno;
- kot znamenje za mejo med celim številom in decimalkami;

⁶⁷ Gl. Sliki 4 in 5 v poglavju Priloge.

- včasih namesto presledka za označevanje milijonic, a le če so v istem zapisu tisočice zaznamovane s piko.⁶⁸

Pri neskladenjski rabi vezaja vključi še pravilo, ki določa zapis vejice pred decimalkami pri zapisovanju denarnih zneskov (§ 436). Čeprav navaja ponazorilo z vsoto v danes neveljavni valuti (tolarjih), pravilo upoštevamo tudi pri številčnem zapisu zneska v evrih.

Natančni povzetki in dosledna primerjava pravopisnih pravil rabe vejice iz *SP* 1899, 1920, 1935, 1950, 1962 in 2001 nakazujejo vedno bolj dodelano stavo vejice. Sprva so bila pravila bolj enoznačna, kasneje so vsebovala tudi dodatne člene, opombe ali posebnosti. Nekatera pravila so bila v času jezikovnega razvoja odstranjena ali pa se sestavljavci do njih niso opredelili. Vsak pravopis je prispeval svoj delež k jezikovni normi z uvedbo vsaj enega novega pravila ali pa je navedel vsaj eno popravljeno ali z dopolnitvijo izboljšano predhodno pravilo. Levec (1899: § 698, 702, 703) dosledno navede pravila rabe vejice pri zvalnikih, medmetih in vzklikih, saj jih večina pravopisnih naslednikov le povzema, delno ali v celoti. Omenjena Levčeva pravila so po *SP* 2001 zastavljena enako. Breznik (1920: 21) nato prvi natančno opredeli pravilo stave vejice pri pristavkih, ki je del pravopisne norme še danes, čeprav je pravilo v *SP* 2001 bolj dodelano in dosledneje pojasnjeno. Breznik-Ramovšev *SP* (1935) med drugim na novo uvaja pravilo rabe vejice pri zaporednem zapisu dveh podrednih veznikov. Sicer je pravilo drugače zastavljeno, a kljub temu predstavlja zametek pravila, ki je v *SP* 2001 s primernimi pojasnili in zgledi natančno utemeljeno. Prednosti *SP* 1950 in *SP* 1962, ki sta si po pravopisni vsebini glede stave vejice precej podobna, so v dosledni in najbolj dodelani rabi vejice do tistega časa. Paragrafi so natančno razdelani po točkah in opremljeni s številnimi ponazoritvenimi zgledi, zato bralcu omogočajo pregledno strukturo pravil in s tem tudi lažjo priučljivost. V *SP* 1962 se le redko pojavijo pravila, ki dopuščajo dvojnično rabo, v *SP* 2001 pa je takih

⁶⁸ Pravilo rabe pike v omenjenem primeru določa paragraf 255.

pravil veliko, kar kaže na največjo pravopisno neenoznačnost oz. na pravopisno permisivnost. V praksi se kaže, da dvojnična raba uporabnike pravopisa bega oz. celo moti, kar dokazujejo tudi vprašanja na spletnih forumih.

Na pobudo spletnega foruma *ŠUSS* je nastalo tudi delo *ŠUSS: študentska skrb za slovenščino*⁶⁹ (2001), kjer so med drugim predstavljena pereča vprašanja o stavi vejice. Avtorji opažajo težave pri zapisu vejice predvsem pri pristikih oz. prilastkih. Avtorji v odgovorih citirajo pravila iz *Slovenskega pravopisa: 1 Pravila*⁷⁰ (1997), a jih kljub navedbi številnih zgledov skušajo pojasniti še z dodatno (poljudnejšo) razlago. Ob prebiranju vprašanj večkrat zasledimo neustrezno poimenovanje sestavin povedi in opazimo spraševalčevo nepoznavanje ustreznega jezikoslovnega izrazja. A strokovnjaki pri stavi vejice pri pristikih oz. pristikih opozarjajo tudi na pomanjkljivost pravopisa, in sicer na »precej ohlapna« pravopisna pravila, ki dopuščajo piščevo subjektivno odločitev (Lanko Marušič 2001: 31–32).

K ponazoritvenim zgledom v pravopisu bi bilo potrebno vključiti tudi več zgledov predvsem iz uradovnih besedil, saj se v *ŠUSS*-u pojavlja tudi vprašanje o stavi vejice v dopisih. Avtorji navajajo, da sicer *SPIP* (1997) pri rabi klicaja vključuje zapis vejice za nagovorom v pismih, a poudarjajo, da pravila rabe vejice »začuda take rabe posebej ne omenja/jo/« (Lanko Marušič 2001: 33). Avtorji ponovno poudarjajo, da je odločitev o rabi vejice »v veliki meri prepuščena piscu, čeprav je za nagovor /.../ verjetno bolj razširjena varianta z ločilom, za pozdrav pa varianta brez ločila« (Lanko Marušič 2001: 35). Tudi *SP* 2001 (§ 283) določilo vključi k pravilom rabe klicaja, kjer enako kot *SPIP* (1997) dopušča rabo klicaja ali vejice. Določilo bi bilo zaradi prepogostih napak v praksi potrebno natančneje razčleniti, navajati še stavo ločila za pozdravom in celotno določilo obogatiti z zgledi iz praktičnih besedil.

⁶⁹ V nadaljevanju bomo namesto *ŠUSS: študentska skrb za slovenščino* iz praktičnih razlogov zapisovali krajše: *ŠUSS*.

⁷⁰ V nadaljevanju bomo namesto *Slovenski pravopis: 1 Pravila* iz praktičnih razlogov zapisovali krajše: *SPIP*.

Zgledom iz uradoválnih besedil bi lahko dodali tudi zglede iz publicističnih ter oglaševalskih besedil, ki bi ponazarjali zlasti problematičnejša mesta, sestavljavci pa bi nato priredili ustreznejše zglede. Tudi Lenarčič (2004: 442) navaja, da so »časopisi in reklame /.../ valilnice napak«, saj se slovenščina v tisku vse prevečkrat rabi »na precej nizki ravni«. Opozarja, da pravopisne pomanjkljivosti velikokrat ne izvirajo iz prepovršnih pravopisnih pravil, temveč so za pravopisne napake odgovorni pisci sami, saj ne uporabljajo pravopisnih priročnikov.

Pravopisu v bran pa prav tako pišejo avtorji *ŠUSS-a* (Lanko Marušič 2001:39–40), ki ob perečem vprašanju stave vejice pri večbesednih veznikih iz *SPIP* (1997) navajajo vsa potrebna pravila. Utemeljujejo, da *SPIP* ponuja natančno razdelana določila, ki posebej opredeljujejo stavo vejice pri zvezah večbesednih podrednih veznikov ali pri zvezah večbesednih prirednih ter podrednih veznikov. Piscem s težavami stave vejice v omenjenih primerih predlagajo natančnejše raziskovanje pravopisnih pravil in jezikoslovnega izrazja.

SP 2001 kljub predhodno izpostavljeni problematiki stave vejice ne ponuja izboljšanih določil oz. ponazoritvenih zgledov v zvezi z rabo vejice pri nagovorih v pismih, prav tako ni odpravljena dvojnična raba vejice pri prilastkih oz. pristavkih. Pri slednjih v praksi večkrat opazimo pravopisne napake pri stavi vejice, zato bi bilo potrebno v prihodnjem pravopisu natančneje opredeliti pravilo oz. opustiti dvojnično rabo, saj tovrstna raba pisca le bega in vodi v neustrezne zapise.

2 ZGLEDI RABE VEJICE V SLOVENSKIH PRAVOPISIH MED LETOMA 1899 IN 2001

Zgledi ob pravopisnih pravilih predstavljajo ponazorila rabe in hkrati omogočajo bralcu lažjo priučljivost pravopisnih pravil. Zgledi, ki so povzeti po pregovorih, rekih, ljudskih pesmih ali literarnih delih odmevnejših književnih ustvarjalcev, dajejo pravopisu posebno noto in predstavljajo zanimivejše raziskovanje pravopisnih pravil. Pri navajanju zgledov je pomembna predvsem aktualnost, saj so tovrstni zgledi bližji bralčevemu dojemanju in razumevanju pravil. Pomembno je tudi, v kolikšni meri sestavljavci pravopisov aktualnost zgledov izpostavljajo ter kako številčni in obsežni so zapisani zgledi. Aktualnost zgledov postane še dodatno vprašljiva, ko avtorji povzemajo zglede po predhodnih sestavljavcih pravopisov. Povzemanje pa raziskovalcu nudi tudi prednost, saj ob primerjanju različnih pravopisov s pomočjo zgledov lažje poišče ustrezna pravopisna pravila, ki so jih bili sestavljavci zaradi jezikovnega razvoja primorani ustrezno posodabljati.

2.1 ZGLEDI RABE VEJICE V LEVČEVEM *SLOVENSKEM PRAVOPISU* (1899)

Levec se je že v *Slovenskem pravopisu* 1899 dobro zavedal pomembnosti navajanja ustreznih zgledov ob pravilih, saj je najverjetneje skušal bralcu omogočiti hitrejšo in enostavnejšo priučljivost pravil. Vsakemu pravilu je za izčrpno ponazoritev dodal zajetno število zgledov, ki kažejo rabo pravila v različnih jezikovnih situacijah. Pravila je navajal natančno in razumljivo, z zgledi pa je skušal predstaviti smiselnost in izvedljivost pravila pri pisnem izražanju.

Zglede je povzegal iz literarnih del odmevnejših literarnih predhodnikov, še raje pa iz del sodobnikov, kar nakazuje, da si je Levec močno prizadeval sestaviti

dovršen pravopisni priročnik, ki ne bi bil samo normativen, ampak tudi sodoben s praktičnega vidika. K zgledom je vključil navedke iz literarnih del številnih vplivnih književnih imen njegovega časa, kar je verjetno pripomoglo še k večji vzajemni prepoznavnosti tako književnikov kot tudi Levčevega pravopisa. Obsežen seznam navedkov iz literarnih del kaže tudi na Levčevo vseobsežno strokovno poznavanje literarnih opusov slovenskih pesnikov in pisateljev, kot so France Prešeren, Josip Stritar, Anton Aškerc, Fran Levstik, Simon Gregorčič, Simon Jenko in drugi.⁷¹

Že pri pravilu rabe vejice pred in za zvalnikom podaja navedke J. Stritarja iz monodrame *Orest (Preveč te, mati, ljubil je Orest!)* in pripovedne pesmi *Turki na Slévici (Kaj boš s sekiro, sin, začel?)*. Citira tudi Prešernove verze iz zgodovinsko-epske pesnitve *Krst pri Savici (Čas, Črtomir, je vzeti orožje!)* in iz pesnitve *Strunam (Strune, milo se glasite, milo, pesemca, žaluj!)* (§ 698).

Pri zgledih, kjer Levec ne povzema po literarnih delih, večkrat zapiše tudi znana zgodovinska, geografska dejstva ali vključi podatke o življenju prepoznavnih osebnosti. Tovrstni zgledi so dodani tudi k pravilom rabe vejice pred in za pristikom⁷² (*Frančišek Prešeren, najslavnejši slovenski pesnik, je umrl l. 1849.*). K pravilu navaja še Levstikove verze (*Tam po nebu zvezda plava, svetla zvezda, blažena danica ...*) in izseka besedila iz umetne pripovedke *Martin Krpan z Vrha (Na Notranjem stoji vas, Vrh po imenu. – V tej vasici je živel Martin Krpan, močan in silen človek.)* (§ 699).⁷³

Z navedki iz Levstikovega *Martina Krpana z Vrha* ponazarja tudi pravila rabe vejice za samostojnimi medmeti, vzkliki in rotitvami in ne za nepoudarjenimi

⁷¹ Vire ponazoritvenih zgledov smo poiskali s pomočjo brskanja po raznih spletnih straneh, ki natančno predstavljajo ali celo citirajo obsežne opuse literarnih ustvarjalcev. Spletne strani, ki so pripomogle k najdbi ustreznih virov ponazoritvenih zgledov, so navedene ob koncu poglavja *Viri in literatura*.

⁷² Kadar pristavek s pojasnjujočo besedo ni povezan v en pojem.

⁷³ Z vpisom verza ali navedka iz besedila v spletni brskalnik se je pogosto med prvimi spletnimi zadetki pojavila spletna stran lit.ijs.si/leposl.html, ki vključuje nekatera digitalizirana kanonizirana besedila. Objavo celotnih slovenskih kanoniziranih besedil na omenjeni spletni strani je sprva za akademsko uporabo uvedel Miran Hladnik, ki je hkrati tudi glavni urednik spletne strani.

medmeti (*Na, Krpan, pij in jej! – »O Brdavs, Brdavs!«* vpije malo in veliko.). Pri nasprotovanju zapisa vejice za nepoudarjenimi medmeti med drugimi povzema še F. Prešerna (*O Vrba, srečna, draga vas domača!*) in S. Gregorčiča (*Oj padi, padi, gosti mrak!*). Več zgledov nameni prvemu določilo, saj se uporablja pogosteje, kjer zopet navaja Gregorčiča in verze izbrane poezije – *Romarice, Ujetega ptiča tožbe* in *Veselega pastirja* (*Da, romarica sem, gospod! – Ostrigli, oh, so mi peroti! – Ne, palice svoje ovčarske za žezlo kraljevo ne dam.*). Pomembno vlogo pri zgledih imajo tudi navedki iz Aškerčevih del *Mejnik, Brodnik* ter *Atila in slovenska kraljica* (*Jož, kam bi del? I, kjer si vzel! »Hu, to teži!« – Oh, krasen pač čaka nas dar! – Krasnejše dežele, nego je ta, ni, bogme, je, – to vam rečem ...*) (§ 702, 703).

Aškerčevo besedilo iz *Atile in slovenske kraljice* (*Čuj njih vik in krik in stok in jok!*) vključi še k pravilu, ki nasprotuje rabi vejice, kadar so »istovrstni stavkovi členi« povezani z vezniki *in, ter, pa, ali, i – i, ravnotako – kakor*. Dodatna ponazorila, ki služijo boljšemu razumevanju pravila, so povzeta še iz ostalih Prešernovih pesnitev, iz *Povodnega moža* in *Ženske zvestobe* (*Na Starem so trgu pod lipo zeleno trobente in gosli in cimbele pele. – Bil godec je mlad in lep in vesel.*) Tudi navedek iz Levstikovega *Martina Krpana z Vrha* skladno služi ponazoritvi (*Kresilno gobo pa nekaj brusov sem naložil.*) (§ 709).

Levec se opredeli tudi do rabe vejice v podredjih,⁷⁴ kjer v zglede ponovno vključi Prešernovo pesnitev *Nova pisarija* (*Da zdaj, ko že na Kranjskem vsak pisari, jaz tudi v trop, ki se poti in trudi, se vrniti želim, se mi ne čudi!*). Posebnosti pa so navedki besedila iz *Svetega pisma* (*Ne spravljajte si zakladov na zemlji, kjer jih rja in molj konča! – Veselite se z menoj, ker našel sem ovco, ki sem jo bil izgubil!*). Svetopisemski izseki imajo poleg ponazoritvene vloge tudi moralno vrednost, podobno je pri pregovorih in rekih, ki jih Levec občasno vključi kot zglede (*Kdor hoče visoko priti, mora trden v glavi biti. – Čast je ledena gaz, ki*

⁷⁴ Kjer vejica loči odvisne od glavnih stavkov in podredne odvisne od nadrednih odvisnih stavkov.

hitro zvodeni. – Nevoščljivost ni sita, dokler ni pokončano, kar ona sovraži.) (§ 717).

Pregovore in reke najdemo tudi pri ostalih pravilih, in sicer pri 710. paragrafu, kjer Levec nasprotuje vejici, kadar sta dva z veznikom *in* povezana stavka odvisna od nadrednega veznika ali oziralnega zaimka (*Boj se tistih ljudi, ki se ti v obraz sladkajo in te čez mero hvalijo.*). Vejici nasprotuje tudi pred primerjalnimi vezniki,⁷⁵ kjer z moralno noto zapiše nekaj rekov oz. pregovorov (*Boljše poštenje nego sramotno življenje. – Boljša pamet kakor žamet. – Hujša je žeja ko glad. – Berač je ravnotako tvoj bližnji kakor bogataš.*) (§ 712). Pregovor oz. rek navaja tudi pri »skrajšanih stavkih«⁷⁶ (*Ura, enkrat zamujena, ne vrne se nobena. – Značajen sam, še v ljudstvu značaj obujaj!*). V zgledih lahko zasledimo še Stritarjeve verze iz pesmi *Mladini* (*Dasi neznan, po rodu brat sem tvoj. – Na tujem, zgodaj ločen že od doma, živim med glasnim hrupom tihe dni.*) (§ 719).

Med zgledi se nadalje pojavljajo še pomembna imena literarnih likov (npr. kralj Matjaž, Pegam, Lambergar) in poglobitnih zgodovinskih oseb (npr. Napoleon, Rudolf Habsburški, Aleksander, Hanibal, Cezar), naslovi književnih del (npr. Jurij Kozak, Domen, Deseti brat) in ne nazadnje imena najpomembnejših slovenskih jezikoslovcev (npr. Trubar, Dalmatin, Bohorič). Zgledi tako nakazujejo na poglobljeno strokovnost pravopisa, bralcu pa nudijo širši okvir splošnega znanja.

⁷⁵ To so *ko, kot, kakor*, kadar v primerjalnem stavku ostane le primerjani predmet.

⁷⁶ Kjer »skrajšani odvisnik« loči od glavnega stavka.

2.2 ZGLEDI RABE VEJICE V BREZNIKOVEM SLOVENSKEM PRAVOPISU (1920)

Tudi Breznik je v *Slovenskem pravopisu* (1920) k pravilom vključil zajeten nabor zgledov, ki so vzeti predvsem iz literarnih del Breznikovih književnih sodobnikov, nekaj zgledov pa izvira tudi iz ustvarjalnih književnih opusov zgodnejših literarnih ustvarjalcev. Tako med zgledi zasledimo verze ali navedke besedila, povzete po Ivanu Cankarju, Franu S. Finžgarju, Otonu Župančiču, Franu Milčinskemu, a tudi po Franu Levstiku, Simonu Gregorčiču, Janezu Trdini, Simonu Jenku ter drugih. Večkrat avtorje navedkov zapiše ob zgledih v oklepaju, česar Levec v *SP* 1899 ni zapisoval. Posebnosti sta tudi citiranje Stanislava Škrabca (*Menda ne bo odveč tukaj naštetih besede, ki imajo polglasnik v korenu.*) ter izpis pravila iz Levčevega *Slovenskega pravopisa* (*Napačno je med lastna imena in njih sklonila devati vezaj*). Oba zgleda nasprotujeta rabi vejice pri nedoločniku (str. 21). Breznik pogosteje od Levca v zgledih zapiše geografska dejstva ali vključi navedke iz pravljic, literarni citati ali pregovori pa večkrat sovpadajo z Levčevimi.

Tako Breznik (str. 21) že pri prvem pravilu o rabi vejice pri zvalnikih, samostojnih medmetih in vzklikih enako kot Levec (1899: § 702) podaja navedke iz Gregorčičeve pesmi *Ujetega ptiča tožba* (*Ostrigli, oh, so mi peroti!*) in Jenkove pesmi *Trojno gorjé* (*Gorje, kdor nima doma!*). K zgledom dodaja tudi Finžgarjev izsek besedila (*Mislil sem si: Majčkeno poženem, da bodo vsaj konji na suhem. Ali toliko da sta pretegnila konja, pok, je že ustrelil Francoz name in, fiu, krogla mimo ušes pa, ššk, v vodo.*) in navedek iz Cankarjeve črtice *Večerne sence* (*Tako si šla, mladost, tako si mi pobegnila, sreča, brez blagoslova!*). Pogosto vključi tudi verze Župančičeve pesnitve *Duma* (*O rodni dom, o hiše očetove streha ti!*), in sicer prvokrat navaja zgled, ko nasprotuje vejici pri nepoudarjenih medmetih, nato se verzi iz *Dume* pojavljajo tudi kot zgledi, kjer vejica med seboj loči priredja in podredja v povedi (*Tvoja roka, moj otec, zemljé mi lepoto je odpirala, ti kazal si njiv mi plodove, sprovajal me v les, razkladal skrivnosti glasov in družine dreves*

in vedela sva, kje kosi mladijo, kje drozdi, kod divji mož hodi, kje vile se skrivajo v gozdi.) (str. 23).

Župančičeva dela so vir navedkov tudi pri pravilu rabe vejice pri »deležnikih«⁷⁷ (*Točiš cvetlicam v čaše medu, da pride bučela, gnana od tajne skrbi, spomladi na delo za božič.*), k pravilu pa dodaja še citat iz Cankarjeve povesti *Poslednji dnevi Štefana Poljanca* (*Bili smo sanjači, hrepeneči v neskončnost in v solnce zato, ker je bilo tedaj naše življenje tako tesno in temno.*) (str. 24). Iz te povesti Breznik povzema še en navedek (*Časi se izpreminjajo, doba prehiteva dobo in gorje mu, kdor ostane zadaj.*) in ga doda k pravilu, ki nasprotuje rabi vejice v priredjih pred vezniki *in, pa, ter*. K temu pravilu pripiše še izsek besedila iz pravljice *Zlata hruška* Frana Milčinskega (*Kralj je predse sklical može in jih vprašal, ali so kaj slišali o zlati hruški in ali rodi ta hruška kak sad.*) (str. 23).

Kadar pa Breznik utemeljuje zapis vejice pri drugih veznikih,⁷⁸ navaja enak zgled kot Levec (1899: § 713) (*Žetev je velika, ali delavcev je malo.*). Po Levcu (§ 704) povzema zglede tudi pri pravilu zapisa vejice, kadar lahko stavčne člene povežemo z veznikom *in* (*Voda gine, pada, sahne.*) in kadar to ni mogoče (*Najbolje je pod ljubo domačo streho.*). K pravilu stave vejice in nadomeščanju veznika *in* dodaja tudi zgled iz Levstikovega *Martina Krpana z Vrha* (*Ne bojim se ne meča, ne sulice, ne drugega velikanovega orožja.*) (str. 22). Navedek iz tega literarnega dela uporabi tudi za ponazorilo rabe vejice pri nedoločnikih⁷⁹ (*Tako ga bom premikastil, da se mu nikdar več ne bodo vrnile hudobne želje, po Dunaju razsajati.*), vključi pa še izsek besedila iz Trdinovega literarnega dela *Bajke in povesti o Gorjancih* (*Bog ima pravico, grešnike kaznovati.*).

Nadalje Breznik pri pravilu zapisa vejice, ki ločuje vmesne, vrinjene in skrajšane stavke, dodaja zglede iz književnih del F. Milčinskega (*Jurko pa, ne bodi len, je pobral kost golenico in jim je mlatil rebra, da je kar treskalo.*), J. Stritarja (*Vsak*

⁷⁷ »Deležniki« v zgledih ponazarjajo polstavke, ki so z vejico ločeni od povedi, kadar nadomeščajo odvisni stavek.

⁷⁸ Vezniki so *ne le – ampak tudi, tudi, a, toda, vrh tega, potem, nato, zdaj – zdaj* in drugi.

⁷⁹ Ko nedoločnik nadomešča odvisni stavek z *da* (*da bi, ne da bi, namesto da bi*).

človek ima trenutja, ko ga, hoti ali ne hoti, obidejo misli, prijetne, neprijetne, to ni v njegovi moči.) in F. Levstika (*Res prete, da bi tako ne, državljanom še večji davki.*).

Ko nasprotuje rabi vejice pri »prislovnih in povednih določilih«⁸⁰ (str. 25), pa navaja zglede predvsem iz Cankarjevih del, kot so črtice *Večerne sence* (*Omamljen, ves v sanjah sem šel dalje po beli cesarski cesti.*), *Za križem* (*Bežala je vsa zasopla z drobnimi koraki.*) in *Sošolec Tone* (*Sedela sva v krčmi za toplo pečjo.*) ter roman *Martin Kačur* (*Mislil je na kovača, ki je bil obležal ob cesti s preklano glavo; bled je bil njegov obraz, kri mu je kapala od čela čez oko v tankem curku.*). Zgled za utemeljitev pravila povzame tudi po A. Kraigherju, kjer navaja dvojnici (*Mati je pričakovala, da jej pade k nogam skesan in spokorjen. – Mati je pričakovala, da jej skesan in spokorjen pade k nogam.*) Za lažjo priučljivost pravila Breznik k ustreznim zgledom, ki so navedeni zgoraj, dodaja še citirane zglede, ki so že v literarnih delih z vidika rabe vejice napačno zapisani. Dobrovoljc (2004: 190) razlaga, da so književni ustvarjalci v svoja dela skušali vpeljati »stilni učinek« in upoštevati pravila »ritmizirane proze«, Breznik pa razumevanja za jezik slovenskih pisateljev ni pokazal in je zapisom strogo nasprotoval.

Breznik popestri ponazoritve pravil tudi z reki ali pregovori (*Po toči zvoniti je prepozno. – Človeku ni dobro samemu biti. – Niti sebi niti drugim (ni sebi ni drugim) se ne laži! – Danes človek, jutri črna zemlja.*), ki pa jih le občasno vključi in v manjšem obsegu kot Levec v *SP* 1899. V primerjavi z Levčevim *SP* je večina zgledov v Breznikovem *SP* po obsegu daljših, hkrati pa so pri večini pravil številčnejši in za njegov čas predvsem aktualnejši, saj skuša povzemati zglede iz novejših književnih del in izrazoslovje vsakdanje rabe.

⁸⁰ Dobrovoljc (2004: 190) razlaga, da zgledi ponazarjajo rabo vejice pred dostavkom.

2.3 ZGLEDI RABE VEJICE V BREZNIK-RAMOVŠEVEM SLOVENSKEM PRAVOPISU (1935)

Od Breznikovega *SP* 1920 pa do izida Breznik-Ramovševega *SP* 1935 je minilo zgolj petnajst let, kar pojasnjuje dejstvo, da je večina pravil in njim pripadajočih zgledov povzetih prav iz prvega. V veliki meri vzrok tiči tudi v sestavljavcih, namreč avtor *SP* 1920 je tudi delni avtor *SP* 1935. Ob večini zgledov zapišeta še njihove vire, kakor jih je navajal že Breznik. Zaradi obsežnega deleža povzetih zgledov iz *SP* 1920 je kljub ustreznosti vprašljiva njihova aktualnost. Ob pravilih pa vendarle niso navedeni samo zgledi iz *SP* 1920, temveč Breznik pravila podkrepil tudi z novimi. Poleg navedkov iz literarnih del pomembnejših književnih imen v *SP* 1920, kot so Fran Levstik, Ivan Cankar, Oton Župančič, Josip Stritar, Simon Jenko, Simon Gregorčič in Fran Milčinski, sestavljavca povzemata tudi po delih Primoža Trubarja, Valentina Vodnika in Frana Detele. Ker slednji avtorji navedkov kot jezikoslovci ali književniki ne sodijo v obdobje Breznika in Ramovša, zgledi s časovnega vidika niso aktualni. Pravila rabe vejice v *SP* 1935 so okrnjena in strnjena na najbistvenejša, zato je v primerjavi z obema predhodnima pravopisoma število zgledov manjše, ponazoritve pravil pa so krajše.

Pri pravilu rabe vejice za zvalniki, medmeti in vzkliki *SP* 1935 (str. XX) podaja navedke iz del Ivana Cankarja, Simona Jenka in Simona Gregorčiča. Slednja dva navaja že Levec (1899: § 702), Breznik (1920: 21) pa povzema vse tri. Pri pravilu stave vejice pri pristavku⁸¹ zopet prepiseta zgleda iz Breznikovega *SP* (*Primož Trubar, prvi slovenski pisatelj, je umrl l. 1586. – Od mene, tvojega prijatelja, ne smeš pričakovati slabih nasvetov.*). Levec utemeljuje to pravilo s podobnim zgledom (*Frančišek Prešeren, najslavnejši slovenski pesnik, je umrl l. 1849.*), ki ga Breznik nato le vsebinsko priredi.

⁸¹ Vejica loči pristavek od pojasnjujoče besede oz. besedne zveze, če stoji za njo.

Zgledi v *SP* 1920 (str. 21–23) (*Iglica gre skozi opleni, blazino, soro in os* itd.) so enaki zgledom v *SP* 1935 pri pravilu, kjer vejica loči »stavčne člene«, ki se lahko povežejo z veznikom *in*, in pri pravilu, ki določa vejico pred drugimi vezniki⁸² (*Bil je tak netek, da so ljudje zmerom jedli, pa vendar niso bili nikdar siti.* (Levstik) – *Zgodovina nam kaže ne le lepa in slavna dela, temveč tudi strasti in hudobije. – Žetev je velika, ali delavcev je malo.*). Slednjega navaja tudi Levec (1899: § 713).

Prav tako pri pravilu zapisa vejice za ločevanje »vrinjenih, vmesnih in skrajšanih stavkov« zglede citirata iz *SP* 1920, kjer izpišeta navedke iz pravljic Milčinskega (*Ciganka je zbolela sredi noči; cigan, kaj je hotel, je šel okrog sosedov prositi pomoči.*) in nekaterih del Stritarja ter Levstika. Tudi zglede opomb, ki nasprotujejo zapisu vejice pri sestavljenih prislovih, povzemata po *SP* 1920, in sicer po Cankarjevi povesti *Troje povesti* (*Bežale so Bog vedi kam in Bog vedi pred kom.*), vključujeta pa tudi Župančičeve navedke (*Jaz nisem kdo ve koliko prispeval. – Pojasnil si hodijo iskat sam ne vem kam vsepovsod, edino k nam ne.*) (str. XXI).

Pri dodatnih določitih k že obstoječim pravilom pa ne posegata po aktualnejših zgledih, temveč se pri pravilu, ki nasprotuje rabi vejice pri nedoločniku kot dodatku za nepolnopomenskimi glagoli, sklicujeta na navedke iz literarnih del Detele (*Z enakim ti vračati mi brani dober okus.*) in Trubarja (*Meni se je iz srca hotelo le-to jagnje z vami jesti.*) (str. XXI).

Pregovorov ali rekov ne navajata, nekajkrat pravila utemeljujeta z geografskimi dejstvi ali povedmi, ki bralca pritegnejo predvsem zaradi smiselne in nazorne ponazoritve pravila kot vsebine. Sestavljavca v večini posredujeta krajše zglede, in sicer tiste, ki so med bralci prepoznavnejši, zato tudi povzemata po delih odmevnejših literarnih ustvarjalcih.

⁸² Vezniki so *ne le – ampak tudi, tudi, a, ampak, toda, vrhu tega, potem, nato, zdaj – zdaj, kajti, ker, ko, kadar, kjer, kamor, če, četudi, čeprav, temveč* itd.

2.4 ZGLEDI RABE VEJICE V SLOVENSKEM PRAVOPISU (1950)

Že prvi vpogled v pravila stave vejice v *SP* 1950 nam ob primerjavi s predhodnimi pravopisi⁸³ razkrije pester nabor zgledov ob precej razčlenjenih pravopisnih pravilih. Sestavljavci skušajo pri vsakem pravilu stave vejice nazorno ponazoriti rabo z različnih vidikov. Tako kot predhodni pravopisni sestavljavci v iskanju zgledov posegajo po literarnih delih slovenskih književnikov ali se utemeljevanja pravil lotijo s ponazarjanjem aktualnega vsakdanjega izrazoslovja, ponekod tudi z zapisom povedi z aktualno vojno ali domoljubno tematiko, a le redko s pregovori ali verzi slovenskih ljudskih pesmi. V zgledih najpogosteje zapisujejo verze iz Prešernovih *Poezij*, pojavljajo pa se še verzi Župančičevih in Gregorčičevih pesmi ter navedki iz del F. Levstika, J. Jurčiča, F. Detele, F. S. Finžgarja in F. Milčinskega. Pri izpisovanju navedkov iz literarnih del občasno upoštevajo tudi zglede predhodnih pravopisnih sestavljavcev.

SP 1950 že pri prvem pravilu stave vejice pri zvalnikih, poudarjenih medmetih in samostojnih trdilnicah ter nikalnicah ponuja pester zbir zgledov iz različnih literarnih del. Tako med njimi najdemo verze Župančičeve pesmi *To je tako (Pojdi, moj sinko, na pot!)*, Aškerčeve balade *Mejnik (Joj, kam bi del!)*, Jenkove pesmi *Naprej, zastava slave!* (sestavljavci kot zgled predstavijo kar naslov pesmi) ter Gregorčičeve pesmi *Ujetega ptiča tožba (Ostrigli, oh, so mi peruti!)*. Slednji zgled se pojavi že v predhodnih pravopisnih priročnikih,⁸⁴ kar potrjuje, da je že Levec (1899) dosledno ter strokovno ocenil ustreznost zgloda (§ 68, 1).

Pravilo, ki loči pristavek od besede,⁸⁵ pa prav tako vključuje zgloda iz prejšnjih pravopisov, a sta oba nekoliko prirejena. Že Levec z večkratnim navajanjem in omembo Prešerna v zgledih potrjuje njegovo pomembno vlogo v slovenskem knjižnem jeziku, sestavljavci *SP* 1950 pa Levčeva opažanja le še podkrepijo z zgledi o pesniku (*Pri Prešernu, največjem slovenskem pesniku, so se učili vsi*

⁸³ *SP* 1899, 1920, 1935.

⁸⁴ *SP* 1899, 1920, 1935.

⁸⁵ Oz. besedne zveze, če pristavek stoji za njo.

kasnejši pesniški rodovi.). Nadalje navajajo še zgled, ki se prav tako pojavlja v Breznikovem (1920: 21) in Breznik-Ramovševem pravopisu (1935: XX), le da je v *SP* 1950 nekoliko prirejen (*Od mene, svojega prijatelja, tega vendar ne pričakuješ.*) (§ 68, 2).

Tudi v nadaljevanju ponazorila povzemajo po obeh priročnikih, in sicer pri pravilu stave vejice pri naštevanju stvari, lastnosti ali določila (*Iglica gre skozi oplen, blazino, soro in os.*). Slednji primer se pojavlja tudi v Pleteršnikovem *Slovensko-nemškem slovarju*. Iz Vodnikove pesmi *Dramilo* izpišejo daljši verz (*Polje, vinógrad, gora, morje, ruda, kupčija tebe redé.*), navajajo pa tudi zgled z aktualno vojno tematiko (*Naši ljudje pa so padali v Krškem, v Dragi, v Dachauu, v Celju, na Rabu.*). Zgledi z omenjeno tematiko služijo utemeljevanju pravila, ki nasprotuje rabi vejice med prilastki ali prislovi, ki jih ne moremo povezati z veznikom *in*⁸⁶ (*sami naši stari vojni tovariši – hud politični boj*), zapišejo pa tudi zgled z domoljubno tematiko, ki ga navajata že Levec (1899: § 706) in Breznik (1920: 22) (*pod ljubo domačo streho*) (*SP* 1950: § 68, 3).

Pravilo stave vejice pri ponavljanju besede ali celega izraza vključuje še Župančičev verz (*Mi gremo naprej, mi gremo naprej, mi strelci.*), nato pa se od Župančičevih del oddaljijo in raje posegajo po Prešernovi poeziji.

Pri pravilu rabe vejice v priredjih⁸⁷ povzamejo verza iz Prešernove balade *Povodni mož* (*Od nekdanj lepé so Ljubljanke slovele, al' lepše od Urške bilo ni nobene*) in pesmi *Ukazi* (*Al' srcé mi drugo ustvari al' počakaj, da to bit' v prsih neha.*). Da bi še natančneje predstavili rabo pravila, vključijo še navedek iz Pregljeve balade *Balada o tobačnicah* (*Povsodi se maham kot čvrst korenjak pa delam pa baham pa pijem tobak.*) ter verze Gregorčičevih pesmi *Oj zbogom, ti planinski svet* (*Na nebu zvezde sevajo, na vasi fantje pevajo, pojó glasno, pojó lepó, pri srcu pa jim je hudó.*) in *V pepelnični noči* (*Pozval nato krdela sem in prišla so hrumeč.*). Kot že v predhodnih pravilih, se tudi pri dodatnem določilu

⁸⁶ Ker so prilastki ali prislovi med seboj odvisni ali pa povezani s samostalnikom v enoto.

⁸⁷ Če niso povezani z vezniki *in, ter, pa, ali*.

tega pravila, ki narekuje vejico pred *in, ter, pa*⁸⁸ oprejo na zgleda Breznikovega *SP* (1920: 23, 24), po katerem jih povzema tudi Breznik-Ramovšev *SP* (1935: XXI), ter ju dobesedno navedejo (*Sava nastane iz dveh rek: iz Save Dolinke, ki izvira blizu Rateč, in Save Bohinjke, ki prihaja iz Savice. – Velik je razloček med zakoni, ki vladajo naše svobodne sile, in zakoni, ki vladajo naše telesne sile.*) (§ 69, 1).

Ponovno se vračajo k zgledom iz Prešernovih poezij, kjer pri vsakem dodatnem določilu navedejo vsaj en zgled iz njegovih del. Pri določilu, kjer vejica loči odvisnike od glavnih stavkov, uporabijo zgleda iz *Krsta pri Savici* (*Ak' pa naklonijo nam smrt bogovi, manj strašna noč je v črne zemlje krili, ko so pod svetlim soncem sužni dnovi!*) in *Sonetja nesreče* (*Kjer hodi, mu je s trnjem pot posuta.*). Po slednjem delu, natančneje po sonetu *O Vrba, srečna draga vas domača*, citirajo tudi zgled, ki ponazarja rabo vejice med odvisniki različnih stopenj (*Ne vedel bi, kako se v strup prebrača vse, kar srce si sladkega obeta.*). Še ustreznije ponazorilo, ki vključuje zapletenejšo poved, povzamejo iz Detelove povesti *Trojka* (*Milo se mu je storilo, ko je premišljeval, kako ga ima rada, kako skrbi zanj, kako mu streže, kadar je doma.*) (§ 69, 2).

Navedek iz Detelove povesti *Malo življenje* uporabijo pri ponazarjanju pravila rabe vejice v zvezi z dvema veznikoma⁸⁹ (*Medveda je priklenil k skladanici in, ko je spet prišel divji mož, sta se sprijela.*). Prvikrat navajajo še izsek iz Jurčičevega romana *Deseti brat* (*Le oštrevaj me, zakaj, če si huda, te imam še najrajši.*), vključijo pa še Vodnikov verz (*Skusili ste, da kdor se iz prvega prenagli, se kmalu upeha.*), ki ga povzemajo po Breznik-Ramovševem *SP* (1935: XXI) (§ 69, 4).

Omenjeni pravopis jim služi tudi kot vir zgledov pri rabi vejice pred *in* za vrinjenimi stavki, vzeti iz Milčinskijeve pravljice *Jurko je iskal strahu* (*Jurko, ne bodi len, je pobral kost in jim namlatil rebra.*), in pri »okrajšanih priredjih« (*Danes človek, jutri črna zemlja.*). Tudi pregovor (*Po toči zvoniti je prepozno.*) se

⁸⁸ Če jo izrecno zahteva pred njimi zapisani stavek.

⁸⁹ Ki si v zloženi povedi sledita in določata rabo vejice po logični zvezi.

že pojavi v *SP* 1935, in sicer pri pravilu stave vejice pri nedoločniku. Omenjeni zgledi pa so tudi del Breznikovega pravopisnega priročnika (1920). Breznik-Ramovšev *SP* k zgledom dodaja še svarilo (*Električne žice se dotikati je smrtno nevarno.*), ki ga prav tako povzame iz *SP* 1920, ustrezno formiranost pa z navedbo istih zgledov potrди tudi *SP* 1950.

Izpisovanje navedkov iz predhodnih pravopisov nakazuje, da sestavljavci morda pri nekaterih zgledih bolj kot aktualnost cenijo njihovo funkcionalnost, hkrati pa potrjujejo tudi njihovo ustrezno formiranost in normativnost že v prejšnjih pravopisnih priročnikih. Hkrati morda skušajo s ponazorili istih literarnih ustvarjalcev nakazati tudi naklonjenost do njihovega pesniškega ali pisateljskega opusa ter podkrepiti njihovo literarno veličino in prispevek k slovenskemu jeziku. Največ zgledov pa se navezuje prav na vsakdanje izrazoslovje, zato bi bilo vire nemogoče izbrskati, so pa zato iz praktičnih razlogov toliko bolj pomembni. Pisec besedila v njih lažje poišče odgovor na pereče vprašanje o vejici kot iz zapletenih pesniških oblik, ki imajo morda po vrhu vsega zaradi ritmičnosti spremenjen besedni red.

2.5 ZGLEDI RABE VEJICE V SLOVENSKEM PRAVOPISU (1962)

Slovenski pravopis, ki je izšel le dvanajst let po izidu zadnjega pravopisa, pričakovano vključuje veliko zgledov, ki so bili zapisani že v *SP* 1950. Tako povzema zglede iz literarnih del kot tudi vsakdanje izrazoslovje, redkeje pa navaja pregovore in reke, ki jih primanjkuje tudi v *SP* 1950. Pravopisa sta si glede pravil precej podobna, zato tudi zgledi povečini sovpadajo z istimi pravili. Kar sestavljavci v *SP* 1962 številčno dodajajo, so predvsem vsakdanji, pogosto rabljeni izrazi ali povedi, ki s praktičnega vidika večkrat pripomorejo k razjasnitvi perečih pravopisnih vprašanj kot navedki iz literarnih del. Zgledov je kljub večinskemu povzemanju po *SP* 1950 več, saj so nekatera pravila bolj dodelana in vsako dodatno določilo zahteva ustrezne zglede. Tudi v tem pravopisu zasledimo verze F. Prešerna, S. Gregorčiča, O. Župančiča, S. Jenka, A. Aškerca, V. Vodnika in navedke iz literarnih del F. Detele, F. Levstika, F. Milčinskega ter F. S. Finžgarja. Literarna ustvarjalca, ki sta prvič ali redko citirana v slovenskem pravopisu, sta Plinij Mlajši in Cvetko Golar (pojavi se še v *SP* 1920 (str. 25)).

Slednjega sestavljavci citirajo pri pravilu rabe vejice v priredjih,⁹⁰ kjer navajajo celotno kitico pesmi *O kresu* (*Zavriskaj v lepi svet in utrgaj kresni čarni cvet in praportnih semen nastrezi in na mah pod bukev lezi!*). Pravilo ponazarjajo tudi z zgledi iz *SP* 1950, in sicer se nekajkrat oprejo na poezije Prešerna (*Sem dolgo upal in se bal. – Od nekdanj lepe so Ljubljanke slovele, al' lepši od Urške bilo ni nobene.*) Slednjega zgleda ni v predhodnem pravopisu, prav tako je novost verz iz Gregorčičeve pesmi *Črni trn* (*Gaj še ni svatovsko odet, le črni trn cvetè bahati.*). Pesem *Oj z bogom, ti planinski svet* prav tako služi kot vir navedka v *SP* 1950 in *SP* 1962 (*Na nebu zvezde sevajo, na vasi fantje pevajo, pojó glasno, pojó lepo.*). V obeh pravopisih zasledimo tudi zglede, ki spominjata na reka (*Dobra kritika ne podira samo, ampak tudi zida. – Oči imajo, pa ne vidijo, ušesa imajo, pa ne slišijo.*). Pri nadaljnjem določilu pravila, ki narekuje vejico pred veznikom *in*,

⁹⁰ Ki nasprotujejo stavi vejice, če so stavki povezani z vezniki *in*, *ter*, *pa*, *niti – niti*, *ne – ne*.

citirajo Župančičeva verza (*Velikim pevcem so nekdanje dni zidala se mesta na strune zvok, in danes moji struni dano ni siroti êni utolažiti jok.*) (§ 90, 1).

Tudi verz iz Župančičeve *Dume* služi ponazarjanju pravila, in sicer stavi vejice v podredjih med odvisniki iste stopnje (*In vedela sva, kje kosi mladijo, kje drozdi, kod divji mož hodi, kje vile se skrivajo v gozdi.*). Iz *SP* 1950 povzamejo še Prešernov verz iz pesmi *Kam?* (*Samo to vem, da pred obličje nje ne smem in da ni mesta vrh zemljé, kjer bi pozabil to gorje.*). K pravilu o podredju nadalje uvrstijo rek in pregovora, pri katerih je slednji naveden že v *SP* 1950, a je nekoliko prirejen (*Kdor za smolo prime, se osmoli. – Kolikor jezikov znaš, toliko mož veljaš. – Povej mi, s kom občuješ, in povem ti, kdo si.*). Pri določilu o stavi vejice med odvisniki različnih stopenj pa navajajo izpis besedila iz Finžgarjeve pravljice *Makalonca* (*Cesarična je bila žalostna, ko ji nihče ni mogel razložiti, kdo je vitez, ki je zbil jabolko.*). Tudi ta zgled je že zapisan v *SP* 1950. Novost je navedek, povzet po Pliniju Mlajšemu (*Praviš, da ti je pismo o smrti mojega ujca zbudilo željo, da bi kaj več zvedel o strahotah in nezgodah, ki sem jih prebil, ko sem bil ostal v Mizenu.*). Pri pojasnjevanju določila zapisa vejice pri zvezi nadrednega in podrednega veznika navajajo še zgled iz Prešernove *Zdravljice* (*Živé naj vsi narodi, ki hrepené dočakat' dan, da, koder sonce hodi, prepir iz sveta bo pregnan.*) (§ 90, 2).

SP 1950 in *SP* 1962 k pravilu stave vejice pred in za vrinjenimi stavki uvrstita navedek iz Finžgarjeve črtice *Na petelina* (*Daleč, ne vem kje, se je oglasil žvižg ptička.*) in Milčinskijeve pravljice *Jurko je iskal strahu* (*Jurko, ne bodi len, je pobral kost in jim namlatil rebra.*). Predhodni pravopisi⁹¹ (razen Levčevega (1899)) prav tako uporabijo ta zgled. *SP* 1962 k temu določilo uvršča tudi zgleda, ki ju *SP* 1950 (§ 70, 2) navaja pri pravilu stave vejice pred in za »dostavki« (*Regionalizem, to je čut za krajevne posebnosti, je v literaturi spet oživel. – Prešeren je bil, kakor je splošno znano, po poklicu odvetnik.*). Pri določilu o deležnikih, kjer jih vejica v povedi ne loči,⁹² sestavljavci vključijo še verz, ki ga v

⁹¹ *SP* 1920, 1935, 1950.

⁹² Če so prilastki ali prosti prislovi.

prejšnjih pravopisih ne zasledimo, in sicer iz Gregorčičeve pesnitve *Oljki (Preteči prej oblak na polja ulije dež krotak.)* (§ 90, 3).

Pravopisno pravilo, kjer vejica loči pristavek od besede,⁹³ pa vsebuje sestavine, ki so bile že v nekaterih predhodnih pravopisih podobno zapisane (prva in druga v SP 1950, tretja v SP 1920, 1935 in 1950) (*Pri Prešernu, največjem slovenskem pesniku, so se učili vsi kasnejši pesniški rodovi. – V nedeljo, 9. maja, bo obletnica osvoboditve. – Od mene, svojega prijatelja, tega vendar ne pričakuješ.*). A SP 1962 po SP 1920 edini navaja zgled, ki nasprotuje zapisu vejice.⁹⁴ Prvo omenjeno sestavino priredi tako, da spremeni besedni red (*Pri največjem slovenskem pesniku Prešernu so se učili vsi kasnejši pesniški rodovi.*) (§ 89, 2).

Zanimiva sta tudi zgleda pri določilu, kjer se vejica ne nahaja pred primerjalnima veznikoma *kakor* in *kot (ko)*,⁹⁵ in sicer sta navedena rek in verz iz slovenske ljudske pesmi (*Zdrav ko riba. – Sinoči je pela ko slavček ljubo.*). Slednji se že pojavi v SP 1950.

Iz navedenega je razvidno, da sta si SP 1950 in SP 1962 tako po pravilih kot po zgledih podobna, le občasno prihaja do manjših odstopanj, ko slednji SP natančneje razčleni pravilo ali pa skuša ponazoritveni del okrepiti z več zgledi. V vsakem mlajšem pravopisu lahko opazimo, da se sestavljalci vedno bolj odmikajo od rabe zgledov iz literarnega kanona, ponekod sicer dodajo še navedke novih avtorjev, a počasi prevladujejo zgledi vsakdanjega izrazoslovja. S tovrstnim navajanjem zgledov so sestavljalci morda želeli ostreje zarisati črto med jezikoslovjem in literaturo ali pa so nameravali le olajšati delo uporabniku pravopisa s preprostejšimi in uporabnejšimi zgledi.

⁹³ Oz. besedne zveze, ki jo pojasnjuje in če se nahaja za njo.

⁹⁴ Če so pojasnila navedena pred samostalnikom.

⁹⁵ Če ne povezujeta »popolnih stavkov«.

2.6 ZGLEDI RABE VEJICE V SLOVENSKEM PRAVOPISU (2001)

SP 2001 je normativni pravopisni priročnik, ki že na prvi pogled sistemsko predstavlja dodelana pravopisna pravila in od njih pregledno ločene številčne zglede. Sestavljavci skušajo s številnimi zgledi z različnih skladenjskih vidikov natančno in razumljivo ponazoriti vsako določilo. Pravopis vključuje sorazmeren delež navedkov iz literarnih del, ki smo jih zasledili že v prejšnjih pravopisih,⁹⁶ ter navedkov, ki so jih v literarnih delih izbrskali na novo. Sestavljavci pravila ponazarjajo z zgledi iz poezije O. Župančiča, F. Prešerna, V. Vodnika, S. Gregorčiča, C. Golarja, A. Aškerca, S. Jenka, I. Cankarja in A. Gradnika, obogatijo pa jih še z navedki iz literarnih del F. Detele, F. S. Finžgarja, F. Milčinskega in I. Cankarja. Sicer pa vključujejo še povedi z geografskimi, geografsko-zgodovinskimi ali literarno-zgodovinskimi podatki, podajajo tudi zglede s politično tematiko ali z vsakdanjim pogovornim izrazoslovjem, redkeje pa pravila utemeljujejo s pregovori, svarili, reki ali frazemi.

Najpogosteje se avtorji poslužujejo Župančičevih verzov, sprva iz pesmi *Duma* ((*In vedela sva,*) *kje kosi mladijo, kje drozdi, kod divji mož hodi, kje vile se skrivajo v gozdi.*), nato iz pesmi *Melanholija* ((*In spomnil sem se,*) *da je davno ni, da veter ji čez daljni grob šumi.*). Oba zgleđa ponazarjata stavo vejice v stavčnih enakovrednih vezalnih delih. Prvega navajata že SP 1920 in 1935, ki ga uvrstita k pravilu rabe vejice pri odvisnikih iste stopnje, nato tudi SP 1950 in 1962, ki ga vključita pri pravilu zapisa vejice v priredjih ali podredjih. SP 2001 po slednjih dveh navaja še skrajšan Gregorčičev verz iz pesmi *Oj zbogom, ti planinski svet* (*Na nebu zvezde sevajo, na vasi fantje pevajo.*) (§ 305).

Nov verz Župančičeve *Dume* se prav tako pojavi pri pravilu stave vejice pri nestavčno-stavčnih enakovrednih vezalnih delih (*Poješ mi pesem vetra in vej in trave in sonca na travi.*). Sestavljavci k pravilu dodajajo še Golarjevo celotno kitico iz pesmi *O kresu* (*Zavriskaj v lepi svet in utrgaj kresni čarni cvet in*

⁹⁶ SP 1920, 1935, 1950, 1962.

praprotnih semen nastrezi in na mah pod bukev lezi!), Prešernov verz (*Sem dolgo upal in se bal.*) in izsek besedila iz Detelove povesti *Trojka* (*(Premišljeval je,) kako ga ima rada in kako mu streže.*). Vsi trije zgledi se pojavljajo že v SP 1962, slednji pa tudi v SP 1950 pri pravilu stave vejice med odvisniki različnih stopenj. V SP 2001 je zgled vsebinsko prirejen in skrajšan tako, da sovpada s pravilom (§ 317).

Pri stavi vejice med nestavčnimi enakovrednimi vezalnimi deli pa lahko ponovno zasledimo verz iz Vodnikove pesmi *Dramilo* (*Polje, vinograd, gora, morje, ruda kupčija tebe rede.*), ki se pojavlja že v SP 1950 in 1962. SP 2001 uvaja novost, in sicer prvi navaja Gradnikov verz iz pesmi *Bog in umetnik* (*Verjel v prestolov trhlo sem oblast, v junaštvo šlev, v pismarjev vseh modrost, v pobeljenih grobov svetost, v glumačev, zvodnikov, skrivalcev čast.*) (§ 292).

A Detelova povest *Malo življenje* služi kot vir navedka ne samo v SP 2001, temveč tudi v SP 1950 in 1962 (*Medveda je priklenil k stebru, in ko je spet prišel divji mož, sta se spoprijela.*), le da je zaradi razvoja jezika posodobljen in zato lažje razumljiv. Zgled ponazarja pravilo stave vejice pred prvim veznikom v zvezi dveh zaporednih veznikov (§ 328),⁹⁷ v SP 1950 utemeljuje pravilo vejice v zvezi dveh veznikov po logični zvezi, SP 1962 pa zgled vključi k pravilu, ki nasprotuje vejici v zvezi sestavljenih veznikov.⁹⁸ Pravilo, ki opušča zapis vejice v zvezi dveh podrednih vezniških besed, pa navaja Vodnikov vsebinsko prirejen verz (*Skusili ste, da kdor se iz prvega prenagli, kmalu odneha.*) (§ 327), ki se pojavlja v pravopisih že od Breznika (1920) dalje, namreč Breznik prvi, sicer drugače in po SP 2001 napačno, sploh omenja to pravilo.

Sestavljavci k Posebnostim poleg prejšnjih dveh pravil vključijo tudi določilo, ki nasprotuje vejici pred primerjalnimi *kakor, kot, ko*, kjer kot zgleda navajajo rek in frazem (*Bolje je delati kot govoriti. – Za narod se briga kot za lanski sneg.*) (§ 330). Rek in pregovora (*Kdor za smolo prime, se osmoli. – Kolikor jezikov znaš,*

⁹⁷ Kadar sta skupaj zapisana priredni in podredni veznik pred vmesnim odvisnikom.

⁹⁸ Ki so pridobili pomen enotnih izrazov.

toliko mož veljaš. – Povej mi, s kom občuješ, in povem ti, kdo si.), ki se pojavljata že v SP 1950 in 1962, pa SP 2001 uvršča k pravilu stave vejice med nadrednim in odvisnim stavkom. Iz predhodnih pravopisov vključi še Prešernov verz iz *Sonetov nesreče* (*Koder hodi, mu je s trnjem pot posuta. – Ne vedel bi, kako se v strup preobrača vse, kar srce si sladkega obeta.*). Slednji je povzet le iz SP 1962, nov zgled pa izhaja iz Župančičeve pesmi *Melanholija* (*Med rožami, ki ne rasto pri nas, sem videl polzasenčen, tih obraz.*) (§ 325). Pri pravilu, ki dopušča vejico pred naštevalnimi *ali, ne* in *niti* prav tako zasledimo Župančičeva verza, a prvokrat iz pesmi *Breza in hrast* (*Kdo lase ti razčesava, ali mati, ali sestra, ali vila iz goščav? – Niti mati, niti sestra, niti vila iz goščav (mi ne razčesava las.)*.) (§ 320).

Novosti v SP 2001 so tudi navedki pri pravilu rabe vejice med polstavkom in drugim delom povedi, kjer so citirani verzi iz Prešernovega *Sonetnega venca* (*Slovenec mile ne ljubi matere, vanj upajoče.*), Gregorčičeve pesmi *Soči* (*Od doma se mi zdiš poslanka, nesoča mnog mi ljub pozdrav.*) in Cankarjeve pesmi *Iz moje samotne, grenke mladosti* (*Iz moje mladosti, vse polne ponižanja, se svetijo tiho tvoje oči.*) (§ 333). Pri določilu, ki nasprotuje rabi vejice pri deležniških in pridevniških polstavkih, pa po SP 1962 navaja verz iz Gregorčičeve pesmi *Oljki* (*Preteči prej oblak (na polja ulije dež krotak.)*.) (§ 336).

Pri pravilu zapisa vejice pri dostavku, ki ga šele SP 2001 ustrezno normira, pa ne vključijo Cankarjeve poezije, temveč navedek iz njegovega romana *Hiša Marije Pomočnice* (*Sonce je sijalo kakor v mrzli vodi, veliki mirni reki tam gori.*) (§ 340). Pravilo stave vejice pri vrinjenih stavkih ne ponuja novih navedkov iz literarnih del, sestavljalci namreč zglede povzemajo iz Finžgarjeve črtice *Na petelina* (*Daleč, ne vem kje, se je oglasil žvižg.*) in Milčinskijeve pravljice *Jurko je iskal strahu* (*Jure, ne bodi len, je pobral kost in jim namlatil rebra*). Slednji zgled se poleg SP 1950 in 1962 pojavlja tudi v SP 1920 in 1935, ki ga prav tako uvrščata k pravilu stave vejice pri vrinjenih stavkih (pravilo sicer ni tako dodelano kot v SP 2001) (§314).

SP 2001 je normativni priročnik, ki je samostojno delo sestavljavcev, a je hkrati nastal tudi s pomočjo preučevanja predhodnih pravopisov. Če se omejimo na zglede, lahko trdimo, da zajeten delež navedkov izhaja prav iz literarnega kanona, kar bralcu (uporabniku pravopisa) posredno omogoča povezovanje literature in jezikoslovja. Z navajanjem zgledov iz starejših, torej nesodobnih literarnih del sestavljavci nakazujejo, da je funkcionalnost večkrat pomembnejša od aktualnosti zgloda, hkrati pa s ponovitvijo zgledov predhodnih sestavljavcev potrjujejo tudi normativnost starejših pravopisov. Da bi zglede vsaj delno aktualizirali, jih sestavljavci večkrat skušajo prirediti s posodobitvijo besed ali celotnih izrazov, a vsebinsko ostajajo nespremenjeni. V pravopisih smo zasledili verze obsežnega Prešernovega opusa (*Krst pri Savici, Povodni mož, Nova pisarija, Strunam, Ukazi, Sonetje nesreče, Zdravljica, Kam, Sonetni venec, Ženska zvestoba*), pogosti pa so tudi navedki iz literarnih del O. Župančiča (*Duma, Melanholija, Breza in hrast, To je tako*), S. Gregorčiča (*Ujetega priča tožba, V pepelnični noči, Oj zbogom, ti planinski svet, Črni trn, Oljki, Romarica, Veseli pastir, V mraku, Soči*), S. Jenka (*Naprej, zastava slave!, Trojno gorjé*), A. Aškerca (*Mejnik, Brodnik, Atila in slovenska kraljica, Pevčev grob*), V. Vodnika (*Dramilo*), F. Detele (*Trojka, Malo življenje*), F. S. Finžgarja (*Makalonca, Na petelina*), F. Milčinskega (*Jurko je iskal strahu, Sojenice in cigan, Zlata hruška*), F. Levstika (*Martin Krpan z Vrha*), I. Cankarja (*Iz moje samotne, grenke mladosti, Hiša Marije Pomočnice, Večerne sence, Martin Kačur, Sošolec Tone, Troje povesti, Poslednji dnevi Štefana Poljanca, Za križem*), J. Stritarja (*Zorin, Turki na Slévicu, Orest, Črez morje!, Mladini*), J. Jurčiča (*Deseti brat*). Redkeje ali le enkrat pa so podani še navedki iz del C. Golarja (*O kresu*), A. Gradnika (*Bog in umetnik*), I. Preglja (*Balada o tobačnicah, Zadnji upornik*), J. Trdine (*Bajke in povesti o Gorjancih*) in A. Kraigherja (*Mlada ljubezen*) ter drugih.

Poleg literarnega kanona se srečujemo tudi z zgledi vsakdanjega izrazoslovja, ki so morda za bralca mnogokrat razumljivejši. S časovnega vidika so aktualnejši od navedkov literarnih del, slednji pa izstopajo po leposlovnem vtisu, ki ga pustijo na bralca. Zgledov je z jezikovnozvrstnim razvojem in natančnejšim določanjem pravopisnih pravil v mlajših pravopisih vedno več, saj se sestavljavci zavedajo pomembnosti ponazoril z različnih skladenjskih vidikov.

3 KRITIKE RABE VEJICE V SLOVENSKIH PRAVOPISIH MED LETOMA 1899 IN 2001

Po vsakem izidu *Slovenskega pravopisa* so se pojavljala pereča vprašanja o rabi vejice, z njimi pa so nastajale tudi kritike ter zahteve, naj jezikoslovci pravopisna pravila uredijo tako, da bodo bolj enoznačna, jasnejša in preprostejša (Šolar 1957/58: 21). Dobrovoljc (2004: 188) še dodaja, da so si kritiki glede stave vejice od stave ostalih ločil najbolj nasprotovali, zato je pogosto prihajalo do spremembe predpisa. Tako npr. *SP* 1950 določa rabo vejice predvsem s pomočjo skladenjskega pomensko-logičnega razmerja, *SP* 1962 pa pri stavi vejice že delno upošteva tudi »stavčnofonetično merilo oz. tonski potek«. Kalin Golob (2001: 24) se zaveda zapletenosti pravil stave vejice, a verjame, da je stava vejice naučljiva. Sama zapiše tudi, da nekateri posamezniki, predvsem tisti, ki si še prizadevajo usvojiti stavo vejice, njeni trditvi nasprotujejo zaradi laičnega prepričanja o nezmožnosti postavljanja vejice v besedilu, če zanjo nimajo »posluha«. Nadalje jim odgovarja, da v resnici »imeti posluh za vejico« pomeni »razumeti skladnjo slovenskega knjižnega jezika in poznati pravopisna pravila«.

Kljub vedno bolj dodelanim pravopisnim pravilom pa se Korošec (2003: 248) pri raziskovanju rabe vejice v *SP* 2001 in nekaterih predhodnih pravopisnih priročnikih raje omeji na slabosti obravnave. Nekatera pravopisna pravila o stavi vejice v *SP* 2001 označi za nepopolna, neizčrpna ter med seboj neuskklajena. Trdi, da mora uporabnik pravopisa za jasnejša navodila posegati tudi po *Slovenski slovnici*, *SSKJ*, Toporišičevi *Enciklopediji slovenskega jezika*⁹⁹ idr. (Korošec 2003: 251). Prizadeva si izboljšati pravila stave vejice, zato v članku med drugim ponuja morebitne popravke ter učinkovite predloge za nastale pravopisne spodrseljaje. Najprej se osredotoči na določilo o stavi vejice pri pristavku. Navaja, da *Načrt* (1981: 9) še dopušča dvojnično rabo vejice, če »je lastno ime prilastek

⁹⁹ V nadaljevanju bomo iz praktičnih razlogov za *Enciklopedijo slovenskega jezika* uporabili kratico *ESJ*.

kake druge besedne zveze.« A zaradi nejasnosti *SP* 2001 (§ 303) določilo dopolni in ga navaja pod poglavjem Pristavčni deli ter pri razdelku Posebnosti. Tudi Toporišič (2007: 290–291) navaja, da »pismenim ljudem« večkrat povzroča preglavice prav stava vejice pri prilastkih in pristavkih. Omenja, da nekateri dodajajo vejice po nepotrebnem, spet drugi kakšno izpustijo, a je morda prav tista ključna za razumevanje pomena povedi. Vprašuje se, ali vodi tovrstna neustrezna raba v splošno nepismenost, hkrati pa ga skrbijo tudi zahteve o odpravi slabosti v težjih pravopisnih pravilih, ko nekateri pisci ne razumejo niti tistih najosnovnejših.¹⁰⁰

Korošec (2003: 248) in Dobrovoljc (2004: 189) skušata jasneje predstaviti določilo stave vejice pri prilastkih in pristavkih ter oba citirata enako: »Če je lastno ime določilo pred njim stoječe besedne zveze, ga od nje ločimo z vejico, kadar domnevamo, da zveza naslovniku samoumevno ne napoveduje tega imena.« Korošec citira še zgleda (*Največji slovenski pesnik, France Prešeren, se je rodil v Vrbi. – Največji slovenski pesnik France Prešeren se je rodi v Vrbi.*). Z drugim, ki ponazarja samoumevno napoved imena, se strinja, prvemu, ki ne nakazuje samoumevne napovedi imena, pa nasprotuje, saj je »slovenskemu« bralcu jasno ter samoumevno, komu pripada naziv največjega slovenskega pesnika. Korošec dodaja ustrežnejši zgled z nesamoumevnim napovedovanjem, in sicer zapiše: *Predsednik senatnega odbora za zunanjo politiko ameriškega kongresa, John Smith, je povedal ...* A pri tem še poudarja, da vejica v vseh treh zgledih nakazuje na subjektivno okoliščino. Dobrovoljc (2004: 189) se do zgledov ne opredeli, a natančneje kot Korošec razlaga rabo vejice v predhodnih pravopisih. Poudari, da stava vejice v zvezi, kjer lastno ime nastopa v vlogi desnega prilastka ali desnega pristavka, ni bila dovoljena v *SP* 1899, 1935, 1950, celo prepovedana pa je bila v *SP* 1920 in 1962. Izpostavi še, da je Breznik (1920: 21) prvi formuliral rabo vejice pri pristavčnih delih z dvema zgledoma. Prvi zgled utemeljuje, da »vejica loči

¹⁰⁰ Lengar Verovnik (Arhar Holdt 2012: 166) prav tako napačnega zapisa vejice ne pripisuje površnim pravilom, temveč razlaga, da pisci pomensko in skladenjsko neustrezno stavijo vejico zaradi »nerazumevanja tega, kaj je pristavek, ter nerazlikovanja med desnim prilastkom in pristavkom /.../«.

pristavek od besede, ki jo pojasnjuje« (*Primož Trubar, prvi slovenski pisatelj, je umrl l. 1586.*), drugi pa zapisu nasprotuje (*Primož Trubar, prvi slovenski pisatelj, je umrl l. 1586.*). Opozori tudi na *SP* 1962 (str. 84), ki zanika zapis vejice v primerih, ko »stoje taka pojasnila pred samostalnikom«. ¹⁰¹ Majdič (2003: 146) še opozarja, da se po izidu *Načrta* (1981) večkrat pojavlja vejica tudi »pred zgolj navideznim pristavkom in za njim«, ¹⁰² a predlaga rabo vejice takrat, ko gre za dejanski pristavek s stavčnofonetičnimi značilnostmi.

Korošec (2003: 250) opozori tudi na razdelek Pomni pri pristavčnih delih v *SP* 2001 (§ 302) in nesmiselnost določila, ki nasprotuje rabi druge vejice pristavka na koncu povedi pred končnim ločilom. Korošca moti podcenjevanje »inteligentnosti uporabnika pravil«, saj pravopis po eni strani zahteva poznavanje in razumevanje zahtevnejšega strokovnega izrazja (npr. nestavčni enakovredni deli, nestavčno-stavčni enakovredni deli, nadredni in odvisni stavek, vrste priredij in podredij), po drugi pa po nepotrebnem podaja osnovno in logično pravilo o neustreznosti zapisa vejice.

Korošec (2003: 249) nadalje omenja tudi nepotreben zapis zgleđa (*Stal sem tam in vse videl z lastnimi očmi.*) v *SP* 2001 (§ 321), saj ne ponazarja določila, ki stavi vejico »pred vezalnimi *in, ter, pa*, ločnimi *ali, bodi(si)* ali pred stopnjevalnimi *ne – ne, niti – niti, tako – kakor*, če jo zahteva vrinjeni ali vmesni stavek oz. dostavek«. Tudi Dobrovoljc (2004: 192) razpravlja o omenjenem pravilu, a ne omenja neustreznega zgleđa. Razvoj pravila predvsem kronološko razčleni, in sicer se sprva osredotoči na Levčev *SP* (1899) in Aškerčevo kritiko, ki Levcu očita, da v priročniku »ne prepoveduje vejice med dvodelnimi vezniškimi zvezami s stopnjevalno funkcijo in pred protivnim veznikom *pa*«. Aškerc priporoča posnemanje nemških pravil. Dobrovoljc nadalje navaja, da že Breznik v *SP* 1920 (str. 22) zapiše pravilo, ki nasprotuje zapisu vejice pri »istovrstnih členih«, ki se povezujejo z vezniki *in, ter, pa, ali, kakor, kot, tako – kakor, i – i, ni*

¹⁰¹ Dobrovoljc (2004: 190) navaja, da ostali pravopisi ne omenjajo napačne rabe, posebej izpostavi še *SP* 1935 (str. XX) in *SP* 1950 (str. 45), ki normirata le pravilno stavo vejice.

¹⁰² V kolikor se ne nahaja na koncu stavka ali povedi.

– ni itd. A opozarja, da Breznik (*SP* 1920: 22) narekuje stavo vejice pri naštevalnih vezniških zvezah, ki je pred *SP* 2001 (§ 320) ne upošteva noben pravopis. Majdič (2003: 147) še navaja, da je vejica predvsem pred primerjalnima veznikoma *kot* in *kakor* prepogosto odveč, kadar veznika ne predstavljata stavka z »osebno glagolsko obliko oz. pogojnim členkom *bi*«. ¹⁰³

Korošec (2003: 250) nadalje za nepotrebni označi še dve določili v *SP* 2001. Najprej navaja določilo v § 333, ki nasprotuje zapisu vejice med polstavkom in drugim delom povedi, ko se pridevniški polstavek nahaja levo od odnosnice. Zgled ob določilu (*Ob slovesni podelitvi bralnih značk osnovnošolcem (= Ko so slovesno podelili bralne značke osnovnošolcem) je govoril tudi šolski ravnatelj.*) po njegovem mnenju proučevalca le bega, kajti »navadna prislovnodoločilna zveza« *ob slovesni podelitvi* ni nujno nastala s pretvorbo iz *ko so slovesno podelili*. Korošec se prav tako ne strinja z določilom v § 336, ki zanika rabo vejice pri »/d/eležniških in pridevniških polstavk/ih/, če so navadni, tj. levi prilastki /.../«. *SP* 2001 določilo ponazarja z zgledom (*(Dokler ptič po drevju leta, ga) v tičnici nastavljena (jed prijazno k sebi vabi.)*). Ob tem meni, da za ustrezno stavo vejice ni potrebno ugotoviti, da je pretvorba nastala iz polstavčnega prilastka (Korošec 2003: 251). Nadalje utemeljuje, da gre za »navadn/o/ prilastkovn/o/ zvez/o/ pridevnika *nastavljen /.../*, ki je kot jedro pridevniške zveze razvit s predložno zvezo *v tičnici*«. Razlaga še pojavitev pridevniškega prilastka »na desni strani od odnosnice«, kjer sta potrebna zapisa vejice na obeh straneh. V kolikor pa se pridevniški prilastek pojavlja na levi strani, »ga ni treba razpoznati kot polstavčni prilastek«. Dobrovoljc (2004: 195) v *SP* 2001 izpostavi še natančnejšo stavo vejice pri nedoločniških polstavkih ter poudari, da je že Breznik (*SP* 1920: 21) skušal uveljaviti zamatke pravila, sledijo mu *SP* 1935, 1950 in 1962, a se med določili pojavljajo tudi nasprotovanja. Opozarja pa, da se pri nedoločniškem

¹⁰³ Majdič (2003: 147) dodaja več zgledov, kjer napačno stavo vejice podčrta: »*Knjižnice so pravno organizirane, kot organizacije združenega dela.* – Med drugim je tukajšnje opazovalce presenetilo dejstvo, da so tako v sinočnjih televizijskih poročilih, kot tudi v sporočilu TASS /.../«.

polstavku, ki ga lahko preoblikujemo v osebno glagolsko obliko, pojavlja tudi dvojnična stava vejice (Dobrovoljc 2004: 196).¹⁰⁴

Dobrovoljc (2004: 194) se v nasprotju s Korošcem osredotoči še na zgodnejša pravila pri polstavčnih delih, in sicer opazi polstavke pri Levcu (1899: § 719), ki jih poimenuje kot »skrajšane stavke«. Kasneje tudi Breznik (1920: 24) stavi vejico pri polstavčnih tvorbah, v zgledih pa navaja pridevniške, deležijske ter deležniške polstavke. Dobrovoljc (2004: 195) opozorja, da *SP* 1950 sicer ponuja pravilo stave vejice pri »okrajšanih stavkih«, tj. deležniških, prirednih in podrednih polstavkih, a navaja tudi nedeležniški zgled (*Užaljen zaradi neuspeha, ni prišel k slovesnosti.*). Pravilo, da z »vejico ločimo od glavnega stavka deležniške zveze z daljšim dopolnilom«, je navedeno tudi v *SP* 1962. Dobrovoljc še dodaja Toporišičevo (1985: 367) dopolnitev pravila, in sicer vejico zapisuje pri polstavkih, kadar predstavljajo časovne ali vzročnostne odvisnike, spremenljive v priredje, nasprotuje pa njenemu zapisu, kadar so polstavki gola deležja na *-aje* in *-č* kot načinovni prislovi.

Korošec (2003: 251) nadalje ne podaja le kritik o nepravilnostih v določenih stave vejice v *SP* 2001, temveč izpostavi tudi eno izmed prednosti, in sicer vključitev stvarnega kazala,¹⁰⁵ ki uporabniku omogoča lažjo priučljivost in preglednost pravil. Kazalo namreč v iztočnicah loči določila za obvezno in neobvezno stavo vejice ter tista, ki nasprotujejo zapisu vejice. Kar pomeni, da vejica nekatera »skladenjska razmerja zaznamuje, drugih spet ne /.../«. Pri prvih vejica predstavlja »smernik«, ki najprej nakazuje začetek, nato pa konec skladenjskega razmerja. Korošec (2003: 252) uvede dva ključna izraza, in sicer desnosmerno in levosmerno vejico. Nujnost tovrstnih poimenovanj tudi utemelji, saj trdi, da:

¹⁰⁴ Dobrovoljc (2004: 196) povzema tudi Majdičevo kritiko (1982/83: 192), ki zaradi neustaljenosti v normi ter napačne stave vejice v povedi nasprotuje dvojnični rabi.

¹⁰⁵ Korošec (2003: 251) navaja, da *SP* 1994 prvi uvede stvarno kazalo.

»/p/oimenovanji zmoreta odpraviti take nejasnosti v opisih pravil, kot so: *če vejico zahteva vrinjeni stavek ali vmesni stavek, vejica na obeh straneh* itd. /.../ zlasti pa razpoznati vejico pred (tem in tem veznikom ali celo pred končno množico besed), prostorsko gledano je namreč vejica *pred* lahko bodisi desnosmerna bodisi levosmerna«.

Korošec nadalje navaja stavo desnosmerne vejice pred:

- prirednimi in podrednimi vezniki, razen pri »pravilih pred vezniki prvih dveh in polovico stopnjevalnega /.../ priredja, se pravi, vezalnoprirednimi *in, ter, pa,* ločnimi *ali, oziroma,* pred neprvimi dvodelnimi ločnoprirednimi *ali – ali, bodisi – bodisi,* pred neprvimi stopnjevalnoprirednimi *ne – ne, niti – niti, tako – kakor;*
- /.../ podrednimi vezniki, oziralnimi zaimki in prislovi, ki uvajajo stavčne prilastke in odvisnike;
- /.../ besedami, s katerimi se začenjajo polstavčni prilastki, polstavki, pristavki, vrinjeni stavki in dostavki;
- /.../ besedami, s katerimi se začenjajo deli brezvezij, vključno naštevalne enote«;
- /.../ veznikom *in* v tipu *votlina*«.

A levosmerno vejico določa za:

- »/.../ zadnjo besedo stavčnih prilastkov, polstavčnih prilastkov, odvisnikov in delov priredij ter dostavki, torej tudi pred vezniki, ki so izjeme v /alineji stave desnosmerne vejice/, praktično torej pred nekončno množico besed, vse pod pogojem, da se na teh mestih besedilo ne končuje;
- /.../ zadnjo besedo vrinjenega stavka«.

Kljub obsežnima seznamoma Korošec opozarja, da seznama ne zajemata vseh pravil, a zagotovo obsegata glavna.

Najprej se opredeli do desnosmerne vejice pred vezalnoprirednim *in*. Izpostavi, da je pravopisni zgled (*Votlina je suha in, ker je ne doseže nobena sapica, tudi topla.*) sprva zapisan v *SP* 1935 pri pravilu stave vejice pred drugim veznikom, če si sledita dva veznika (ali členek ali veznik) in se z drugim veznikom začne nov stavek. Tega zgleda pa kljub Koroščevemu navajanju v *SP* 1935 ne zasledimo, se

pa pojavi v *SP* 1950 (§ 69, 4), a se kasneje izkaže, da je pravilo nezanesljivo (Korošec 2003: 253). Dobrovoljc (2004: 193) za prvi vir pravila stave vejice pri zvezi prirednega in podrednega veznika navaja *SP* 1937 (str. 26). Kot ponazorilo navaja prav zgled o »votlini«.

Korošec (2003: 253) nadalje razlaga, da so se po zapisu pravila o »sestavljenih veznikih« v *SP* 1950 pričele razprave o njegovi ustreznosti. Sklicuje se na kritike Bajca, Gradišnika in Šolarja ter poroča, da Gradišnik nasprotuje Bajcu s trditvijo, da zgled o »votlini« ni primerno razumljen, zato sam predlaga zapis vejice pred *in ker* (Korošec 2003: 253). Šolar (1957/58: 25) prav tako zagovarja samostojnost prvega stavka, stavo vejice pred drugim veznikom pa zanika, saj pravi, da nas »svari pred njo že v začetku stavka«. Nadalje trdi, da po *SP* 1950 zgled o »votlini« povzame tudi *SP* 1962 in ga prav tako vključi k pravilu sestavljenih veznikov, ki imajo pomen enotnih izrazov. Izpostavi še *SP* 2001 (§ 328), ki pravilo z omenjenim zgledom priredi, saj stavi vejico pred prvim veznikom, kadar se skupaj nahajata priredni in podredni veznik pred vmesnim odvisnikom. Korošec meni, da tudi to pravilo ni dovolj natančno določeno, saj ponuja zgled, ki ne dopušča vejice pred *in* (Korošec 2003: 253). Dobrovoljc (2004: 192) prav tako izpostavi § 328 v *SP* 2001, a k razpravi dodaja še izjemo oz. zgled (*Nekaj vam obljubim, namreč (to vam obljubim), da kmalu spet pridem.*), ta predstavlja priredni veznik, ki »zastopa opuščeni nadredni stavek«.

Korošec (2003: 254) ob koncu razdelka še dodaja, da je:

»/b/istvo tipa z desnosmerno vejico pred *in* + podredni vezniki *ker, ko, če, da*, členki *naj* itd., torej *in ker, in ko, in če, in da, in naj /.../* v tem, da zajema tristavčne povedi, v katerih je priredna zveza med prvim, neodvisnim stavkom in podredjem, ki je zveza odvisnika (včasih eliptičnega /.../), glavnega stavka – v tem in samo v tem zaporedju.«

Pred vezalnoprirednim *in* pa skuša Korošec prikazati rabo levosmerne vejice, in sicer navaja z vezalnoprirednim *in* vezane ki-stavke, ki predstavljajo oziralniške stavčne prilastke. Korošec jih opazi že od Levčevega pravopisa (1899: § 710, 711) dalje, čeprav so uporabljeni drugačni skladijski izrazi. Levec tako nasprotuje stavi vejice pred *in*, »kadar sta dva z *in* zvezana skrčena stavka odvisna od

podrednega veznika ali oziralnega zaimka /.../« ter »tudi kadar se v takšnih primerih podredni veznik ali oziralni zaimek ponavljata in sta tedaj oba stavka samostojna /.../«. ¹⁰⁶

Levosmerna vejica se pojavlja tudi pred vezalnoprirednim veznikom *in*, ko »*in* veže da-stavke in druge odvisnike«. A *SP* 1962 navaja pravilo, ki med odvisniki iste stopnje ne določa vejice, če so povezani z vezniki *in*, *ter*, *pa*. Korošec (2003: 255) oceni, da so zveze s », ki ... in ki ... in ki ... /ter/ , da ... in da ... in da ...« lahko neskončne, na zametke pravila pa opozarja že pri Levčevem pravopisu (1899: § 710, 711). Podaja zgled (*To je vprašanje, ki si ga zastavljajo različni avtorji in nanj tudi različno odgovarjajo.*), ki ne predstavlja levosmerne vejice pred veznikom *in*, saj ki-stavek ni stavčni prilastek samostalniku *vprašanje*. Razlaga še, da lahko pomensko enakovrednost preverimo s »pretvorb/o/ stavčnega prilastka na levo stran odnosnice« (Korošec 2003: 255).

Korošec (2003: 256) se ponovno vrne k desnosmerni vejici pred vezalnoprirednim veznikom *in* ter se hkrati sklicuje na *SP* 2001 (§ 321), ki določa stavo vejice pred vezalnimi *in*, če sta »osebka prirednih stavkov slabo družljiva«. Podvomi v smiselnost pravila, saj je težko prepoznati, ali sta osebka v povedih vezalnih priredij slabo družljiva ali ne. Korošec slabo družljivost označi za »pragmatično kategorijo« in jo poveže s celotnim smislom povedi, ne samo z osebki priredno zloženih povedi. Meni, da je ustrezneje izhajati iz definicije vezalnega priredja, v kolikor ga ni, pa je najprej potrebno preveriti, ali se pojavlja kakšno drugo priredje, ki lahko zveze samostojnih stavkov povezuje z veznikom *in*.¹⁰⁷ V zgledu (*Komaj je zatisnil oči, se je zbudil, in dan je bil.*) ne ponazarja vzročnega ali sklepalno-posledičnega razmerja, saj je lahko poved *Dan je bil.* samostojna in je povezana s predhodno povedjo le zaradi časovnega sosledja. Korošec tako nasprotuje zapisu vejice pred *in* ter jo označi za bolj »stilno (ritmično) kakor skladijsko ločilo« (Korošec 2003: 257).

¹⁰⁶ K obema praviloma Korošec dodaja zgled: »*Boj se tistih ljudi, ki se ti v obraz sladkajo in te čez mero hvalijo.*«

¹⁰⁷ Korošec (2003: 257) ugotavlja, da gre pogosto za sklepalno-posledično razmerje, a večkrat tudi za vzročno.

O stilu piše tudi pri ločnoprirednem vezniku *ali* in desnosmerni vejici v sedanjem pravopisu. Navaja, da poljubnost vejice nakazuje na stil, zato meni, da so jasna pravila o rabi vejice obvezna, saj poljubnost rabe škodi normativnosti (Korošec 2003: 258). Tudi Kalin Golob (2001: 28) piše o rabi vejice pri vezniku *ali* in predstavlja rabo v vlogi prirednega ali podrednega veznika. Razlaga rabe je preprostejša in z vidika uporabnosti enostavnejša. Ob razlagi rabe v vlogi podrednega veznika svetuje pretvorbo veznika *ali* v veznik *če*. Čeprav poudarja, da je tovrstna raba za knjižni jezik napačna, pretvorba kljub temu pripomore k lažji razvrstitvi veznika k podredju ali priredju. Kalin Golob (2001: 29) pri slednjem navaja še rabo veznika *ali* v ločnem ter vezalnem priredju. Hkrati poudarja, da »pri več kot dveh enotah ne gre več za izključevanje ali izbiro med dvema možnostma, zato se ločno spremeni v vezalno«, slednje pa zahteva stavo vejice pred veznikom *ali*. Prav tako Korošec (2003: 257) opozarja, da *SP* 2001 jasno nasprotuje rabi vejice pred ločnim veznikom *ali* in neprvim *ali* v dvodelni vezniški zvezi, a pri večdelni vezniški zvezi iz § 320 izpiše zgled (*Kdo lase si razčesava, ali mati, ali sestra, ali vila iz goščav?*), ki naj bi nakazoval rabo vejice pri »naštevalnem *ali*«. Korošec ob natančnejši razčlenitvi zgleda podvomi, ali *ali* predstavlja veznik ali vprašalnico. Opomni še, da se tudi v drugih priročnikih (*SS* 2000, *SP* 1990, *SSKJ*) pojavlja tovrstna poljubnost in neusklajenost pravila. Korošec (2003: 258) predlaga izboljšavo, in sicer zapis desnosmerne vejice pri vseh večdelnih vezniških zvezah, »pa naj gre za brezvezja ali za naštevanje možnosti«.

Korošec (2003: 259) tudi pred *pa tudi* zahteva zapis vejice, čeprav jo *SP* 2001 opušča. Razlaga še, da pisci večkrat zamenjujejo veznik *pa* z veznikom *in*, torej tudi *pa tudi* in *in tudi*. Kar sprva nakazuje na smiselno stopnjevalnost, pisci zreducirajo na vezalnost. Temu nasprotuje in izrecno zahteva zapis vejice, svojo odločitev pa utemeljuje z zanikanjem istovetnosti med *in* in *pa*. Trdi še, da lahko vezalni *in* v zvezi s členkom *tudi* služi stopnjevanju. Sprašuje se tudi, zakaj *SP* 2001 »veznika *pa tudi* ne šteje za stopnjevalni dvobesedni veznik, /če/ v slovarskem delu šteje veznik *pa* za stopnjevalnega /.../« (Korošec 2003: 260).

Kalin Golob (2001: 34) prav tako izpostavi problematiko stave vejice pri dvobesednih ali tudi večbesednih veznikih. Navaja, da pravopis ne rešuje dovolj natančno problema stave vejice pri tovrstnih veznikih. Sicer povzema, da vejice ne stavimo med deli večbesednega veznika, če se pojavlja na začetku povedi,¹⁰⁸ a jo zapisujemo le pred prvim delom večbesednega veznika, kadar se nahaja za glavnim stavkom.¹⁰⁹ Pravili sta razumljivi, a težave nastanejo pri zvezi členka, kazalnega zaimka in podrednega veznika (*kljub temu da*), kadar se nahaja na začetku povedi. Kalin Golob za ponazorilo določila navaja zgled (*Kljub temu, da je zakon nastajal v času samoupravne regulative, so njegovi avtorji postavili trdne temelje stvarnopravnega sistema.*), kjer je kazalni zaimek poudarjen in zahteva premor, nato pa izpostavi tudi zgled z drugačno stavo vejice (*Avtorji so z zakonom postavili trdne temelje stvarnopravnega sistema, kljub temu da je zakon nastajal v času samoupravne regulative.*), kjer večbesedni veznik stoji za glavnim stavkom, kazalni zaimek ni poudarjen ter ne predstavlja polnopomenske besede. Kalin Golob (2001: 35) predlaga uveljavitev pravila, ki ga predava prav Korošec: »Kadar zveza s kazalnim zaimkom stoji na začetku povedi, je zaimek poudarjen, sledi mu premor, zato se pred podrednim veznikom vejica piše.« Enako rabo vejice svetuje tudi pri večbesednih veznikih *medtem ko*, *potem ko* in tudi v primerih, kjer jih pišemo narazen – *med tem ko*, *po tem ko*. Trdi, da je tako pravilo »jasnejše, /saj/ odpravlja zadrego v splošni rabi«. Ob tem pa jezikovnim priročnikom očita preenostavno rešitev problema, saj le-ti svetujejo zamenjavo zveze *kljub temu da* z veznikom *čeprav*, kar Kalin Golob razume kot »slabitev izraznih možnosti jezika«.

Tudi Korošec (2003: 260) v razpravi navaja pomanjkljivosti, in sicer sestavljavcem SP 2001 očita prepovršno stavo vejice tudi pred vezniki podredij. Poudarja, da sicer SP navaja veliko zgledov za različne podredne veznike, a ne podaja tistih, ki v praksi povzročajo največ negotovosti. Korošec se osredotoči predvsem na »časovnoporedni *preden*«, saj SP 2001 pravila zanj ne navaja. K razpravi doda tudi pravilen in napačen zgled iz časopisa *Delo* in tako skuša

¹⁰⁸ Kalin Golob (2001: 34) navaja zgled: »*Medtem ko ste spali, je bilo hudo neurje.*«

¹⁰⁹ Kalin Golob (2001: 34) navaja zgled: »*Spali ste, medtem ko je bilo hudo neurje.*«

opozoriti na nujnost natančnejšega pravila o stavi vejice pri vezniku *preden*. Svetuje pa, naj si pisec pri perečih vprašanjih pomaga z določili v *SS 2000* in *SSKJ*, ki vključujeta več zgledov z omenjenim veznikom. Korošec (2003: 261) v slednjem izpostavi, da ima *preden* izrazito »časovno skladenjsko vlogo, /saj/ uvaja časovni odvisnik«. Še natančneje poudari, da *SSKJ* z zgledi nakaže rabo veznika *preden* in ugotavlja, da »uvaja odvisnike s povedki, ki so le dovršni glagoli«, a jih veže z glavnimi stavki, ki lahko navajajo glagole v poljubnem glagolskem vidu. Dodaja tudi, da pri pretvorbi časovnega odvisnika v »prislovnodoločilno predložno zvezo« odstranimo vejico, ostane pa le prosti stavek. *SSKJ* pri pojasnilu rabe veznika *preden* razlaga tudi časovno zaporedje dejanj, ki jih veznik določa. Raba členkov *že* in *še* ter raznih prislovov v zvezi z veznikom *preden* pa še natančneje opozarja, da se »dejanje odvisnika zgodi po dejanju glavnega /.../ stavka«. V tovrstni zvezi vejica stoji pred členkom ali pred prislovom. Korošec hkrati nakaže na še neobstoječe pravilo zapisa vejice v zvezi z veznikom *preden* in raznimi merskimi enotami¹¹⁰ (*dve uri preden – pet minut preden*), ki je podobno določilo zveze s členkom ali s prislovom, in sicer določa stavo vejice pred mersko enoto. Koroščevo določilo velja le v zvezah merske enote in veznika *preden*, kadar merska enota ne predstavlja »prislovnega določila v glavnih stavkih, ki imajo za povedke dovršne glagole« (Korošec 2003: 262). Navaja tudi izjemo, in sicer vejico pri zvezi prislova *prej* in veznika *preden* stavi med njima. Zapiše, da desnosmerna vejica pred *preden* torej ni vejica pred podrednim *preden*, ampak pristavčna vejica (Korošec 2003: 263).

Korošec (2003: 263) ob koncu razdelka predlaga zglede za zapis v pravopisu:

- *»Zaprla je okna, preden je odšla. Preden je odšla, je zaprla okna.*
- *Hiša je pogorela, še preden so prišli gasilci. Še preden so prišli gasilci, je hiša pogorela.*
- *Hiša je pogorela, veliko preden so prišli gasilci. Veliko preden so prišli gasilci, je hiša pogorela.*
- *Hiša je gorela nekaj ur, preden so prišli gasilci. Preden so prišli gasilci, je hiša gorela nekaj ur.*

¹¹⁰ Korošec navaja tudi druge enote za štetje količine.

– *Dolgo prej, preden so prišli gasilci, je hiša gorela.*«

Korošec (2003: 263) nazadnje omenja še desnosmerno vejico pred dostavkom. Navaja, da Slovarček jezikoslovnih izrazov v *SP* 2001 ponuja razlago dostavka, in sicer gre za »dodani del stavka, ki bi ga neopazno lahko navedli že v njegovi glavnini /.../«. Korošču (2003: 264) definicija ne ustreza, saj ni dovolj natančna in razumljiva. Z razlago zgloda (*Prinesi nam tudi kruha, črnega.*) skuša pojasniti, da definicija ustreza le podanemu zgledu, namreč prvina *črnega* je uvrščena na edino primerno mesto glede na besednovrstni pomen. Za izraza opaznost in neopaznost zapiše ustrežnejša izraza – zaznamovanost in nezaznamovanost – ter razlaga, da vejica zaznamuje dostavek. Če pa vejica ni zapisana, ne govorimo o dostavku. Ob tem dodaja še definicijo iz *ESJ*,¹¹¹ ki opredeljuje dostavek kot »naknadno dodan stavčni člen«. Slednjo definicijo povzame tudi Dobrovoljc (2004: 190) in hkrati dodaja še, da je dostavek »skladenjsko povsem samostojna enota, za katero ne moremo napovedati, da se bo pojavila«. Korošec (2003: 264) zahteva še natančnejšo opredelitev dostavka, zato v sklepu zapiše ugotovitve, da je:

»dostavek /.../ katerakoli beseda ali zveza, katerikoli stavčni člen, v poteku govornega niza zmerja desno od uresničenega govornega niza, h kateremu je naknadno dodan samo vsebinsko, s skladenjskim ujemanjem, besedilnim navezovanjem ali brez njiju /.../ zmeraj ga zaznamuje vejica /.../, enote, ki so na nezaznamovanem mestu desne, pa naredi za dostavek samo vejica /.../«.

Dobrovoljc (2004: 190) nadalje opozarja, da se že Breznik v *SP* 1920 (str. 25) ukvarja s stavno vejico pri dostavku, ko se nanj sklicuje z izrazjem »prislovno in povedno določilo«. V takšnih primerih rabi vejice izrecno nasprotuje, saj je po njegovem mnenju vejica pod vplivom francoske rabe. Najprej podaja napačne zglede, za njimi označi avtorje navedkov in nato po lastni presoji zapiše ustrezne zglede (npr. *Sedela sva v krčmi, za toplo pečjo.* (*Cankar; prav: v krčmi za toplo pečjo*)). A Šolar (1957/58: 21) zagovarja Cankarjeve zapise, saj se zaveda, da se je

¹¹¹ Jože Toporišič, 1992: *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

prav Cankar pogosto zavzemal za rabo vejice, saj mu je bila vsaka »pri srcu«. Dobrovoljc (2004: 190) še navaja, da poleg opustitve vejice Breznik zahteva tudi »spremembo besednega reda po vključitvi prej dostavčnega dela v glavni stavek«. Trdi, da je Breznik strogo nasprotoval jeziku slovenskih književnikov in ni imel posluha za stilni učinek jezika ter pravila »ritmizirane proze«. Tudi Toporišič (1987: 125) Brezniku očita, da pri odločanju o nekaterih pomembnejših pravilih »ni poznal razlike med subjektivnim uravnavanjem slovenskega knjižnega jezika /.../ in med uravnavanjem, ki pomaga jeziku do njegove dejanske prave podobe«.

O stilnem poudarku pa piše tudi Dobrovoljc (2004: 191), in sicer navaja stavo vejice pri medmetih, ki je odvisna od stilnega poudarka. Posebej povzema pravilo po Levčevem pravopisu (*SP* 1899: § 702, 703), ki določata stavo vejice »za samostojnimi medmeti, vzkliki in rotitvami«, a pri slednjem poudarja nasprotovanje zapisu vejice pri nepoudarjenih medmetih. Enako stavi vejico tudi Breznik (*SP* 1920: 21). Dobrovoljc (2004: 192) nato opozarja na zahtevo kritikov o poenotenju pravila. Predvideva, da prav zaradi zahteve kritikov *SP* 1935 tu opušča dvojnično rabo vejice. Prav tako se določilo ne pojavlja v pravilih *SP* 1950 in *SP* 1962, je pa vključeno pri obeh priročnikih v slovarskem delu, kjer zapis vejice določa »naglašenost medmeta«. Dobrovoljc (2004: 191) v *SP* 2001 poudarja še dva tipa stave vejice glede na »rahlost oz. trdnost skladenjske zveze« in navaja, da je pravilo zapisa vejice pri medmetih zelo podobno Levčevemu.

Dobrovoljc (2004: 197, 198) se sklicuje na Levčeva pravila tudi pri zapisu vejice pred »posebnimi izrazi, ki napovedujejo in končujejo naštevanje«. Nadalje ga vključijo še *SP* 1920 (str. 23), *SP* 1950 (str. 48) in *SP* 1962 (str. 83),¹¹² a *SP* 2001 pravila ne navaja. Dobrovoljc opozarja, da bi bilo v novem pravopisu potrebno to pravilo natančno določiti.

Dobrovoljc (2004: 197) se ponovno vrača k Levčevemu pravopisu (1899) in poudarja, da njegovo pravilo o stavi vejice pri premem govoru (§ 715) sovпада s

¹¹² Dobrovoljc (2004: 198) iz *SP* 1962 (§ 69) izpiše tudi zglede: *skratka, ali bolje, sicer pa, najprej, kratko in malo, in sicer, kakor, npr.*

pravilom v *SP* 2001. Sicer omenja še pravilo v Breznik-Ramovševem *SP* (1935), kjer vejica za dobesednim navedkom stoji za narekovajem, a se kasneje Breznik zaradi »prezapletenosti /odloči za/ poenostavitev« in stavi vejico zmeraj pred narekovajem. Poenostavitev je nato pripomogla k razrešitvi neenotne rabe.

Kritiki stave vejice v slovenskih pravopisih ponekod predlagajo poenostavitev pravopisnih pravil, spet druge svetujejo natančnejša določila. Kalin Golob (2001: 35) poenostavitvam večkrat nasprotuje zaradi posledične »slabitve izraznih možnosti jezika«. Kritiki se strinjajo, da dvojnična raba večkrat ne ponuja rešitve, saj uporabnika pravopisa le zbega. Korošec (2003) pri zgledih predlaga tudi popravke oz. nadomestke, ki bi omogočili lažje razumevanje pravila. Sam v razpravo vključi napačne zglede iz publicističnih besedil, jih ustrezno priredi in tako bralca s pomočjo aktualnosti zglada vodi k lažjemu razumevanju pravila.

Danes so še vedno najbolj problematična mesta pri rabi vejice pri pristavku in prilastku, saj se pisci poleg pomanjkljivega poznavanja strokovnega izrazja večkrat ne morejo ustrezno odločiti o dvojnični rabi vejice. Zatorej bi morali sestavljavci naslednjega pravopisnega priročnika še podrobneje preučiti rabo vejice in poskušati odpraviti dvojnično rabo na mestih, kjer je za uporabnike pravopisa najbolj moteča.¹¹³ Ti uporabniki so predvsem študenti, pisci raznih dopisov in uradnih dokumentov, lektorji, raziskovalci slovenskega jezika ali le »ljubitelji slovenske knjižne besede«, ki skušajo s pomočjo pravopisa raziskati drobce v rabi in vejico vestno zapisovati.

Med drugim težave povzročajo tudi stave vejice pri večbesednih veznikih, polstavkih in pastavkih. Kritiki neustrezen zapis vejice pri omenjenih pravilih pripisujejo predvsem nepoznavanju strokovnega izrazja, ki posledično vodi do nerazumevanja sicer natančno razčlenjenih pravopisnih pravil.

¹¹³ Aktualna pereča vprašanja stave vejice in z njimi tudi problematiko dvojnične rabe pri uporabnikih pravopisa natančneje razčlenimo ob koncu podpoglavja 1.6.

4 PRAVILA RABE VEJICE V IZBRANIH PRAVOPISNIH PRIROČNIKIH

Po izidih poglavitnih pravopisnih priročnikov so izhajale tudi druge izdaje pravopisnih pravil. Manjše izdaje so ponavadi poenostavljeno in v skrajšani obliki predstavile pravopisna pravila, ki so jih povzemale predvsem po poglavitnih predhodnih pravopisih. Tako so nastajali priročniki, ki so bili enostavnejši za uporabo, saj so večkrat pojasnjevali in razčlenjevali tudi osnovna pravopisna pravila, ki naj bi bila »jezikoslovno dobro podkovanemu« bralcu že samoumevna in nepotrebna. Predvidevamo, da po tovrstnih priročnikih posegajo predvsem tisti bralci in pisci, ki se jezikoslovne norme skušajo šele priučiti in ne le izboljšati oz. jo nadgraditi. V nadaljevanju bosta izpostavljeni dve pravopisni deli,¹¹⁴ ki bosta z njunim prehodnim pravopisnim priročnikom primerjalno obravnavani.

4.1 PRAVILA RABE VEJICE V MALEM SLOVENSKEM PRAVOPISU STANKA BUNCA (1977)

Leta 1977 je izšel *Mali slovenski pravopis*, ki ga je Stanko Bunc zasnoval po »načelih Slovenskega pravopisa iz leta 1962«. Pravopisni priročnik je izdan v manjšem formatu in v drobnejšem tisku. Razdeljen je na dva dela, in sicer na pravopisni del, ki vključuje 52 strani, ter slovarski del, ki obsega 369 strani. V pravopisnem delu med vsemi pravili ločil najbolj razčleni pravila stave vejice, saj jim nameni štiri strani. Bunc navaja, da je pravopisni priročnik namenjen

¹¹⁴ Tovrstnih priročnikov je v sodobnem času vedno več, npr. *Abeceda pravopisa: preglednice, vaje, rešitve* (Kocjan - Barle 1999), *Žepni pravopis za vsakdanjo rabo: pravopisna pravila, slogovni in pravopisni zgledi* (Skaza 2004), *Žepni pravopis za vsakdanjo rabo: pravopisna pravila, slogovni in pravopisni zgledi* (Skaza 2006), *Pravopis v malem* (Videčnik 2008), *Pravopis: priročnik z vajami* (Skaza 2011), *Žepni pravopis za vsakdanjo rabo: pravopisna pravila, slogovni in pravopisni zgledi* (Skaza 2011).

»najširšemu krogu pišočih ljudi, zlasti šolski mladini«, zato so nekatera pravopisna pravila stave vejice v primerjavi s SP 1962 poenostavljena, razčlenjena samo po točkah in ne po paragrafih. Prav tako so ponekod predstavljeni aktualnejši zgledi od tistih v SP 1962, saj Bunc skuša tudi v pravopis vključiti »živo besedišče sodobnega slovenskega knjižnega jezika« (Bunc 1977: Predgovor).

Bunc (1977: 43) pred utemeljevanjem pravopisnih pravil stave vejice prav tako kot SP 1962 navaja pomensko vlogo stave vejice v povedi in hkrati določa še stavčnofonetično merilo. Sicer uporablja enostavnejšo razlago, a vsebina sovпада s predhodnim pravopisom. Nadaljuje s predstavitvijo rabe vejice v nezloženem stavku in podobno kot SP 1962 določa stavo vejice »pri samostojnih izrazih, ki niso pravi stavčni členi«. Ponazarja zglede:

- zvalnikov,
- izrazov, ki »izrečeno misel povzemajo, popravljajo, dopolnjujejo ali pojasnjujejo«,
- samostojno rabljenih medmetov,
- samostojnih trdilnic, nikalnic, vprašalnic in zvalnic.

Zglede slednjega določila SP 1962 (83, § 89) podaja pri določilu stave vejice pri »samostojnih miselnih prislovih in vprašalnicah«. SP 1962 v razdelku Pomni nasprotuje rabi vejice v primerih, kjer izrazi niso miselno samostojni. Bunc (1977: 43) razdelek Pomni vključi pri drugem določilu, in sicer pri določilu stave vejice pri medmetih, kjer nasprotuje vejici, če ti izrazi (tj. medmeti)¹¹⁵ niso samostojno poudarjeni. SP 1962 določila pri medmetih ne omenja, čeprav že SP 1950 (§ 68, 1) izpostavi rabo vejice le pri poudarjenih medmetih. Natančneje določilo nato razlaga SP 2001 (§ 344).

¹¹⁵ Zgledi (npr. *O vrba, srečna draga vas domača.*) vključujejo medmete, ki od stavka niso ločeni z vejico.

Nadalje Bunc (1977: 43) prikazuje rabo vejice pri pristavkih,¹¹⁶ kjer po zgledu iz SP 1962 zapiše tudi določilo, ki nasprotuje rabi vejice, kadar se tako pojasnilo nahaja pred samostalnikom. Pred SP 1962 lahko zametke določila opazimo le pri Brezniku (1920: 21), a le v ponazoritvenem zgledu, ki ne vključuje dodatne razlage.

Bunc (1977: 43–44) pri pravilih stave vejice pri »istovrstnih prirejenih stavčnih členih« izpostavi enaka določila, in sicer zapis vejice:

- »kadar z veznikom izražamo nasprotno, dopustno ali kako drugo razmerje;
- kadar naštevamo stvari, lastnosti ali določila brez vezalnega veznika«;
- pri ponavljanju iste besede ali izraza;
- pri izpostavku;
- pri navajanju kraja in časa v dokumentih.

Hkrati pa enako kot SP 1962 (§ 89, 3) nasprotuje rabi vejice:

- pri rabi vezalnih in ločnih veznikov¹¹⁷ za povezovanje »istovrstnih stavčnih členov«;
- pred primerjalnimi vezniki,¹¹⁸ ki ne uvajajo popolnih stavkov;
- kadar s ponavljanjem le stopnjujemo;
- med »nakopičenimi prilastki in prislovi«, kadar v govoru med njimi ni presledka in jih ne moremo smiselno zvezati z veznikom *in*.

SP 1962 slednjega določila ne navaja, čeprav ga zasledimo z enakim ponazoritvenim zgledom (*pod ljubo domačo streho*) že v SP 1950 (§ 68, 3), ki določilo povzema po Levcu (SP 1899: § 706) in Brezniku (SP 1920: 22).

¹¹⁶ Pristavek je z vejico ločen od pojasnjujoče besede oz. besedne zveze le, če se nahaja za njo.

¹¹⁷ Vezniki so: *in, ter, pa, ne – ne, niti – niti, tako – kakor, ali*.

¹¹⁸ Vezniki so: *kakor, kot, ko*.

Bunc (1977: 44–45) nadalje ponovno podaja pravila stave vejice po *SP* 1962, in sicer navaja rabo vejice v priredjih:

- v stavkih brez veznika;
- v stavkih protivnega, sklepalnega in vzročnega priredja z vezniki, a ne v vezalnem priredju pred vezniki *in, ter, pa, ne – ne, niti – niti*;
- s protivnim veznikom *pa, ali* in sklepalnim *pa*, a ne z ločnim veznikom *ali*;
- pred veznikom *in*, kadar ni vezalni veznik, ima pa v stavkih z različnimi osebki protivni, vzročni, sklepalni ali posledični pomen.

Pri slednjem določilu *SP* 1962 (§ 90) dopušča dvojnično rabo, ki jo poudarja s formulacijo »lahko pišemo«, Bunc (1977: 45) pa stavo vejice izrecno zahteva. Oba navajata enak zgled (*Mimo si šel, in se nisi oglasil.*).

Bunc (1977: 45–46) se do stave vejice opredeli enako kot *SP* 1962, in sicer vejica loči:

- odvisnike od glavnega ali nadrednega stavka;
- odvisnike istih stopenj med seboj;
- odvisnike različnih stopenj med seboj.

V razdelku Pomni pa vključi določilo stave vejice v zvezi zaporednega nadrednega in podrednega veznika pred obema veznikoma, ki ga *SP* 2001 (§ 328) kasneje prilagodi in navaja rabo vejice le pred prvim.

Ostala pravila rabe vejice, kot so stava vejice pri vrinjenih in okrajšanih stavkih, so enaka *SP* 1962. Tudi razdelek Pomni v *SP* 1977 (str. 46) vključuje enako določilo pri sestavljenih veznikih s pomenom enotnih izrazov, in sicer stavi vejice strogo nasprotuje. A za razliko od *SP* 1962 Bunc (1977: 46) določilo pripisuje še dodatno razlago in zglede (*Govoril je tako, da so ga vsi razumeli. – Prišel je prej, kot smo pričakovali.*), ki ponazarjajo sestavljene veznike z neenotnim pomenom, zato med njimi vejico stavimo.

4.2 PRAVILA RABE VEJICE V *PRAVOPISU* JOŽETA SKAZE (2003)

Pravopis Jožeta Skaze je v prenovljeni izdaji ponovno izšel leta 2003. Predstavlja priročnik z vajami, ki poenostavljeno, a natančno prikazuje pravopisna pravila s številnimi ponazoritvenimi zgledi, namesto slovarskega dela, ki ga lahko zasledimo v omenjenih predhodnih pravopisnih priročnikih,¹¹⁹ pa vključuje vaje z rešitvami, ki preverjajo razumevanje ter ponujajo praktično rabo zapisanih pravil. V pravopisnem delu na enajstih straneh predstavlja rabo vejice, a kljub temu števila strani ne moremo enakovredno upoštevati s stranmi o pravilih rabe vejice v *SP* 2001, ker slednji ponuja drobnejši tisk in zahtevnejšo členitev pravopisnih pravil. Skaza priročnik prilagodi ciljnim bralcem¹²⁰ tako, da pri pravilih stave vejice vključi še zglede v razpredelnicah, ki služijo nazornejšemu ponazarjanju pravil in tako omogočajo lažjo priučljivost.

Skaza (2003: 35) v razdelku Ločila sprva opredeli njihovo skladijsko in neskladijsko rabo, stičnost ter nestičnost, posebej pa razčleni tudi končna in nekončna ločila. Podaja bistvene značilnosti stave vejice v povedi, ki so poznavalcu pravopisnih pravil rabe vejice v večini samoumevne, zato jih *SP* 2001, ki služi predvsem natančnejšemu proučevanju pravil, v tolikšni meri ne navaja, saj so glede na predvideno raven znanja uporabnika nepotrebna.

Pravopis obsega 165 strani (brez rešitev pravopisnih vaj), od tega razdelek o stavi vejice vključuje enajst strani pravopisnih pravil, štirinajst strani pa Skaza nameni vajam za lažjo priučljivost vejice. Pravil stave vejice ne členuje po paragrafih, a jih obravnava po točkah, in sicer posebej obravnava skladijsko in neskladijsko rabo. *Pravopis* (2003: 43) sprva ponuja zapis vejice v enostavni povedi, kjer se najprej opredeli do rabe v nestavčnih delih. Zapisuje zglede, ki nakazujejo naštevanje, stopnjevalnost, ločnost, protivnost in pojasnjevalnost. Nato doda še

¹¹⁹ *SP* 1899, 1920, 1935, 1950, 1962 in 2001.

¹²⁰ Predvidevamo, da je pravopisni priročnik namenjen predvsem za osnovnošolsko izobraževanje, a le v višjih razredih, še primernejši pa je za srednješolsko izobraževanje.

določili in zglede o rabi vejice, kjer zapis vključuje kraj, datum in uro (*Ljubljana, 10. 3. 2002 – V soboto, 10. marca, bo sestanek društva. – V soboto, 10. 3. 2002, bo sestanek društva. – V soboto, 10. 3. 2002 ob 16.00, bo sestanek društva.*), ter zglede za stolpčno naštevanje enot, ki niso stavki oz. povedi. Obe določili *SP* 2001 (§ 299, 300) vključi k razdelku Posebnosti, a pri slednjem navaja le zapis brez vejic, čeprav dopušča dvojnično rabo, pri prvem določilu pa ob navajanju datuma in ure stavi vejico pred uro (*V nedeljo, 20. maja, ob 17. uri (bo)*), ki jo Skaza opusti. Slednji ob koncu dodaja še zgled najpogostejše rabe (*V nedeljo ob 9. uri bo sestanek društva.*). Tovrstni zglede, ki izhajajo iz uradoválnih besedil, bralcu predstavljajo pomembno izhodišče za ustrezne zapise vejice, saj se v praksi prepogosto pojavljajo pravopisne napake prav v tej funkcijski zvrsti besedil. Skaza (2003: 44) opredeli stavo vejice še pri pristavčnih in nestavčno-stavčnih enakovrednih delih, ki jo *SP* 2001 precej podrobneje razčleni.

Nadalje razčleni še stavo vejice v večstavčni povedi, ki jo *SP* 2001 vključi k razdelku Med nadrednim in odvisnim stavkom. Skaza (2003: 44–45) z zapisom najpogostejših vezniških besed natančneje kot *SP* 2001 (§ 325) predstavi vsa podredja in ob njih zapiše tudi zglede z ustrezno stavo vejice. *SP* 2001 predstavlja vir pravopisnih informacij tistim, ki se že poučeni o jezikoslovnem strokovnem izrazju, zato bi bila dodatna razlaga nepotrebna in nesmiselna. Skaza (2003:45–46) nadalje pri podredjih opredeli še stavo vejice, kadar podredje vključuje:

- odvisni stavek, ki je vrinjen v glavni stavek;
- več odvisnikov v povedi;
- pristavek;
- polstavčni prilastek;
- pastavek.

SP 2001 slednje tri posebej razčleni, jih natančneje določi, zapiše več zgledov, a Skaza z manj zgledi, vendar pregledno izpostavi različne možnosti postavitve omenjenih delov v povedi. Morda bi ob razdelkih lahko dodal tudi razlage

jezikoslovnih izrazov, saj tudi drugod navaja definicije, ki posredno nakazujejo nižjo raven jezikoslovnega znanja bralca/pisca.

Pravopis (Skaza 2003: 47) ponuja tudi določila stave vejice v priredjih, kjer vsako priredje natančneje opredeli, zapiše vezniške besede in ponekod navaja še posebnosti. *SP* 2001 (§ 315–324) skuša podrobno ponazoriti zapis vejice v vsakem priredju posebej, a predvsem z navajanjem različnih zgledov in ne v tolikšni meri z razlago kot v *Pravopisu*. Slednji pri vezalnem priredju izpostavi zgled »brez vezniške besede in z vezniško besedo« ter zgleda z okrajšanim priredjem. Zgledi za okrajšano priredje so v *SP* 2001 (§ 317) navedeni pri nestavčno-stavčnih enakovrednih delih. Skaza (2003: 47) opozarja še na določilo, in sicer na stavo vejice pred vezalnimi vezniki pri vključevanju odvisnika, polstavka ali pristavka v poved.¹²¹

Skaza (2003: 48) slednje določilo vključi tudi k razdelku določil stave vejice za ločno priredje. Sprva navaja zgled brez vezniške besede, nato zapiše zgled z vezniško besedo, hkrati pa predstavi še preostale ustrezne veznike. Zgledi pri okrajšanem ločnem priredju predstavljajo določilo, ki ga *SP* 2001 (§ 319) vključi k nestavčno-stavčnim enakovrednim delom. Skaza (2003: 49) natančneje opredeli tudi rabo vejice pri protivnem, vzročnem, posledičnem/sklepalnem, pojasnjevalnem in stopnjevalnem priredju, pri katerih ob razlagi in nekaj zgledih dodaja še seznam ustreznih veznikov. Posebnosti pravil stave vejice pri omenjenih priredjih¹²² pa predstavljajo zgledi z vrinjenimi stavki, kjer Skaza stavi vejico za drugim delom dvodelnega pomišljaja. V oklepaju poudarja, da stava vejice ni nujna, kar nakazuje na dvojnično rabo. *SP* 2001 k določilom stave vejice tovrstnih zgledov ne vključuje, a navaja dvojnično rabo vejice za drugim delom dvodelnega pomišljaja pri pravilih rabe dvodelnega pomišljaja (§ 392).¹²³

¹²¹ Skaza (2003: 47) določilo enakovredno vključi k ostalim določilom, *SP* 2001 (§ 321) pa ga vključi k razdelku Pomni.

¹²² Pri protivnem, vzročnem, posledičnem/sklepalnem, pojasnjevalnem in stopnjevalnem priredju.

¹²³ *SP* 2001 (§ 390–392) prvi omenja dvodelni pomišljaj.

Skaza (2003: 50) nadalje utemeljuje rabo vejice pri polstavku, kjer najprej opredeli definicijo polstavka, nato pa zapiše zgled deležijskih polstavkov z različno postavitvijo v povedi, na katere za razliko od *SP* 2001 z razlago posebej opozori. Razčleni še stavo vejice pri polstavčnih prilastkih, samostalniških polstavkih in nedoločniških polstavkih. Pri prvem posebej omenja deležniški in pridevniški polstavek ter podobno kot *SP* 2001, a s preprostejšo razlago in enostavnejšimi zgledi utemeljuje določilo. Skaza (2003: 51) nedoločniške polstavke natančneje razčleni ter označi ustreznost stave vejice pri zgledih.¹²⁴ *SP* 2001 (§ 337) ne ponuja subjektivne utemeljitve, dopušča pa dvojnično rabo vejice.

Skaza (2003: 51–52) po *SP* 2001 (§ 338–347) povzema določila o stavi vejice pri izpostavkih, dostavkih in pastavkih, a jih poenostavi in prilagodi ciljnemu bralcu. Sprva pojasnjuje jezikoslovno izrazje, nato pa zapiše enostavnejše zgled. Pri pastavkih, natančneje pri členkih enako kot *SP* 2001 (§ 346–347) opozarja na stilni poudarek izrazov in zato dopušča dvojnično rabo vejice.

Skaza (2003: 52) k skladijski rabi vejice vključi še stavo vejice v premem govoru, kjer najprej opredeli jezikoslovno izrazje, nato pa z zgledi nazorno prikaže stavo vejice. *SP* 2001 (§ 473) zapis vejice navaja ločeno od pravil stave vejice, in sicer ločila pri premem govoru razčleni ob koncu pravil vseh ločil.

Po zgledu *SP* 2001 (§ 349–352) tudi Skaza nazadnje vključi še razdelek o neskladijski rabi vejice, kjer opredeli določila stave vejice »kot znamenje med celim številom in decimalkami« in za označevanje milijonic. Skaza določa še pravilo rabe vejice pri navajanju literature, kar *SP* ne podaja. Predvidevamo, da zaradi različnih možnosti ustreznega navajanja literature sestavljavci *SP* 2001 namenoma niso določili pravila stave vejice. S tem so morda skušali spodbuditi ciljnega bralca k spoznavanju in raziskovanju dodatne strokovne literature, ki bi obširno in natančno ponujala več različnih, a ustreznih možnosti za navajanje.

¹²⁴ V razpredelnici ob razlagi zapiše zgled, kjer ustreznost stave vejice oceni z izrazoma »dobro« in »slabo«.

Skaza (2003: 53) ob koncu utemeljuje še rabo vejice pri pozdravih in podpisih, ki pa je opredeljena le z enim zgledom in je tako »preohlapno« zastavljena, da bi se lahko ciljni bralci pri pisanju ustrezno odločali o rabi vejice.

Pravopisna priročnika, ki sta izšla po zgledu dveh pomembnejših pravopisov (*SP* 1962 in 2001), ponujata pester nabor pravopisnih pravil stave vejice, ki se le malokrat razlikujejo od pravil predhodnih pravopisnih priročnikov.¹²⁵ Obe deli sta vsebinsko in težavnostno prilagojeni ciljnemu uporabniku. *Mali slovenski pravopis* Stanka Bunca (1977) predstavlja pravopisna pravila stave vejice na precej podoben način, a v nekoliko skrajšani obliki. Ob primerjavi s *SP* 1962 se pojavlja tudi opustitev dvojnične rabe, kar pripomore k jezikovni normi, sicer pa so opazne le manjše razlike oz. dopolnitve v določilih, kjer gre večkrat le za natančnejšo razlago, saj avtor skuša pravopisna pravila približati ciljnemu uporabniku. Predvsem *Pravopis* Jožeta Skaze je namenjen tistim, ki se normativnih določil rabe vejice skušajo šele priučiti in ne le izboljšati oz. nadgraditi. Tako pravopisni priročnik ob poenostavljenih določilih vključuje tudi razlage jezikoslovnega izrazja, kar pripomore k lažjemu razumevanju in hitrejši priučljivosti pravopisnih pravil. Avtor uporabniku s tem hkrati olajša tudi raziskovanje, saj bi drugače moral bralec poiskati razlago strokovnega izrazja v drugih jezikoslovnih priročnikih. Da je pravopisni priročnik še prijaznejši za uporabo, Skaza namesto slovarskega dela v priročnik vključi pravopisne vaje z rešitvami. K pravilom stave vejice je dodan še nabor aktualnih zgledov, ki uporabniku pri reševanju vaj nudijo možnost ustrežnejše primerjave. Pravila stave vejice v *Pravopisu* (2003) so pregledno in skrbno zapisana, ponekod celo natančneje utemeljena kot pravila rabe vejice v *SP* 2001. A vendar ne govorimo o pomanjkljivosti *SP* 2001, saj bi glede na ciljnega raziskovalca bila tovrstna razlaga nepotrebna in zatorej nesmiselna.

¹²⁵ *SP* 1962 in 2001.

5 SKLEP

V diplomskem delu so obravnavana normativna določila rabe vejice v šestih pomembnejših izdajah slovenskega pravopisa, in sicer v *Slovenskem pravopisu* Frana Levca (1899), v *Slovenskem pravopisu* Antona Breznika (1920), v *Slovenskem pravopisu* Antona Breznika in Frana Ramovša (1935), v *Slovenskem pravopisu* Inštituta za slovenski jezik in Zavoda za kulturo slovenskega jezika (1950) ter v *Slovenskih pravopisih* (1962 in 2001) Pravopisne komisije Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

Predvidevali smo, da so se z vsako novejšo izdajo slovenskega pravopisa pravila rabe vejice dopolnjevala ali pa so bila po potrebi ustrezno popravljena. Sicer smo v splošnem ugotovili, da so bila pravila sprva bolj enoznačna, a kasneje razširjena na dodatne člene, morebitne posebnosti in opombe. Kljub temu so bila nekatera pravopisna pravila stave vejice v zgodnejših izdajah slovenskih pravopisov že podrobno in natančno zastavljena. Nekatera pravila so bila v času jezikovnega razvoja odstranjena ali pa se sestavljavci do njih niso opredelili. Vendar pa je vsak pravopis kot jezikovni priročnik pripomogel k razvoju pravopisnih zmožnosti jezika, k ustreznejši in utemeljeni stavi vejice.

Že Levec (1899: § 698, 702, 703) dosledno navede stavo vejice pri medmetih, zvalnikih in vzklikih. Dodelano določilo kasneje delno ali v celoti povzemajo tudi v ostalih pravopisnih naslednikih, še posebej pa je potrebno izpostaviti *SP* 2001, ki stavo vejice določa enako kot *SP* 1899. Levec (1899: § 701) navaja tudi pravilo zapisa vejice pred besedami in kraticami, ki napovedujejo naštevanje (*kakor, in sicer, in to, npr.*), ki pa ga v *SP* 2001 ne zasledimo. Na pomanjkljivost *SP* 2001 opozarja tudi Dobrovoljc (2004: 198).

Breznik (1920: 21) nato natančno opredeli rabo vejice pri pristavkih, ki predstavlja del pravopisne norme še danes, a *SP* 2001 natančneje in dosledneje določa stavo. Breznik (1920: 25) edini nasprotuje rabi vejice pri »prislovnih ali povednih določilih« v primerih, kjer stilni poudarek vpliva na postavitev vejice v povedi. Nadalje Breznik-Ramovšev pravopis (1935: XXI) ponuja novo

zastavljeno pravilo rabe vejice pri zaporednem zapisu dveh podrednih veznikov (ali členka in veznika). Sicer je pravilo drugače zastavljeno od današnjega v *SP* 2001, a vseeno določa zametek pravila. *SP* 2001 (§ 327) ob določilu ponuja dvojnično rabo, kar ne koristi jezikovni normi, saj uporabniki pravopisa prevečkrat omahujejo med rabama. Breznik-Ramovšev *SP* (1935: XXIV) pri rabi ostalih ločil drugače navaja zapis vejice v premem govoru, kot je določen danes. Le Levec (1899: § 715) ustrezno določi rabo pred drugim narekovanjem dobesednega navedka, v kolikor ni naveden ob koncu povedi, saj določilo sovpada z določilom iz *SP* 2001.

Prav tako smo zasledili pravopisni pomanjkljivosti pri *SP* 1950 (§ 68, 2) in *SP* 1962 (§ 89, 2), ki neustrezno nasprotujeta zapisu vejice pri desnem prilastku oz. desnem pristavku. Sicer pa sta si pravopisa glede pravopisne vsebine stave vejice precej podobna, oba dosledno in natančno podajata pravila, ki jih še pogosteje razčlenjujeta kot predhodni pravopisi. Sestavljavci so pri obeh nekatera pravila o rabi vejice dodali tudi h geselskim člankom v slovarskem delu. Skrajšana pravila so vključili pred nekaterimi zgledi oz. geselskimi stavki in s tem skušali bralcu še bolj približati pravila stave vejice.

Tako *SP* 1950 (§ 69, 5) kot *SP* 1962 (§ 90, Pomni) podrobno predstavljata rabo vejice pri zaporedju več kot enega veznika, in sicer prva poimenujeta sestavljene veznike z enotnim pomenom. Že prvi vpogled v pravopisna pravila *SP* 1950 in *SP* 1962 uporabniku prikaže pregledno in dosledno navajanje pravil stave vejice ne le v paragrafih, temveč tudi v točkah s številnimi ponazoritvenimi zgledi. *SP* 1962 na novo uvaja razdelek Pomni, uvede določilo rabe vejice pred drugim pomišljajem,¹²⁶ ne izpostavlja pa skladske in neskladske rabe vejice, kar prvi pregledno razčleni *SP* 2001. Slednji dodaja k določilom tudi razdelek Posebnosti, kjer večkrat opozarja na dvojnično rabo. *SP* 1962 v primerjavi s *SP* 2001 ob pravopisnih določilih le redko navaja formulacije (*lahko opuščamo, redko, pogosteje, se lahko piše*), slednji pa se zapisov vse večkrat poslužuje ter s tem nakazuje na največjo pravopisno neenoznačnost. Dvojnična raba uporabnike

¹²⁶ *SP* 2001 (§ 390) prvi pomišljaj iz dveh delov poimenuje »dvodelni pomišljaj«.

pravopisa bega, zato bi bilo potrebno tovrstna določila posodobiti in ovreči dvome zapisa vejice.

Spletni forumi z jezikoslovno vsebino izpostavljajo aktualna pereča vprašanja rabe vejice prav pri pravilih z dvojnično rabo. Sem sodijo določila rabe vejice pri pristavku oz. prilastku, ki pisca begajo in vodijo k neustreznim zapisom. Pereča vprašanja so vezana tudi na stavo vejice pri večbesednih veznikih, a večina kritikov zagovarja natančno določena pravopisna pravila, piscem s težavami v zapisu pa svetujejo podrobnejše preučevanje pravopisnih pravil in poznavanje strokovnega izrazja, ki je ključno za raziskovanje pravil stave vejice.

Nadalje smo deloma ustrezno predvidevali, da je ponazoril rabe vejice v mlajših pravopisih vedno več, hkrati pa so sestavljavci pravopisov povečini v novejše izdaje vključevali tudi aktualnejše zglede rabe. Sprva v Levčevem pravopisu zasledimo ponazoritvene zglede predvsem iz obsežnega literarnega kanona. Pri Breznikovem *SP* (1920) pa je zanimiva še navedba zglede iz Škrabčevega dela. Zgledi so za čas izida vsakega pravopisa aktualni, v kolikor pravopisna pravila vključujejo zglede sestavljavčevih književnih sodobnikov. Tako lahko v pravopisih zasledimo verze iz Prešernovega opusa, med drugim pa tudi navedke iz literarnih del O. Župančiča, S. Gregorčiča, S. Jenka, V. Vodnika, F. Detele, F. S. Finžgarja, F. Milčinskega, F. Levstika, I. Cankarja, J. Stritarja in drugih. Zgledi iz literarnega kanona posredno služijo tudi povezovanju literature in jezikoslovja.

Z vsakim nadaljnjim pravopisnim priročnikom je zgledov ob določitih več, med njimi pa jih je manj iz literarnega kanona, manj je tudi pregovorov, rekov, a več iz vsakdanjega izrazoslovja. Z navajanjem zgledov iz starejših, torej nesodobnih literarnih del sestavljavci nakazujejo, da je funkcionalnost večkrat pomembnejša od aktualnosti. Da bi bili nekateri zgledi vsaj delno aktualizirani, jih sestavljavci večkrat slogovno posodablajo, vsebinsko pa ostajajo nespremenjeni. Za lažjo priučljivost bi lahko ob pravopisnih pravilih navajali zglede tudi iz publicističnih, uradovnih in oglaševalskih besedil, saj lahko pogosto zasledimo neustrezno rabo vejice prav v javnih besedilih. Tudi Lenarčič (2004: 442) poudarja, da so vplivni

slovenski mediji »valilnice napak«, saj se ponekod vsak dan srečujemo z rabo jezika na precej nizki ravni.

Velikokrat napačno rabo vejice zasledimo v oglaševalskih besedilih, kjer si v sloganih niti ne prizadevajo zapisovati ločil, pravopisne pomanjkljivosti pa se vedno bolj pojavljajo tudi v uradovanih besedilih, kjer imajo pisci težave npr. že pri rabi vejice za nagovorom ali ob koncu besedila pri pozdravu. Sicer pa so tovrstna pravopisna pravila stave vejice v *SP* 2001 prepovršna, da bi lahko natančneje govorili o normativnosti določila. Jezikovni normi ne koristi niti dvojnična raba vejice pri določenih pravopisnih pravilih (npr. pri pristavku oz. prilastku), saj kljub vestnosti pri rabi pravil uporabnik pravopisa velikokrat težko oceni ustrezno rabo vejice.

Nadalje pa smo ustrezno predvidevali, da je bilo kritik in polemik po izidu vedno manj ali pa so bile te skope in osredotočene na drobce v pravilih rabe vejice. Tudi Korošec (2003) se v razpravi ukvarja le z drobci pravopisnih pravil, večkrat ga zmotijo le ponazoritveni zgledi, ki bodisi ustrezno ne ponazarjajo pravopisnega pravila bodisi so napačno navedeni. Korošec predlaga več manjših popravkov in izboljšav, večkrat subjektivno naravnanih. Pri slednjih predlaga uvedbo jezikoslovnih izrazov *levosmerna* in *desnosmerna vejica*, saj omogočata lažjo orientacijo rabe vejice v povedi. Dobrovoljc (2004) pa kronološko opredeli razvoj rabe vejice, pri tem navaja več kritikov, ki so vplivali na obravnavo vejice v mlajših pravopisih, večkrat povzema tudi po V. Majdiču. Kritike starejših pravopisov vključujejo celotne segmente pravil in zahtevajo njihove celostne preureditve, kritike mlajših pravopisov pa predlagajo le skromnejše popravke in izboljšave pravil zapisa vejice.

Da so v diplomskem delu obravnavane izdaje slovenskih pravopisov res najpomembnejše, nakazujejo tudi ostali pravopisni priročniki, ki pravila stave vejice povzemajo prav po teh pravopisnih predhodnikih. Izbrali smo dve jezikoslovni deli, in sicer *Mali slovenski pravopis* Staneta Bunca (1977) in *Pravopis* Jožeta Skaze (2003). Prvi normativna določila povzema po *SP* 1962, jih podobno navaja, le ponekod so opazne manjše razlike oz. dopolnitve v določilih,

kjer gre večkrat le za podrobnejšo razlago, saj skuša avtor pravila le približati ciljnemu uporabniku. Slednji prav tako ob pravilih navaja natančnejše razlage strokovnega izrazja, a v pravopisni del po *SP* 2001 vključi poenostavljena pravila rabe vejice ter namesto slovarskega dela vključi vaje z rešitvami za še lažjo priučljivost pravil.

6 VIRI IN LITERATURA

VIRI

Anton BREZNIK, 1920: *Slovenski pravopis*. Pridobljeno: 3. 3. 2013. Dostopno na: <http://www.trojina.org/pravopisi/ebooks/pravopis1920/pravopis1920.html>

Anton BREZNIK, Fran RAMOVŠ, 1935: *Slovenski pravopis*. Pridobljeno: 3. 3. 2013 Dostopno na:
<http://www.trojina.org/pravopisi/ebooks/pravopis1935/pravopis1935.html>

Stanko BUNC, 1977: *Mali slovenski pravopis*. Maribor: Založba Obzorja.

Fran LEVEC, 1899: *Slovenski pravopis*. Pridobljeno: 27. 2. 2013. Dostopno na: <http://www.trojina.org/pravopisi/ebooks/pravopis1899/pravopis1899.html>

Načrt pravil za novi slovenski pravopis, 1981. Ljubljana: SAZU – Državna založba Slovenije.

Jože SKAZA, 2003: *Pravopis: priročnik z vajami*. Ljubljana: Jutro.

Slovar slovenskega knjižnega jezika. Dostopno na: <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html>

Slovenski pravopis, 1950. Pridobljeno: 3. 3. 2013. Dostopno na: <http://www.trojina.org/pravopisi/ebooks/pravopis1950/pravopis1950.html>

Slovenski pravopis, 1962. Pridobljeno: 3. 3. 2013. Dostopno na: <http://www.trojina.org/pravopisi/ebooks/pravopis1962/pravopis1962.html>

Slovenski pravopis: 1 Pravila, 1997. Ljubljana: SAZU in DZS.

Slovenski pravopis, 2001. Pridobljeno: 3. 3. 2013. Dostopno na: http://bos.zrc-sazu.si/c/sp/sp2001_pravila.pdf

LITERATURA

Špela ARHAR HOLDT et al., 2012: *Pravopisna stikanja: Razprave o pravopisnih vprašanjih*. Ljubljana: Založba ZRC.

Ljudmila BOKAL, 2000: Leksikografska obravnava prvega slovenskega pravopisa (Fran Levec, 1899). *Jezikoslovni zapiski*, letnik 6. 15–26. Pridobljeno: 14. 4. 2013 Dostopno na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-5TY8OQ2P/?query=%27keywords%3dleksikografska+obrnava%27&pageSize=20>

Helena DOBROVOLJC, 2004: *Pravopisje na Slovenskem*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

– –, 2010: *Slovenski pravopisni priročniki. Zgodovinski pregled s komentarjem*. Pridobljeno: 15. 3. 2013. Dostopno na: <http://www.pravopis.si/Zgodovina/tabid/82/Default.aspx>

Helena DOBROVOLJC, Nataša JAKOP, 2011: *Sodobni pravopisni priročnik med normo in predpisom*. Ljubljana: Založba ZRC.

Alenka GLOŽANČEV, 1997: Kratek pregled slovenskega pravopisja od konca devetnajstega stoletja do danes. *Jezikoslovni zapiski*, letnik 3. 85–104. Pridobljeno: 15. 3. 2013. Dostopno na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-725W8QGO>

Anton JANEŽIČ, 1857: *Slovenska slovnica*. Pridobljeno: 15. 4. 2013. Dostopno na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-IV1MUA7Q/?query=%27keywords%3dslovnica%27&pageSize=25>

Marko JESENŠEK, 2008–2009: Trubarjeva in Kuzmičeva različica slovenskega knjižnega jezika. *Slavistična revija*, letnik 56, 57, številka 4, 1. 201, 207.

Pridobljeno: 24. 4. 2013. Dostopno na:

<http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-FZEVRTLS/?query=%27keywords%3djesen%C5%A1ek+trubarjeva%27&pageSize=25>

Marko JESENŠEK, 2013: *Poglavja iz zgodovine prekmurskega knjižnega jezika*.

Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta.

Monika KALIN GOLOB, 2001: *Jezikovne reže*. Ljubljana: GV revije.

– –, 2003: *Jezikovne reže 2: [61 komentarjev o slovenščini v (pravni) praksi]*.

Ljubljana: GV revije.

Marta KOCJAN - BARLE, 1999: *Abeceda pravopisa: preglednice, vaje, rešitve*.

Ljubljana: DZS.

Tomo KOROŠEC, 2003: K pravilom za skladijsko vejico v Slovenskem pravopisu 2001. *Slavistična revija*, letnik 51, številka 2. 247–266. Pridobljeno: 24.

3. 2013. Dostopno na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-2ERGR23R/?query=%27contributor%3dKoro%C5%A1ec%2c+Tomo%27&pageSize=25&relation=Slavisti%C4%8Dna+revija>

Branka LAZAR, 1996: Posebnosti Škrabčevega oblikoslovja samostalnikov (Ob Valjavčevem »Prinosu«). *Škrabčeva misel II: zbornik s simpozija '96*.

Pridobljeno: 18. 3. 2013. Dostopno na: <http://www.samostan-kostanjevica.si/SM%20%20-%20Prispevki.htm>

Simon LENARČIČ, 2004: *Popravopis: kaj je narobe in kaj manjka v novem Slovenskem pravopisu?* Ljubljana: [samožal.] S. Lenarčič.

Franc LANKO MARUŠIČ et al., 2001: *ŠUSS: študentska skrb za slovenščino*.

Ljubljana: Študentska založba, 2001.

Viktor MAJDIČ, 1982/83: Na rob Načrtu pravil za novi slovenski pravopis. *Jezik in slovstvo*, letnik 28, številka 6. 190–200. Pridobljeno: 3. 4. 2013. Dostopno na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-TN5ZP9YJ/?query=%27keywords%3dna+rob+na%C4%8Drtu+pravil%27&pageSize=25>

– –, 2003: *Pogledi na jezik: razprave in članki o slovenskem jeziku*. Ljubljana: Debora.

Marta PAVLIN, 2010: *Kako naj napišem: Priročnik za pisno sporočanje*. Ljubljana: Založba Jutro.

Pleteršnikov Slovensko-nemški slovar (2010). Spletna izdaja. Pridobljeno: 17. 5. 2013. Dostopno na: <http://bos.zrc-sazu.si/c/PL/neva.exe?name=pl&expression=iglica&hs=1>

Jože SKAZA, 1994: *Pravopis: priročnik z vajami*. Ljubljana: Jutro.

– –, 2003: *Pravopis: priročnik z vajami*. Ljubljana: Jutro.

– –, 2004: *Žepni pravopis za vsakdanjo rabo: pravopisna pravila, slogovni in pravopisni zgledi*. Ljubljana: Jutro.

– –, 2006: *Žepni pravopis za vsakdanjo rabo: pravopisna pravila, slogovni in pravopisni zgledi*. Ljubljana: Jutro.

– –, 2011: *Pravopis: priročnik z vajami*. Ljubljana: Jutro.

– –, 2011: *Žepni pravopis za vsakdanjo rabo: pravopisna pravila, slogovni in pravopisni zgledi*. Ljubljana: Jutro.

Jakob SKET, Anton JANEŽIČ (1894): *A. Janežičeva slovenska slovnica*.

Pridobljeno: 10. 5. 2013. Dostopno na:

[http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-](http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-SBWEX4J4/?query=%27keywords%3djane%C5%BEi%C4%8D+sket%27&pageSize=25)

[SBWEX4J4/?query=%27keywords%3djane%C5%BEi%C4%8D+sket%27&pageSize=25](http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-SBWEX4J4/?query=%27keywords%3djane%C5%BEi%C4%8D+sket%27&pageSize=25)

Jakob ŠOLAR (1957/58): Beseda o vejici. *Jezik in slovstvo*, letnik 3, številka 2. 21–27. Pridobljeno: 25. 5. 2013. Dostopno na:

<http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-VBIVJH7A/?query=%27keywords%3dvejica%27&pageSize=25>

Jože TOPORIŠIČ, 1987: *Portreti, razgledi, presoje: K zgodovini slovenskega jezikoslovja ob 400-letnici Trubarjeve smrti*. Ljubljana: Založba Obzorja.

– –, 1991: Breznik-Ramovšev Slovenski pravopis. *Slavistična revija*, letnik 39, številka 1. 115–126. Pridobljeno: 26. 4. 2013. Dostopno na:

<http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-AYQ7VYWQ/?query=%27keywords%3dbreznik+ramov%C5%A1%27&pageSize=25>

– –, 1992: *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

– –, 2000: *Slovenska slovnica*. Maribor: Založba Obzorja.

– –, 2004: *Slovenska slovnica*. Maribor: Založba Obzorja.

– –, 2006: *Besedjeslovne razprave*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

– –, 2007: *Jezikovni pogovori iz Sedem dni*. Maribor: Založba Pivec.

– –, 2011: *Intervjuji in polemike*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Petra UVERA, 2004: *Normativnost nosilnih izdaj slovenskega pravopisa*.

Diplomsko delo. Maribor: Pedagoška fakulteta.

Tina VEROVNIK, 2004: Norma knjižne slovenščine med kodifikacijo in jezikovno rabo v obdobju 1950–2001. *Družboslovne razprave*, vol. XX, številka 46/47. 241–258. Pridobljeno: 26. 4. 2013. Dostopno na:

<http://druzboslovnerazprave.org/clanek/pdf/2004/46-47/12/>

Asja VIDEČNIK, 2008: *Pravopis v malem*. Ljubljana: ŠOU.

Živa ŽIBERT, 2006: *Slovenska vejica: balast ali skladišna nujnost slovenskega knjižnega jezika?* Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

SEKUNDARNI VIRI

Anton AŠKERC, 1890: Atila in slovenska kraljica. *Pripovedne pesmi*.

Pridobljeno: 14. 5. 2013. Dostopno na:

[http://sl.wikisource.org/wiki/Pripovedne_pesmi - Atila_in_slovenska_kraljica](http://sl.wikisource.org/wiki/Pripovedne_pesmi_-_Atila_in_slovenska_kraljica)

Anton AŠKERC, 1890: Brodnik. *Pripovedne pesmi*. Pridobljeno: 14. 5. 2013.

Dostopno na: http://sl.wikisource.org/wiki/Pripovedne_pesmi

Anton AŠKERC, 1890: *Mejnik*. Pridobljeno: 14. 5. 2013. Dostopno na:

<http://poezija.pksola.si/index.php/a-topmenu-30/83-anton-akerc>

Ivan CANKAR, 1914: Črtice; Sošolec Tone. *Dom in svet, letnik 27, številka 5*.

Pridobljeno: 15. 5. 2013. Dostopno na:

[http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-](http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-L6Y6RD0M/?query='keywords%3DCankar'&pageSize=25&fyear=1914)

[L6Y6RD0M/?query='keywords%3DCankar'&pageSize=25&fyear=1914](http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-L6Y6RD0M/?query='keywords%3DCankar'&pageSize=25&fyear=1914)

Ivan CANKAR, 1904: *Hiša Marije Pomočnice*. Pridobljeno: 21. 5. 2103.

Dostopno na: <http://lit.ijs.si/hisamari.html>

Ivan CANKAR: *Iz moje samotne, grenke mladosti*. Pridobljeno: 21. 5. 2103.

Dostopno na: <http://poezija.pksola.si/index.php/c-topmenu-58/73-ivan-cankar>

Ivan CANKAR, 1904: *Martin Kačur*. Pridobljeno: 15. 5. 2013. Dostopno na:

http://sl.wikisource.org/wiki/Martin_Ka%C4%8Dur

Ivan CANKAR, 1906: *Poslednji dnevi Štefana Poljanca*. Pridobljeno: 15. 5. 2013.

Dostopno na: <http://nl.ijs.si/imp/wikivir/dl/WIKI00319-1906.html>

Ivan CANKAR, 1911: *Troje povesti: Zgodba o dveh mladih ljudeh*. Pridobljeno:

17. 5. 2013. Dostopno na: <http://lit.ijs.si/troje1.html>

Ivan CANKAR, 1910: Večerne sence. *Sončeve pozitivke*. Pridobljeno: 15. 5. 2013. Dostopno na: <http://www.pozitivke.net/article.php/Sence-Korak-Strah-Ivan-Cankar-Crtice>

Ivan CANKAR, 1909: *Za križem*. Pridobljeno: 15. 5. 2013. Dostopno na: http://sl.wikisource.org/wiki/Za_kri%C5%BEem

Fran DETELA, 1882: *Malo življenje*. Pridobljeno: 19. 5. 2013. Dostopno na: http://sl.wikisource.org/wiki/Malo_%C5%BEivljenje

Fran DETELA, 1915: *Trojka*. Pridobljeno: 19. 5. 2013. Dostopno na: <http://nl.ijs.si/imp/wikivir/dl/WIKI00278-1897.html>

Evangelij po Luku 15: Prilika o izgubljeni ovci. *Biblija.net – Sveto pismo na internetu*. Pridobljeno: 14. 5. 2013. Dostopno na: <http://www.biblija.net/odlomki.php?dan=10&zbirka=0&kaj=7>

Cvetko GOLAR: O kresu. *VAL na letnem v Ljubljani*. Pridobljeno: 20. 5. 2013. Dostopno na: http://www.astrum.si/events.php?event_id=79112UMO

Alojz GRADNIK, 1943: Bog in umetnik. *Brat Francišek*. Letnik XIX, številka 4. Pridobljeno: 20. 5. 2013. Dostopno na: http://www.franciskani.si/zbf/revija_BF/BF-4-2009.pdf

Simon GREGORČIČ, 1882: *Črni trn*. Pridobljeno: 20. 5. 2013. Dostopno na: http://sl.wikisource.org/wiki/%C4%8Crni_trn

Simon GREGORČIČ: Oj z bogom, ti planinski svet. *Pesmi*. Pridobljeno: 18. 5. 2013. Dostopno na: <http://lit.ijs.si/gregorci.html>

Simon GREGORČIČ: Oljki. *Pesmi*. Pridobljeno: 20. 5. 2103. Dostopno na: <http://lit.ijs.si/gregorci.html>

Simon GREGORČIČ: *Romarica*. Pridobljeno: 14. 5. 2013. Dostopno na: <http://sl.wikisource.org/wiki/Romarica>

- Simon GREGORČIČ, 1879: *Soči*. Pridobljeno: 20. 5. 2013. Dostopno na: <http://www.simongregorcic.si/pesmi/soci/>
- Simon GREGORČIČ: Ujetega ptiča tožba. *Pesmi*. Pridobljeno: 14. 5. 2013. Dostopno na: <http://lit.ijs.si/gregorci.html>
- Simon GREGORČIČ: *Veseli pastir*. Pridobljeno: 14. 5. 2013. Dostopno na: <http://www.simongregorcic.si/pesmi/veseli-pastir>
- Simon GREGORČIČ: V mraku. *Pesmi*. Pridobljeno: 14. 5. 2013. Dostopno na: <http://lit.ijs.si/gregorci.html>
- Simon GREGORČIČ: V pepelnični noči. *Sončeve pozitivke*. Pridobljeno: 18. 5. 2013. Dostopno na: <http://www.pozitivke.net/article.php?story=NasiljeCerkevZvonovi&query=duhovn>
- Simon JENKO: *Naprej, zastava slave!* Pridobljeno: 17. 5. 2013. Dostopno na: http://sl.wikipedia.org/wiki/Naprej_zastava_slave
- Simon JENKO, 1865: Trojno gorjé. *Pesmi*. Pridobljeno: 16. 5. 2013. Dostopno na: [http://sl.wikisource.org/wiki/Pesmi_\(Simon_Jenko\)](http://sl.wikisource.org/wiki/Pesmi_(Simon_Jenko))
- Josip JURČIČ, 1866: *Deseti brat*. Pridobljeno: 19. 5. 2013. Dostopno na: http://www.e-knjiga.si/vec_o_knjigi_list.php?recordID=28
- Filip KALAN, 1946: O starih in novih poteh. *Novi svet*. Številka 8. Pridobljeno: 20. 5. 2013. Dostopno na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-FC39BEKM/?query=%27keywords%3do+starih+in+novih+poteh%27&pageSize=25>
- Fran KOCBEK, 1887: *Pregovori, prilike in reki*. Ljubljana: Klein in Kovač.

Kajetan KOVIČ, 1998: Dialog z Župančičem. *Sodobnost*. Letnik 46, številka 6/7. Pridobljeno: 17. 5. 2013 Dostopno na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-7HO3EOYF/?query=%27keywords%3dkajetan+kovi%C4%8D+dialog+z+%C5%BEupan%C4%8Di%C4%8Dem%27&pageSize=25>

Fran LEVSTIK: Jútro. *Pesni*. Pridobljeno: 14. 5. 2013. Dostopno na: [http://sl.wikisource.org/wiki/Pesni_\(Levstik\)](http://sl.wikisource.org/wiki/Pesni_(Levstik))

Fran LEVSTIK, 1858: *Martin Krpan z Vrha*. Pridobljeno: 14. 5. 2013. Dostopno na: <http://lit.ijs.si/martinkr.html>

Majda MERŠE, 2009: *Slovenski knjižni jezik 16. stoletja: razprave o oblikoslovju, besedotvorju, glasoslovju in pravopisu*. Pridobljeno: 17. 5. 2013. Dostopno na: <http://books.google.si/books?id=zRHfqcaCQ5sC&printsec=frontcover&dq=slovenski+knji%C5%BEni+jezik+16.+stoletja+majda+mer%C5%A1e&hl=sl&sa=X&ei=Lr28UYSYBoeg4gStlYCADw&ved=0CC8Q6AEwAA>

Fran MILČINSKI, 1948: *Jurko je iskal strahu*. Pridobljeno: 15. 5. 2013. Dostopno na: http://sl.wikisource.org/wiki/Jurko_je_iskal_strahu

Fran MILČINSKI, 1922: *Sojenice in cigan*. Pridobljeno: 15. 5. 2013. Dostopno na: http://sl.wikisource.org/wiki/Sojenice_in_cigan

Fran MILČINSKI: *Zlata hruška*. Pridobljeno: 15. 5. 2013. Dostopno na: http://sl.wikisource.org/wiki/Zlata_hru%C5%A1ka

Plinij MLAJŠI: *Pisma*. Pridobljeno: 20. 5. 2013. Dostopno na: http://www.dijaski.net/slovenscina/testi-knjizevnost.html?r=slo_tsk_plinij_mlajsi_pisma_01__delovni_list.pdf

Pleteršnikov Slovensko-nemški slovar (2010). Spletna izdaja. Pridobljeno: 17. 5. 2013 Dostopno na: <http://bos.zrc-sazu.si/c/PL/neva.exe?name=pl&expression=iglica&hs=1>

Ivan PREGLELJ (1926): Osmero pesmi (Idila). *Dom in svet*, letnik 39, številka 1. Pridobljeno: 18. 5. 2013. Dostopno na:

<http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-ISTGH25H/?query=%27keywords%3dDom+in+svet+39%2c++1%27&pageSize=25>

France PREŠEREN, 1846: Kam? *Poezije*. Pridobljeno: 20. 5. 2103. Dostopno na: <http://lit.ijs.si/preseren.html> - 06

France PREŠEREN, 1846: Krst pri Savici. *Poezije*. Pridobljeno: 14. 5. 2013. Dostopno na: <http://lit.ijs.si/preseren.html> - 104

France PREŠEREN, 1846: Nova pisarija. *Poezije*. Pridobljeno: 14. 5. 2013. Dostopno na: <http://lit.ijs.si/preseren.html> - 37

France PREŠEREN, 1846: Povodni mož. *Poezije*. Pridobljeno: 14. 5. 2013. Dostopno na: <http://lit.ijs.si/preseren.html> - 28

France PREŠEREN, 1846: Sem dolgo upal in se bal. *Poezije*. Pridobljeno: 20. 5. 2013. Dostopno na: <http://lit.ijs.si/preseren.html> - 01

France PREŠEREN, 1846: Sonetje nesreče. *Poezije*. Pridobljeno: 14. 5. 2013. Dostopno na: <http://lit.ijs.si/preseren.html> - 96

France PREŠEREN, 1846: Sonetni venec. *Poezije*. Pridobljeno: 21. 5. 2013. Dostopno na: <http://lit.ijs.si/preseren.html> - 79

France PREŠEREN, 1846: Strunam. *Poezije*. Pridobljeno: 14. 5. 2013. Dostopno na: <http://lit.ijs.si/preseren.html> - 02

France PREŠEREN, 1846: Ukazi. *Poezije*. Pridobljeno: 17. 5. 2013. Dostopno na: <http://lit.ijs.si/preseren.html> - 07

France PREŠEREN, 1846: Zdravljica. *Poezije*. Pridobljeno: 20. 5. 2103. Dostopno na: <http://lit.ijs.si/preseren.html> - 13

France PREŠEREN, 1846: Ženska zvestoba. *Poezije*. Pridobljeno: 14. 5. 2013.

Dostopno na: <http://lit.ijs.si/preseren.html> - 32

Fran SALEŠKI FINŽGAR, 1944: *Makalonca*. Pridobljeno: 20. 5. 2013. Dostopno

na:

<http://sciget.com/Predogled/3985/5477d05a7e4edd653d6e916dd9f76b0b87a7fcb8>

Fran SALEŠKI FINŽGAR, 1967: *Na petelina*. Pridobljeno: 20. 5. 2103. Dostopno

na:

<http://sciget.com/Predogled/3985/1a4bf9abfba8c7122e4123f8269245dcfe5b6c0e>

Slovenec: političen list za slovenski narod, 1915. Letnik 43, številka 263.

Pridobljeno: 14. 5. 2013. Dostopno na:

<http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC->

[3RUZP6AA/?query=%27keywords%3dslovenec+17.+11.+1915%27&pageSize=25](http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-3RUZP6AA/?query=%27keywords%3dslovenec+17.+11.+1915%27&pageSize=25)

Slovenski pregovori. Pridobljeno: 14. 5. 2103. Dostopno na:

http://sl.wikiquote.org/wiki/Slovenski_pregovori

Josip STRITAR, 1870: Mladini. *Literarni pogovori*. Pridobljeno: 14. 5. 2013.

Dostopno na: http://lit.ijs.si/str_pesm.html

Josip STRITAR, 1870: Orest. *Literarni pogovori*. Pridobljeno: 14. 5. 2013.

Dostopno na: lit.ijs.si/str_pesm.html

Josip STRITAR, 1870: Turki na Slévi. *Literarni pogovori*. Pridobljeno: 14. 5.

2013. Dostopno na: lit.ijs.si/str_pesm.html

Janez TRDINA, 1882: Gluha loza. *Bajke in povesti o Gorjancih*. Pridobljeno: 15.

5. 2013. Dostopno na: <http://lit.ijs.si/trdina.html> - gl

Valentin VODNIK, 1795: *Dramilo*. Pridobljeno: 17. 5. 2013. Dostopno na:

<http://sl.wikisource.org/wiki/Dramilo>

Oton ŽUPANČIČ: Breza in hrast. *Uvod v medbesedilno branje (pesmi)*.

Pridobljeno: 20. 5. 2103. Dostopno na: <http://www.ff.uni-lj.si/publikacije/jis/lat2/037/34c02.htm>

Oton ŽUPANČIČ, 1908: *Duma*. Pridobljeno: 15. 5. 2103. Dostopno na:

http://gradiva.txt.si/m/slovenscina/motivacija-6/doc/Pesem_Duma.pdf

Oton ŽUPANČIČ, 1906: Melanholija. *Veter*. Pridobljeno: 20. 5. 2103. Dostopno

na:

<http://www.najdi.si/snsi/drobtine/index.jsp?dc=2&category1=Veter&categoriesSeed=1247139899999&categoriesStartIndex=409>

Oton ŽUPANČIČ, 1904: *Pesem mladine*. Pridobljeno: 17. 5. 2013. Dostopno na:

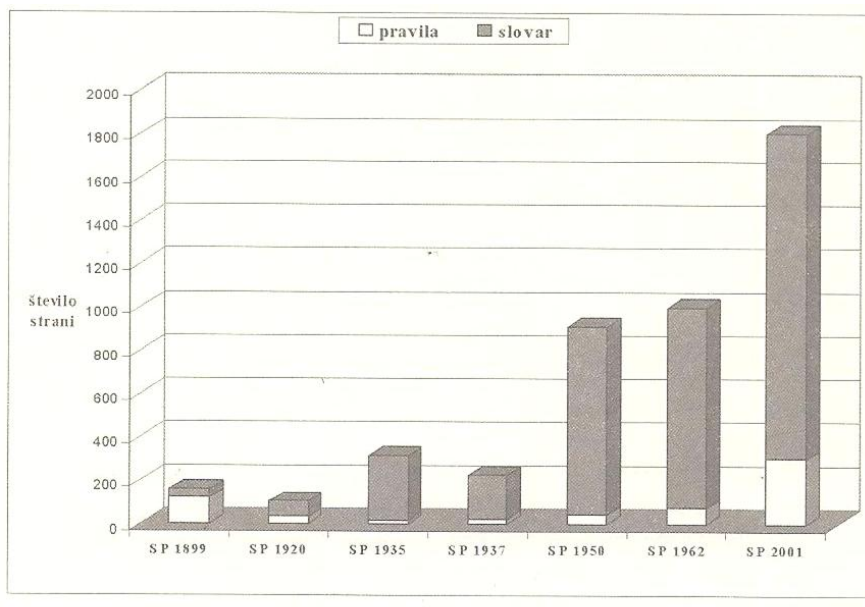
<http://services.dedi.si/DEDIServer/res/media/book/18043/index>

Oton ŽUPANČIČ: To je tako. *Izbrane pesmi*. Pridobljeno: 18. 5. 2013. Dostopno

na: <http://www.simos.si/EnoMnenje.asp?IdMnenje=227186969>

7 PRILOGE

Grafikon 1: Obseg pravopisnih priročnikov glede na pravopisni in slovarski del

Vir: DOBROVOLJC (2004: 99)

Vejica (,) nam rabi:

I. V prostih stavkih, in sicer:

698.

1. Za zvalnikom in, kadar stoji zvalnik sredi stavka, tudi pred njim, da ogovorjeno osebo ali stvar loči od stavka, n. pr. *Pegam, Pegam, pridi vun!* — *Lambergar, le molči ti!* — *Preveč te, mati, ljubil je Orest!* — *Čas, Črtomir, je vzeti orožje!* — *Kaj boš s sekiro, sin, začel?* —

Vam, ptice, odslej bom prepeval,

Vam, rože, srce razodeval! . . .

Strune, milo se glasite,

Milo, pesemca, žaluj!

Slika 1: Pravopisno pravilo stave vejice pri zvalniku (Levec 1899: 103)

702. 4. Za samostojnimi medmeti, vzkliki in rotitvami, kadar stoji glavno ločilo na koncu stavka, n. pr. *Na, Krpan, pij in jej!* — *Da, romarica sem, gospod!* — *Oh, krasen pač čaka nas dar!* — *Gorje, kdor nima doma!* — *Sedanji svet zahteva mnogo, da, premnogo beriva.* — *Za Boga, kaj delate?* — *Ostrigli, oh, so mi peroti!* —

*Krasnejše dežele, nego je ta,
Ni, bogme, je, — to vam rečem . . .*

*Ne, palice svoje ovčarske
Za žezlo kraljevo ne dam! . . .*

*Res, krabro srce ti imaš,
Res, vrl prevoznik si ti naš! . . .*

*Oj, pašniki solnčni, lesovje temno,
Pri srcu ko nekdej ste meni! . . .*

*Joj, kam bi del? — „I, kjer si vzel!“ —
„Hu, to teži!“ . . .*

703. Ne piše pa se vejica za takimi medmeti (*o, oj, i*), kadar nimajo posebnega poudarka, n. pr. *I kaj pa nosiš v tovoru?* — *Oj padl, padl, gosti mrak!* — *Oj kralj Matjaž, oj kralj Matjaž, prelepi kraljiš ogrski!* — *O Vrba, srečna, draga vas domača!* — *„O Brdavs, Brdavs!“* vpije malo in veliko.

Slika 2: Pravopisni pravili stave vejice pri medmetih, vzklikih in rotitvah (Levec 1899: 104)

3. V premem (dobesednem) govoru pred vgozdenim in 715 za vgozdenim napovednim (uvodnim) stavkom; ravnotako pred napovednim stavkom, ki stoji na koncu premege govora, n. pr. *„Nihče,“ je rekel Sokrat Krezu, „se pred smrtjo ne more srečen imenovati.“* — *„Nihče se pred smrtjo ne more srečen imenovati,“ je rekel Sokrat Krezu.* — *„Ti si vrl mladenič,“ reče cesarica.* — *„Črnilo sem,“ zakliče, „pero in papir!“*

Slika 3: Pravopisno pravilo stave vejice pri premem govoru (Levec 1899: 107)

Če je spremni stavek sredi vprašalne ali vzklične povedi dobesednega navedka, pišemo za prvim delom dobesednega navedka vejico: »*In kdo.*« je vprašal profesor. »je izumil ladijski vijak?« – »*Kako.*« je vprašal njen stari, »ali se podajate drug drugemu

Slika 4: Prvi del pravopisnega pravila stave vejice pri premem govoru (SP 2001: 52)

kot opeke?« Spremni stavek lahko velja za več povedi dobesednega navedka: »*Z njimi boš hodila.*« sem rekel togotno. »*Še tega je bilo treba!*« – *Togotno sem rekel: »Z njimi boš hodila! Še tega je bilo treba!*« – »*Z njimi boš hodila! Še tega je bilo treba!*« sem rekel togotno. Spremni stavek se pojavlja tudi na več mestih. »*Tega pa ne!*« je vpil. »*Ali nismo še dovolj trpeli?*« je nato dostavil mirneje. Mogoče je tudi: »*Tega pa ne.*« je vpil; »*ali nismo še dovolj trpeli?*« je nato dostavil mirneje.

Slika 5: Drugi del pravopisnega pravila stave vejice pri premem govoru (SP 2001: 53)

b) Loči pristavek od besede, ki jo pojasnjuje, n. pr. *Primož Trubar, prvi slovenski pisatelj, je umrl l. 1586. — Od mena, tvojega prijatelja, ne smeš pričakovati slabih nasvetov.*
Brez vejice pišemo: ***Prvi slovenski pisatelj Primož Trubar je umrl l. 1586.***

Slika 6: Pravopisno pravilo stave vejice pri pristavkih (Breznik 1920: 21)

d) Stoji pred besedami in kraticami, ki napovedujejo kako naštevanje (n. pr. *in sicer, in to, na primer, posebno, zlasti, kakor*), n. pr. *Slovenijo delimo na več delov, in sicer na Kranjsko, Koroško, Štajersko itd.*

Slika 7: Pravopisno pravilo stave vejice pri besedah in kraticah, ki nakazujejo naštevanje (Breznik 1920: 23)

Neslovenski je rabiti vejico pri prislovnih 48. in povednih določilih. Taka raba je francoska.

Napačno je rabiti vejico pri prislovnih določilih, n. pr. *Mislil je na kovača, ki je bil obležal ob cesti s preklano glavo; bled je bil njegov obraz, od čela mu je kapala kri, v tankem curku, čez oko.* (Cankar; prav: *kri mu je kapala od čela čez oko v tankem-curku.*) — *Zaspala vasica si je méla oči; ponekod so se budili petelini ter so prepevali, visoko na gredeh, z iztegnjenimi vratovi.* (Vl. Levstik; prav: *ter so prepevali visoko na gredeh z iztegnjenimi vratovi.*) — *Sedela sva v krčmi, za toplo pečjo.* (Cankar; prav: *v krčmi za toplo pečjo.*) —

Slika 8: Pravopisno pravilo stave vejice pri prislovnih določilih in navedba Cankarjevih neustreznih zapisov vejice (Breznik 1920: 25)

Opomba. Če si sledita dva veznika (ali členek in veznik), se piše vejica pred drugim veznikom, če se z njim začenja nov stavek. N. pr. *V svoji neizkušeni poštenosti si je mislila da, če se sama ne briga po nepotrebem za druge, jo bodo pustili tudi drugi pri miru.* (Detela.) — *Skusili ste, da, kdor se iz prvega prenagli, se kmalu upeha.* (Vodnik).

Slika 9: Pravopisno pravilo stave vejice pri zvezi dveh veznikov (Breznik-Ramovš 1935: XXI)

4. Kadar si v zloženem stavku sledita dva veznika, stavimo vejico po logični zvezi: *Vollina je suha in, ker je ne doseže nobena sapica, tudi topla. Medveda je priklenil k skladanici in, ko je spet prišel divji mož, sta se sprijela. Živé naj vsi naródi, ki hrepené dočakať dan, da, koder sonce hodi, prepír iz sveta bo pregnan. Le piši materi, da, če ne bo denarja do sobote, ne boš več stanoval pri nas. Skusili ste, da, kdor se iz prvega prenagli, se kmalu upeha. Le oštevaj me, zakaj, če si huda, te imam še najrajši.*

Slika 10: Pravopisno pravilo stave vejice pri zvezi dveh veznikov (SP 1950: 47)

5. V nekaterih zvezah pa so, zlasti v začetku stavka, sestavljeni vezniki dobili pomen enotnih izrazov, ki jih pišemo danes brez vejice: *In če pogledamo v človeško dušo, je stvar ista* (ne: *In, če...*) *Še prej ko* (= *preden*) *se je zasvitela zarja, je zadonel glas od nekod. In pred ko* (= *preden*) *preteče let' in dan, do matere pride list poslan* (Prešeren še piše: *In pred, ko...*). *Al ak' ne znebiš se srčnih ran, nazaj spet pridi čez let' in dan.* Taki sestavljeni vezniki so še: *in vendar, precej ko, brž ko, potem ko, vtem ko, medtem ko, namesto da, češ da, kaj da, res da, kako da, in če = pa če* v pomenu čeprav.

Slika 11: Pravopisno pravilo stave vejice pri sestavljenih veznikih (SP 1950: 47)

č) Kadar v podredju zadeneta skupaj veznik nadrednega in podrednega stavka, postavljamo vejico pred oba: *Živé naj vsi narodi, ki hrepené dočakat' dan, da, koder sonce hodi, prepír iz sveta bo pregnan. Le piši materi, da, če ne bo denarja do sobote, ne boš več stanoval pri nas. Skusili ste, da, kdor se iz prvega prenašli, se kmalu upeha.*

Slika 12: Pravopisno pravilo stave vejice pri zvezi nadrednega in podrednega veznika (SP 1962: 86)

4. Z vejico ne ločimo nedoločnika, pa naj nadomešča osebkov, predmetni ali prilastkov stavek: *Po toči zvoniti je prepozno. Branil se je hoditi v šolo. Imel je trdno voljo poboljšati se. Nikdar več se mu ne bodo povrnilé želje po Dunaju razsajati.*

Slika 13: Pravopisno pravilo stave vejice pri nedoločnikih (SP 1962: 87)

301 Pristavčni deli

Vejica je na obeh straneh: *Pri Prešernu, največjem slovenskem pesniku, so se učili vsi kasnejši pesniški rodovi. Od mene, svojega prijatelja, tega ne pričakuješ. Največji dramatik vseh časov, Shakespeare, se je rodil v Stratfordu na Angleškem. – Nekateri ptiči, npr. (ali recimo, denimo) lastovke, štorclje in škorci, se na jesen selijo. – Svetovni slovenski kongres, Konferenca za Slovenijo, prireja posvetovanje o izseljenstvu. – Slovensko narodno gledališče, Opera in balet, ima na sporedu tri nove predstave. – Podjetju Mavrica, d. d., grozi stavka.*

Slika 14: Pravopisno pravilo stave vejice pri pristavčnih delih (SP 2001: 36)

303 Posebnost

Če je lastno ime določilo pred njim stoječe besedne zveze, ga od nje ločimo z vejico, kadar domnevamo, da zveza naslovniku tega imena ne napoveduje samoumevno: *Največji slovenski pesnik, France Prešeren, se je rodil v Vrbi*, sicer pa ne: *Največji slovenski pesnik France Prešeren se je rodil v Vrbi*.

Slika 15: Posebnost pravopisnega pravila stave vejice pri pristavčnih delih (SP 2001: 36)

Posebnosti

1. Kadar prideta skupaj dve podredni vezniški besedi, med njima vejico opuščamo: *Le piši materi, da če ne bo denarja, ne boš več stanoval pri nas. – Skusili ste, da kdor se iz prvega prenagli, kmalu odneha*. Tako kopičenje veznikov ni priporočljivo. V starejših besedilih se je tu vejica pogosto pisala: *Žive naj vsi narodi, ki hrepene dočakat dan, da, koder sonce hodi, prepir iz sveta bo pregnan*. **327**

2. Kadar prideta skupaj priredni in podredni veznik pred vmesnim odvisnikom, pišemo vejico samo pred prvim veznikom: *Pridem sam, in če bo le mogoče, pripeljem še koga. – Votlina je bila suha, in ker je ne doseže nobena sapica, tudi topla. – Medveda je priklenil k stebri, in ko je spet prišel divji mož, sta se spoprijela*. Vejico pišemo pred prvo in pred drugo vezniško besedo, kadar priredni veznik zastopa opuščeni nadredni stavek: *Nekaj pa vam obljubim, namreč (to obljubim), da kmalu spet pridem*. **328**

3. Vejice ne pišemo med deli večbesednega veznika: *Namesto da bi se učil, je lenaril. – Lenaril je, namesto da bi se učil. – Že ko sem ga prvič videl, sem ga spregledal. – Kljub temu da je bil bolan, je šel na delo. – To smo odločili, češ da je že čas. – Medtem ko ste spali, je bilo hudo neurje. – Rad ga imam, zato ker je tako miren. – Zelo zgodaj sem se odpravil na pot, zato da mi ne bi bilo treba hoditi v vročini. – Prej ko mine let in dan, od ljubce pride list poslan*. Taki vezniški izrazi so še: *tako da, toliko da, potem ko, vtem ko, še ko, brž ko, šele ko, s tem da, posebno ko, zlasti če ...* **329**

Slika 16: Pravopisna pravila stave vejice pri zvezi dveh ali več veznikov (SP 2001: 39)